

TECHNICKÉ PŘÍRUČKY PRÁCE

- 1 B. Dobrovolný, Mechanická technologie. IV. vyd. 400 str., kart. 72 Kčs.
- 2 B. Dobrovolný, Hromadná výroba lisováním. 200 str., kart. 54 Kčs.
- 8 J. Dobrovolný, Nástrojařství. II. vydání, 200 str., kart. 61 Kčs.
- 17 V. Duchoň, Přípravky a zařízení hromadné výroby. 224 str., kart. 78 Kčs.
- 19 V. Smeykal, Chemie analytická. I. — anorganická. IV. vyd., 116 str., kart. 29 Kčs.
- 22 B. Janyš—M. Janovský, Výrobní tabulky. Matematické a dílenské tabulky. 401 str., brož. 180 Kčs, váz. 205 Kčs.
- 23 Kolektiv AKRČS, Automobil v kostce. IV. vyd., 224 str., kart. 50 Kčs.
- 25 J. Kubeš—O. Kubeš, Vodovody a vodárenství. 216 str., 72 Kčs.
- 28 Ing. dr J. Korecký, Povrchové zušlechťování kovů. III. vyd., 260 str., kart. 53 Kčs.
- 29 Dr. A. Mazurek, Základy praktické optiky. III. vyd., 124 str., kart. 57 Kčs.
- 30 Dr. A. Mazurek, Základy praktické optiky. Brýlařská optika. 88 str., kart. 40 Kčs.
- 32 B. Dobrovolný, Obráběcí stroje a nástroje 320 str., kart. 78 Kčs.
- 33 Prof. ing. dr O. Quadrat—A. Regner, Základy metalurgie kovů. 264 str., kart. 68. Kčs.
- 34 Ing. dr J. Maruška, Plastické hmoty. 132 str., kart. 48 Kčs.
- 35 Ing. dr A. Skrbek, Posuzování konstrukcí pozemních staveb s hlediska tepelné techniky. 120 str., kart. 45 Kčs.
- 36 J. Vrba—B. Dobrovolný, Práce na revol-verovém soustruhu. 144 str., kart. 65 Kčs.
- 37 Ing. A. Šmejkal, Výrobní metody v letectví. 128 str., kart. 50 Kčs.
- 38 B. Dobrovolný, Elektrotechnika v teorii a praxi. 240 str., kart. 44 Kčs.
- 39 Ing. J. Klág, Parní stroje. 160 str., kart. 66 Kčs.
- 41 Ing. J. Bartoš, Ozubená soukolí valivá a šroubová. 280 str., kart. 115 Kčs.
- 42 B. Dobrovolný, Základy technické termodynamiky. 120 str., kart. 31 Kčs.
- 43 Ing. J. Žalud, Zemní práce a jejich provádění. 180 str., kart. 62 Kčs.
- 44 A. Kunc, Soustruhy. 220 str., kart. 101 Kčs.
- 47 Fr. Blabolil, Technologie plastických hmot. 128 str., kart. 76 Kčs.
- 46 Ing. K. Brunhofer—Ing. J. Kochman, Strojnické kreslení. 220 str., kart. 52 Kčs.
- 48 J. B. Soukup, Suroviny v kosmetice a parfumerii a jejich zpracování. 128 str., kart. 50 Kčs.
- 49 Ing. R. Jažek—F. Fechtner, Elektrotechnika a výstroj motorových vozidel. 260 str., kart. 72 Kčs.
- 50 Ing. G. Hájek, Vodní motory. 180 str., kart. 46 Kčs.
- 51 P. Knobloch, Železo - ocel - pětiletka. II. vyd. 152 str., kart. 30 Kčs.
- 52 Ing. K. Chochola, Spalovací motory. 240 str., kart. 80 Kčs.
- 53 Ing. dr T. Brada, Tepelné a energetické hospodářství v závodech na výrobu celulosy a papíru. 120 str., kart. 64 Kčs.
- 54 Ing. M. Balda, Samočinná regulace v technické praxi. 128 str., kart. 57 Kčs.
- 55 J. Koubek, Trubkové rozebíratelné konstrukce. 160 str., kart. 78 Kčs.
- 56 Ing. J. Hajda, Technická optika. 220 str., kart. 80 Kčs.
- 57 Ing. J. Němec, Abeceda obloukového svařování. 128 str., kart. 33 Kčs.
- 58 Ing. L. Jelen, Úsporná míšení nejpevnějších betonů. 160 str., kart. 55 Kčs.
- 59 Ing. V. Šindeldř, Měření teplot v praxi. 128 str., kart. 83 Kčs.
- 60 Ing. A. Thierry, Traktor Škoda 30. 160 str., kart. 83 Kčs. Roz.
- 62 Ing. V. Klepl, Kurs elektrotechnických výpočtů. 160 str., kart. 32 Kčs.
- 63 A. Vacek, Hoblování na šepingu. 96 str., kart. 40 Kčs.
- 64 Ing. dr J. Dejmek, Frézování. 180 str., kart. 54 Kčs.
- 65 Ing. O. Daněk—Ing. dr N. Gorbato, Nýtování v letectví a podobné výrobě. 180 str., kart. asi 60 Kčs.
- 66 Ing. V. Klepl, Základy elektrotechniky v příkladech. III. vyd., 360 stran, kart. asi 100 Kčs.
- 67 Ing. C. Macháček, Domovní elektrické instalace. 160 str., kart. 61 Kčs.
- 68 Ing. A. Šixta, Výkonové normování práce na lisech. II. vyd. 140 str., kart. 62 Kčs.

Rozebrané příručky vám zapůjčí závodní knihovna

NÁKLadem PRÁCE - VYDAVATELSTVA ROH V PRAZE

301 05 353

Nová snižena

SAZBA cizích řečí

JAROSLAV FINGL
FRANTIŠEK ZAHÁLKA

Příručka pro typografy

Suleová 4.
JAROSLAV FINGL - FRANTIŠEK ZAHÁLKA

SAZBA CIZÍCH ŘEČÍ

PŘÍRUČKA PRO TYPOGRAFY

PRAHA 1951

PRÁCE VYDAVATELSTVO ROH

DT 655 26 4

V této knize jsou probrány zásady sazby cizích řečí a správného používání českých liter při přepisu cizích slov. Publikace je určena pro doškolení typografů pracujících na vědeckých, technických, propagačních a cizojazyčných dílech.

Publikace je rozdělena na jednotlivé skupiny podle širší jazykové příslušnosti (jazyky slovanské, románské a germánské) a uvnitř nich na jednotlivé národní jazyky.

Publikace byla vydána z popudu ROH-Svazu zaměstnanců v průmyslu tiskárenském a knihařském pro jeho členy.

OBSAH

Strana

Úvod	7
Jazyky slovanské	
ruský	9
ukrajinský	24
běloruský	28
polský	31
bulharský	35
srbochorvatský	39
slovinský	43
lužickosrbský	44
Jazyky řecké	
starořecký	46
novorecký	48
Jazyky románské	
latinský	50
italský	52
francouzský	56
španělský	61
katalánský	63
portugalský	63
rumunský	66
Jazyky germánské	
anglický	68
německý	73
holandský	77
afrikánský	79
dánský	79
norský	81
švédský	83
islandský	85
Jazyky baltské	
lotyšský	85
litevský	86
Další jazyky indoevropské	
irský	87
albánský	87

Jazyky skupiny ugrofinské a turecké

maďarský	88
finský	90
estonský	91
turecký	92

Jazyk umělý

esperanto	93
---------------------	----

Přehled akcentovaných a speciálních písmen

94

ÚVOD

Stále přibývá případů, kdy se v našich tiskárnách sázejí tiskopisy, ba i knihy v některém cizím jazyce. Je velmi mnoho cizojazyčných citátů, které se vyskytují v českém nebo slovenském textu zábavných knih, zvláště v přeložené beletrii — a ještě více je jich v knihách poučných a vědeckých. Mezi díly vědeckými se vyskytují knihy, které kromě předmluvy a několika vysvětlivek jsou vlastně celé přetiskem jinojazyčného díla. Učebnice a slovníky cizích řečí tvoří samostatnou obsáhlou skupinu. Knihy — zábavné i vědecké — a časopisy tištěné přímo na vývoz, nejsou sice rozhodující složkou naší knihtiskařské výroby, ale zase ne tak řídké a bezvýznamné, abychom kolem nich mohli přejít bez zájmu. Zato však denně přicházejí tiskopisy pro vývoz nepřímý: obchodní tiskopisy, prospekty, letáčky, reklamní věci, návody a pokyny, příkládané k vyváženým strojům a přístrojům, atd. Bývají v různých jazycích buď samostatné nebo jako skládačky sdružené pro několik cizích zemí současně.

A ve všech těchto případech je velmi důležité, aby vytištěný text byl nejen bez slohových a pravopisných chyb, ale aby vyhovoval i úpravou. V knihách, učebnicích a příručkách určených pro vnitřní potřebu může snad být pozornost obrácena především na správnost pravopisnou, ale u všech tiskovin, které jsou určeny cizincům, je neméně významnou správná úprava, vyhovující vkusu a zvyklostem předpokládaného čtenáře. Zveme-li na příklad informační brožurkou nemocného cizince na léčení do našich lázní, snažíme se jej přesvědčit, že u nás bude nejen účinně léčen, ale že se mu dostane i veškeré péče a všeho pohodlí, na něž je doma zvyklý — proto podáváme onu brožurku nejen bezvadně stylisovanou a prostou všech pravopisných chyb, ale dodržíme i všechna pravidla interpunkce, rozdělování slov, vyplňování, vyznačování, zkratk a grafické úpravy obvyklé a běžné v jeho zemi jako důkaz toho, že jsme schopni dostát svým slibům, protože jeho zvyky a potřeby skutečně známe.

Proto je nutno, abychom nejen měli v tiskárně potřebná speciální písma, typy a značky, ale abychom se též seznámili s okolnostmi a podmínkami jejich užívání. Vydáváme proto nejdříve tuto stručnou příručku, která má podat — než snad bude možno vystřídat ji učebnicí podrobnou a důkladnou — základní poučení o tom, jaké abecedy cizí ja-

zyky používají, jaké mají slitky, akcenty, kdy dávají versálky, jak dělí nebo zkracují slova, jak používají číslic nebo interpunkce atd., atd. Připomínáme raději hned, že nelze ovšem žádat, aby každý sazeč, kterému praxe přinese cizojazyčný rukopis, ovládal „slovem i písmem“ tu nebo onu řeč. Proto ani není možné — a není účelem této příručky — aby učila pravidlům a odchylkám mluvnice cizích jazyků; tyto věci nutno hledat v řádných učebnicích. Zde podáváme jen heslovitý přehled základních pravidel a zvyklostí typografických a doufáme, že tato pomůcka rozptýlí našim sazečům i korektorům leckterou pochybnost a tím prospěje celé naší typografii.

V únoru 1951.

František Zahálka

RUŠTINA

Písmo, používané dnes k tisku v Sovětském svazu, vzniklo z církevní cyrilice a první kniha byla jím vytištěna r. 1708. Na rozdíl od církevní cyrilice, již se dále používalo k tisku církevních knih, bylo nové písmo nazváno písmem graždanským, t. j. občanským, nebo krátce graždankou. Slovo „azbuka“ je mnohem staršího původu a znamenalo původně staroslovanskou abecedu (podle pojmenování jejích prvních dvou písmen — а = az, б = buki). Nyní se slovem „azbuka“ rozumí nejen abeceda, nýbrž i písmo.

Graždanská azbuka se rychle rozšířila do všech slovanských zemí, kde dříve používali církevní cyrilice, a v Sovětském svazu jí nyní používají i někteří menší národové neslovanští.

Ruská abeceda má 33 písmen, a to:

deset samohlásek: а, е, ё, и, о, у, ы, э, ю, я

jednu polohlásku: ѣ

dvě písmena, která se nevyslovují: ъ, ь

a dvacet souhlásek: б, в, г, д, ж, з, к, л, м, н, п, р, с, т, ф, х, ц, ч, ш, щ

Samohlásky rozlišujeme na tvrdé	а, э, о, у, ы
a jim odpovídající měkké	я, е, ё, ю, и

První čtyři měkké samohlásky (я, е, ё, ю) mají dvojí význam. Na začátku slova, po samohláskách a rovněž i po tvrdém nebo měkkém znaku znějí jako *ja, je, jó, ju*, kdežto po souhláskách se vyslovují téměř jako *a, e, ó, y* a jejich úkol spočívá pouze v tom, že před sebou změkčují souhlásky, tak jako je na př. změkčuje měkký znak (ь). Na př.: дя = da, де = de, дё = dó, дю = du, ля = la (землянка = zemlanka), лё = ló, мя = ma, ню = nu, нё = nó, сё = só, те = te (тётя = tóťa) a pod. Důležité je, že zvuk „j“ při tomto změkčení nesmí být slyšen.

Výslovnost samohlásek. Některé ruské samohlásky se jinak vyslovují, jsou-li přízvučné, a jinak, jsou-li nepřízvučné.

а zní jako české *a*, po ж, ч, ш, щ zní nepřízvučné *a* jako ztlumené *e*.

э zní jako české *e* a přízvuk je nemění. Píše se pouze v několika ruských slovech, na př. э́тот, э́та, э́то = tento, tato, toto, э́кий = jaký, jinak jen ve slovech cizího původu: по́эт, эконо́мия, эксфо́рт, эксфо́рсс, э́леватор, эне́ргия, э́хо a pod.

AZBUKA.

tištěná	psaná	české znění	tištěná	psaná	české znění
А а	<i>А а</i>	a	Т т	<i>т т</i>	t
Б б	<i>Б б</i>	b	У у	<i>У у</i>	u
В в	<i>В в</i>	v	Ф ф	<i>Ф ф</i>	f
Г г	<i>Г г</i>	g	Х х	<i>Х х</i>	ch
Д д	<i>Д д</i>	d	Ц ц	<i>Ц ц</i>	c
Е е ё	<i>Е е ё</i>	je (ě) jó	Ч ч	<i>Ч ч</i>	č
Ж ж	<i>Ж ж</i>	ž	Ш ш	<i>Ш ш</i>	š
З з	<i>З з з</i>	z	Щ щ	<i>Щ щ</i>	šč
И и	<i>И и</i>	i	Ъ ъ	<i>ъ</i>	tvrdý znak
Й й	<i>Й й</i>	j	Ы ы	<i>ы</i>	y
К к	<i>К к</i>	k	Ь ь	<i>ь</i>	měkký znak
Л л	<i>Л л</i>	l	Э э	<i>Э э</i>	e
М м	<i>М м</i>	m	Ю ю	<i>Ю ю</i>	ju
Н н	<i>Н н</i>	n	Я я	<i>Я я</i>	ja
О о	<i>О о</i>	o	*І і	<i>І і</i>	i
П п	<i>П п</i>	p	*Ѣ ѣ	<i>Ѣ ѣ</i>	je (ě)
Р р	<i>Р р</i>	r	*Ө ө	<i>Ө ө</i>	f
С с	<i>С с</i>	s	*Ѵ ѵ	<i>Ѵ ѵ</i>	i

Poznámka. Písmena označená hvězdičkou (i, ѣ, ө, ѵ) se nyní vyskytují pouze v literárněhistorických a jazykozpytných pracích, jinde je nová gramatika odstranila.

RUKOPISNÉ ZVLÁŠTNOSTI.

А а	<i>а</i>	Р р	<i>р р р</i>
Б б	<i>б б б</i>	С с	<i>ш ш ш</i>
В в	<i>В В б в</i>	Т т	<i>т т т</i>
Г г	<i>г</i>	У у	<i>у</i>
Д д	<i>д</i>	Ф ф	<i>ф</i>
Е е	<i>Е</i>	Х х	<i>х х</i>
Ж ж	<i>ж ж ж</i>	Ц ц	<i>ц ц</i>
З з	<i>з з</i>	Ч ч	<i>ч ч</i>
И и	<i>и</i>	Ш ш	<i>ш</i>
І і	<i>і</i>	Щ щ	<i>щ</i>
Й й	<i>й</i>	Ъ ъ	<i>ъ</i>
К к	<i>к к</i>	Ы ы	<i>ы</i>
Л л	<i>л</i>	Ь ь	<i>ь</i>
М м	<i>м</i>	Ѣ ѣ	<i>ѣ</i>
Н н	<i>н</i>	Э э	<i>э</i>
О о	<i>о</i>	Ю ю	<i>ю</i>
П п	<i>п п п</i>	Я я	<i>я</i>

Tato tabulka ukazuje, jak se různá písmena píše v běžném rukopise. Aby se v rukopise odlišila písmena *m* (т), *u* (ш), *n* (п) a *u* (и), píše se někdy nad *m* a nad *n* vodorovná čárka: *m̄*, *n̄*; u písmene *u* se píše čárka dole: *ụ*.

o přízvukné zní jako české *o*, nepřívukné jako ztlumené *a*: вода = v^adá, окно = ^aknó, Москва = M^askvá. Bývá pohybné, jako v češtině *e*.

y zní vždy jako české *u*.

ы zní mnohem tvrději než české *y*. Ve slovech, která jsou podobná českým, píše se téměř všude jako v češtině *y*: бык, были́на, бы́стрый, вы́бор, вы́воз, мыс, лы́ко, мышь, сын, сыр a pod., hlavně v předponě вы-. Nemůže nikdy být po souhláskách г, к, х, ж, ч, ш, щ; po ц se píše v ruských slovech, ale ve slovech cizího původu se píše *u*.

я přízvukné na začátku slova nebo slabiky, po samohlásce a po *ъ* nebo *ь* zní jako jasné *ja*, nepřívukné *я* tam zní téměř jako *je*: я́ма — jáma, я́вор — jávor; язы́к — j^ezýk, объя́витель — abjevíteř. Po souhláskách, které změkčuje, zní přízvukné *я* jako *a*, nepřívukné jako nejasné *e*. Nikdy se nepíše po г, к, х, ж, ч, ш, щ. *)

e na začátku slova nebo slabiky a po samohlásce zní jako české *je*, po souhláskách jako naše *ě* ve spojení se souhláskami d, n, t (dě, tě, ně), nepřívukné *e* zní nejasně, téměř jako *i*. V některých slovech bývá *e* pohybné, které při skloňování mizí, anebo, zvláště po л a před й, se mění v *ь*: лев — льва, львы, па́лец — па́льца, у́лей — у́лья.

ě je přehlasované *e* na *jó*. Na začátku slova nebo slabiky a po *ъ* nebo *ь* zní jako *jó*, ve spojení se souhláskami přenáší na ně svou měkkost a zní jako *ó*. Je vždy přízvukné. V některých slovech bývá pohybné *ě*, jež se mění v měkký znak: лёд (Iód) — льда, лён (Ión) — льна a pod. V některých českých učebnicích a poučkách se tvrdí, že *ě* se vyskytuje pouze v učebnicích, kde je třeba vyznačovat přízvuk. Je to omyl. V Sovětském svazu je nyní jako samostatné písmeno v abecedě a používá se ho i v knihách technického rázu.

ю na začátku slova nebo slabiky a po samohláskách zní jako *ju*. Ve spojení se souhláskou přenáší na ni svou měkkost a zní jako české *u*: дю́же (ďúže) silně, ню́хать (ňúchať) čichati, тюльпа́н (tulpán) tulipán. Ve slovech německého původu se píše místo německého *ü*: Цю́рих, Мю́нхен, Ню́рнберг, Шю́цнер a pod. Nikdy se nepíše po souhláskách г, к, х, ж, ч, ш, щ. *)

*) Výjimky jsou pouze při transkripci cizích slov.

u se vyslovuje měkčeji než české *i* a změkčuje všechny souhlásky, po ж, ш, ц však zní tvrdě. Před tvrdou předponou se mění v *ы*: идúщий — предыдúщий a pod. U přičestí minulého činného se píše po л vždy *и*, nikdy *ы*, bez zřetele na rod a bytost: дела́ли, ви́дели, сиде́ли, сы́пали, де́ти чита́ли, ба́бы вари́ли. Po souhláskách г, к, х, ж, ч, ш a щ je vždy *и*, nikdy *ы*, po ц se píše pouze ve slovech cizího původu.

Polohláska *й* zní téměř jako české *j* a píše se pouze po samohlásce. Nelze psát йа, йе, йэ, йо, йу a pod., protože pro tyto zvuky má ruština zvláštní písmena (я, е, э, ю). Výjimky jsou jen při transkripci cizích slov. Koncovka -*ий* u přídavných jmen bývá zpravidla tam, kde má čeština -*ý*, koncovka -*ий* je měkkou koncovkou přídavných jmen, jako v češtině -*í*: до́брый = dobrý, ве́черний = večerní.

ъ a ь (tvrdý a měkký znak).

Tvrdý znak se nyní píše pouze za předponami před я, ю, е a ё, aby zněly jako *ja*, *ju*, *je*, *jo* a nezměkčovaly poslední souhlásku předpony. Na př.: объе́здить, объя́вление, отъе́зд, подъе́зд, объясни́ть, адъюта́нт, объе́м a pod. Někdy se místo *ъ* píše apostrof ('), ale podle nových pravidel se má psát jen tvrdý znak. Před и se nikdy nepíše, ale и po tvrdé předponě se mění v *ы*: и́скать = hledati, сы́скать = vyhledati, обы́скать = prohledati, идúщий = jdoucí, предыдúщий předcházející.

Měkký znak hlavně slouží k označování měkkosti souhlásek: дь = d, нь = ñ, ть = t, ль = l, бь = b, вь = v, мь = m, пы = p, сь = s a pod. Nikdy se nepíše po samohláskách, ale velmi často bývá uprostřed slova, zvláště za л a за с, následuje-li ještě jedna souhláska. Na př.: большо́й, ма́льчик, письмо́, про́сьба, спа́льня, то́лько a j.

Měkký znak se vždy píše:

1. za neurč. zp. sloves, která se končí na -ть nebo -чь (i před zvratným -ся = se): говори́ть, писа́ть, пить, мочь, печь, учи́ться, дела́ть, ви́деть a pod.

2. за ш в 2. os. ozn. zp. sloves: говори́шь, пи́нешь, пьёшь, учи́шься, купа́ешься, хва́лишь atd.

3. v rozk. zp., končí-li souhláskou (i v mn. č.): сы́нь(те)! ре́жь(те)! ма́жь(те)! пригото́вь(те)! ме́рь(те)! a pod.

Ч	Ъ	Щ	Ш	Ю	Я	Ъ	Ь	Ж	Ж	ИЖ	»	І	§	†	*	,
А	Б	Ц	Д	Е	Ф	Г	И	І	К	Л	М	Н	О	П	Ө	С
Т	У	В	Э	Х	Ы	З	Ж	1	2	3	4	5	6	7	8	0
Ъ	Ь	Ѣ	ђ	ј	џ	Ѓ	Љ	Ѡ	ѡ	Ј	Ц	ѡ	(;	!	?
№	Ю			Я		И	Э	Ђ	Ж	Й	Ч	,	.	:	-	
Є	Ѓ	Ї	Щ	Ш	С	Т	У	Р		В	Ө	Ы	З	$\frac{1}{3}$		
є	ѓ	ї														
Ь	Ф	Х	К	І	Л	М	И	Н		О	П	Ъ	Г	$\frac{1}{1}$		
—	Ѣ	ѣ	$\frac{1}{6}$	$\frac{1}{4}$	Б											
čtverce																

Русká kasa v tiskárně n. p. Práce.

Naložení jednotlivých písmen je většinou jako v české kase, což umožňuje rychlou orientaci českého sazeče. Z kasy lze sázet jak ruštinu, tak i ukrajinštinu, běloruštinu, bulharštinu a srbsčinu.

7	8	9	0	ю	ч	ь	ш	щ	—	й	х	IV	и	ь	ы	ъ
6	5	4	3	у	м	л	п	к	в	ы	д	!	э	ю	я	щ
№	1	2	э									х	ц	ш		
§	ф	ц	с		и	и	р	о	:	;	г	:	с	т	у	ф
*	я	я	н	о									п	р		
(з	т		а	а	н	е	ж	»	-	.	3/8	и	к	л	м
ъ	б	б	б										д	е	ж	з
čtverce	1/1	4/8		1/8	1/2			2/8	3/8	,	.	-	а	б	в	г

Совѣтскá сазеѣскá kasa (OCT 6727).

Tato velmi důmyslně sestavená písmovnice je výsledkem podrobných studií Vědecko-výzkumného polygrafického ústavu Ogiza při Radě ministrů SSSR. Při plánování kasy bylo přihlíženo k tomu, jak často a v jaké spojitosti se jednotlivá písmena v sazbě vyskytují. Velikost příhrádek nám jasně ukazuje potřebné množství různých liter. Menší počet příhrádek a účelné rozložení liter zkracuje délku cesty sazečovy ruky při sázení hladké ruské sazby o 21,5 %, čímž se značně zvyšuje výkonnost. Sovětští odborníci vypočetali, že délka cesty sazečovy ruky při vsazení 13.000 písmen ze staré velké kasy činí 5.013,8 m, kdežto při sázení z této zlepšené kasy pouze 3.930 m. Kasa má rozměry 87×44 cm a i s písmem váží 24—28 kg, takže ji může každý libovolně přenášet bez cizí pomoci.

4. za všemi podst. jm., která mají koncovku -тель: писатель, учитель, приятель a v jejich odvozeninách.

5. v koncovkách podst. jmen, následuje-li po л přípona -ство nebo -ник: посольство, учительство, будильник, начальник, начальство a j.

6. za všemi podst. jm. rodu ženského, která končí souhláskou: кость, мышь, ночь, дочь, жалость, радость, речь, степь, любовь, мысль atd.; u těchto jmen také v 7. p. j. č. před koncovým -ю: костью, мышью, ночью, дочерью, жалостью, радостью, речью atd.

Souhlásky (б, в, г, д, ж, з, к, л, м, н, п, р, с, т, ф, х, ц, ч, ш, щ) vyslovujeme téměř všude jako v češtině. Výjimky: písmeno г se před к čte jako *ch*: мягкий (m'áchkij) měkký, лёгкий (lóchkij) lehký; někdy se čte jako *h*: Бог (boh) bůh, v koncovkách -его a -ого se vyslovuje jako *v*: второго (vtaróva) druhého, какого (kakóva) jakého, ничеро! (ničevó!).

Souhlásky ж, ш, ц jsou vždy tvrdé, ч a ш jsou vždy měkké; ostatní souhlásky jsou buď tvrdé, nebo měkké, podle toho, jaká hláska po nich následuje (před tvrdou souhláskou nebo samohláskou jsou tvrdé, před měkkou samohláskou a měkkým znakem jsou měkké). Ruské tvrdé л zní mnohem tvrději než české l (asi jako polské l), měkké л (ль) zní jako slovenské ľ.

Zvratné ся (po samohlásce -сь = se) nelze od slovesa oddělovat: мыться, купаться, учиться, молиться, я учусь.

Зáporové не se píše před slovesy zvlášť: я не видел, он не читал, она не говорила, он не пришёл.

V předponách из-, воз-, низ-, раз-, роз-, без-, чрез- před nepřelýmy souhláskami (к, п, с, т, ф, х, ц, ч, ш, щ) se mění koncové а na с. Na př.: *разрыть*, ale *раскопать*, *безработный* — *бессмертный*.

Versálky píšeme jako v češtině, pouze jména příslušníků národů píšeme s malou písmenou: русский, чех, поляк, англичанин, француз. U jmen a názvů složených z několika slov píšeme pouze první písmeno velké: Центральный исполнительный комитет, Академия наук a j. Výjimky: Сталинская Конституция, Советский Союз, Союз Социалистических Республик, Красная Армия, Великая Октябрьская соц. революция, Верховный Совет, Великая Отечественная война.

Takových výjimek je ještě mnoho. Je pravidlem, že všechna slova začínají versálkami: a) ve význačných a čestných titulech, na př.: Председатель Совета Министров, Герой Социалистического Труда, Генералиссимус Советского Союза, Герой Советского Союза; b) v názvech vysokých státních a stranických institucí, jakož i jménech svazových a autonomních sov. republik: Военно-Морской Флот, Политическое Бюро Центрального Комитета ВКП(б), Туркменская Советская Социалистическая Республика a pod.

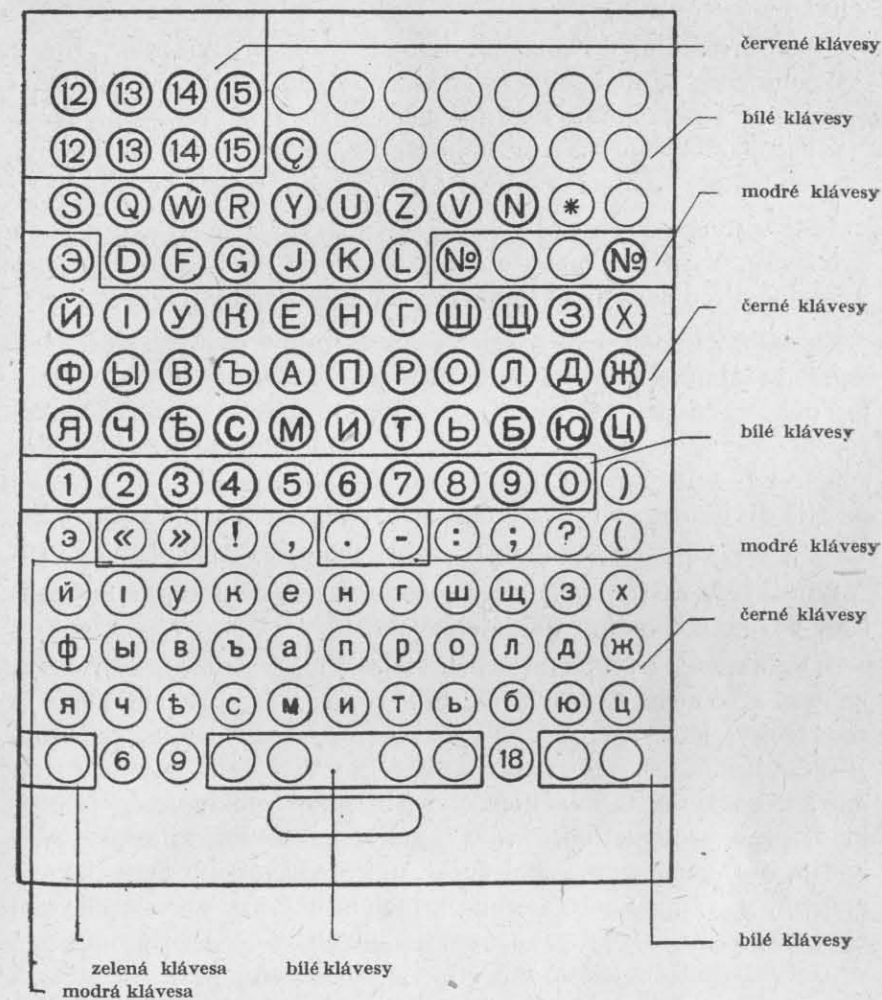
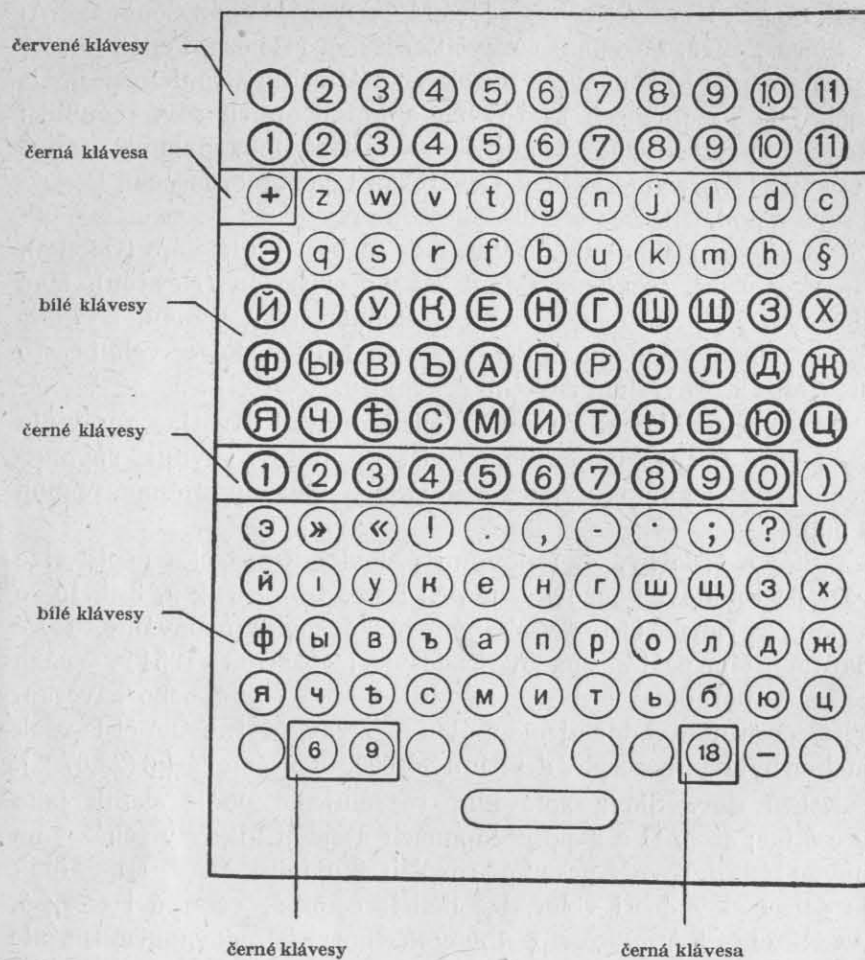
Cizí vlastní jména píšeme tak, jak se vyslovují: Гёте (Goethe), Кюри (Curie), Монблан (Mont Blanc), Ньютон (Newton), Мао Дзе-дун, Людвиг ван Бетховен, Леонардо да Винчи, Буэнос-Айрес, Лос-Анжелос a p. Při transkripci cizích slov se velmi často nepřihlíží k pravidlům ruského pravopisu.

Zdvojení souhlásek. Ve slovech cizího původu ruština zpravidla zachovává psaní zdvojených souhlásek. Na př.: группа, группировка, комиссия, коммунист, процесс, сумма, территория, террор a pod.

Číslice a číslovky. Za řadovými číslovkami se tečka nepíše, lze však psát pádové koncovky, na př.: 1-ый, 1-й, 1-я, 2-я, 3-й, 15-го a pod., za římské číslice však pádové koncovky nedáváme. Také datum je lépe psát bez pádové koncovky: 28 августа 1951 г. = года roku. V pořadové sazbě se za číslice dává tečka nebo závorka. Tisíce a miliony oddělujeme malou mezerou, čtyřmístná čísla však mohou být bez mezery. V desetinných číslech píšeme čárku (23,67 %).

Dělení slov. Slova zpravidla rozdělujeme podle slabik jako v češtině; ъ, ь, ы a й po předponách nesmějí nikdy přecházet na novou řádku, rovněž nesmíme rozdělit skupinku -ск- a -ств-. Jinak je dělení slov dosti volné, lze dělit: се-стрá, сес-трá i сест-рá, Алек-сандр i Але-ксандр, пробу-ждённый i пробуж-дённый, але обы-грать, преды-дущий a pod. Na konci řádky neodtrhujeme zkrácená křestní jména od příjmení, zkratky, параграф, процента a jiné značky od cifer; nenecháváme předložky a spojky o jedné písmeně na konci řádky, ani nezačínáme novou řádku pomlčkou, řídme se prostě našimi pravidly sazby.

Uvozovky. Přímá řeč v románech se nejčastěji uvádí pausou. Uvozovkami se zpravidla uvádějí pouze citáty, vložené do textu.

*) Podle knihy В. Т. Бушунов, Монотип, Гизлегпром 1948.

Používá se dvojích uvozovek: « » a „ “. Druhého druhu uvozovek se nyní používá zpravidla pouze k uvedení jednotlivého slova v uváděné větě. Na př.:

«Крестьянин, — говорил Ленин, — как труженик, тянет к социализму, предпочитая диктатуру рабочих диктатуре буржуазии. Крестьянин, как продавец хлеба, тянет к буржуазии, к свободной торговле, т. е. назад к „привычному“, старому, „исконному“ капитализму». (J. V. Stalin, Spisy, sv. 12.)

Je-li v uvozovkách celá věta, dává se tečka nebo čárka až za uvozovku. Vykřičník nebo otazník se dávají před uvozovku jako v češtině. Před pauzou v přerušené přímé řeči je vždy čárka.

Rozdělovací znaménko (divis) se vyskytuje v různých složených slovech (zejména neruských) nebo se jím k různým slovům připojují některé částice, tak na př.: кое-кто, кто-нибудь, кто-либо, кто-то, всё-таки, давай-ка, по-чешски, по-русски, по-моёму, по-новому; 15-процентный, 12-лётный, 7-километровый. Před částicí *li* (li) divis není. Divis se dále píše ve složených jménech měst: Ростов-на-Дону, Комсомольск-на-Амуре, Рио-де-Жанейро a pod.

Zkratky. V ruštině je značný počet zkratek, některé mají několik významů. Uvádíme nejdůležitější:

б. = бывший bývalý, в. = век století (také верста), mn. č. вв. nebo в. в. = века, г. = год rok, také город město, гг. nebo г. г. = годá roky, léta, гл. обр. = главным образом hlavně, zejména, Д-р = доктор, Dr, и др. = и другие a j., и т. д. = и так далее atd., л. с. = лошадиных сил koňských sil, напр. = например na příklad, ч. = час hodina, квтч = киловатт-часов, kilowattových hodin, о-во = общество společnost, п. л. = печатный лист tiskový arch, п. м. = прошлого месяца minulého měsíce, рис. = рисунок obrázek, т. nebo тов. = товарищ soudruh, т-во = товарищество družstvo, společnost, т. м. = текущего месяца běžícího měsíce, с. г. = сего года tohoto roku, э. г. = этого года tohoto roku, э. м. = этого месяца tohoto měsíce, срв. = сравни srovnej, см. = смотри viz, т. е. = то есть to je, шт. = штук kusů, т. к. = так как поневадѣ, т. н. = так называемый tak zvaný, т. о. = таким образом takovým způsobem, такто, № = номер číslo, №№ = номерá čísla (ve všech pádech).

V obchodních dopisech se vyskytují místo zájmen Ваш, наш, мой ve všech pádech zkratky В/, н/ а м/. Tyto zkratky se připojují pouze k podst. jménům. Na př.: В/№ = Ваш номер Vaše číslo; В ожидании В/ответа в očekávání Vaší odpovědi; н/запрос наш dotaz; до м/сведения; В/письмом от... а под.

Zkratky, jež znamenají desetinné míry a váhy, sázíme kursivou bez tečky; stojatým písmem se sázejí zpravidla jen v novinách: м = m, мм = mm, см = cm, дм = dm, км = km, кв. м (také м²) = m², куб. м (také м³) = m³, л = l, гл = hl, кг = kg, га = ha a pod.

V ruštině je ještě značné množství zkratek, jež znamenají názvy různých institucí, podniků a organizací. Někdy jsou zkracována i slova, jež se častěji užívají v hospodářském a politickém životě SSSR. Tyto zkratky jsou bez teček.

Zkracování se zpravidla děje trojím způsobem:

1. Zkratka je složena ze začátečních písmen slov: ТАСС = Телеграфное агентство Советского Союза telegrafní agentura Sovětského svazu; ЦК = Центральный комитет ústřední výbor; ОГИЗ = Объединение государственных издательств sjednocení státních nakladatelství, ЦИТ = Центральный институт труда Ústřední ústav práce, ИМЭЛ = Институт Маркса-Энгельса-Ленина, а под. jako u nás.

2. Zkratka je složena ze začátečních částí slov: Госиздат = Государственное издательство státní nakladatelství, Учпедгиз = Учебно-педагогическое издательство školní a pedagogické nakladatelství, комсомол = коммунистический союз молодёжи, а под.

3. Zkratka je složena z části jednoho nebo několika slov a poslední slovo je celé: Госбанк = Государственный банк státní banka, профсоюз = профессиональный союз = odborový svaz, зарплата = заработная плата, облпрофсовет = областной совет профессиональных союзов oblastní (krajská) odborová rada.

Pravidla sazby.

Vyznačování v náročnějších dílech pouze kursivou nebo kapitálkami, jichž potřebujeme pouze šest (А, Б, В, Р, У, Ф), jinak lze vyznačovat i polotučným písmem a prostrkáváním. Poznámky pod čarou sázíme jako v češtině. V poznámkách bibliografického

Normální patnáctirádový rámeček na sovětském licím stroji Monotype.

	16	15	14	12	11	9	8	7	6	5	4	3	2	1		
6	j	f	I	ı	i)	(-	!	:	;	.	,	i	■	1
7	t	r	s	!	:	.	э	в	з	с	е	§	»	«		2
8	ç	z	?	ь	ч	о	?	л	э	г	з	с	т	е		3
9	9	7	5	3	1	0	я	у	к	9	7	5	3	1	0	4
	8	6	4	2)	(I	ð	л	б	8	6	4	2	■	5
10	g	Б	с	Р	Е	А	х	б	а	ч	ь	д	в	а	о	6
	J	q	h	b	u	y	й	и	й	я	у	л	и	р		7
11	S	v	k	d	n	ц	p	п	*	х	ц	к	п	ъ	н	8
	+	■	Ç	Z	Ф	Ъ	З	Ы	Э	З	Г	С	М	Ф	Ъ	9
12	F	L	Э	Ч	Г	С	О	ф	ю	м	ъ	Ь	Т	Р	Ы	10
13	Q	G	V	w	Ь	В	Т	Р	Е	Б	В	А	Е	О	Ю	11
14	Y	N	D	Ъ	Б	Л	А	ц	т	Й	К	Я	Ц	Д	Ш	12
	R	U	Ъ	У	Ф	Д	К	ш	Ч	У	Л	И	П	Ж	Щ	13
15	K	m	Й	X	Ц	Я	П	И	Н	Ф	Ъ	Ъ	X	M	H	14
18	W	Ю	Ы	Щ	Ш	Ж	M	ж	—	Ю	Ы	Щ	Ш	Ж	■	15
	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	

charakteru jméno autora prostrkáváme, názvy děl, sborníků, statí a pod. sázíme obyčejným písmem bez uvozovek, po slovech том = svazek, выпуск = vydání, глава = kapitola (zkráceně т., в., гл.) sázíme římské číslice, jinde arabské.

Zarážka do 20 cicer je čtverčík, na každých dalších šest cicer přidáváme půlčtverčík.

Poslední slovo na stránce nemá být rozděleno.

K označování přízvuku při sazbě slovníků a učebnic užíváme akcentovaných samohlásek: á, é, í, ó, ú, ý, ы, э, ю, я (také versálek).

Ruská klávesnice na sázecím stroji Linotype a Intertype.

1	7	13	19	25	31	37	43	49	55	61	67	73	79	85	
о	с	т	ц	ю	щ	ъ	-	1	7	О	С	Т	Ц	Ю	
2	8	14	20	26	32	38	44	50	56	62	68	74	80	86	
е	м	ж	п	ө	■	■	1	2	8	Е	М	Ж	П	Ъ	
3	9	15	21	27	33	39	45	51	57	63	69	75	81	87	
н	в	б	л	э	,	()	3	9	Н	В	Б	Л	Э	
4	10	16	22	28	34	40	46	52	58	64	70	76	82	88	
а	ы	ш	к	ч	.	Ъ	Й	4	0	А	Ъ	Ш	К	Ч	
5	11	17	23	29	35	41	47	53	59	65	71	77	83	89	
і	г	р	д	ф	ь	:	;	5	?	І	Г	Р	Д	Ф	
6	12	18	24	30	36	42	48	54	60	66	72	78	84	90	
и	у	я	з	х	«	!	»	6	№	И	У	Я	З	Х	

Ruční matrice: ruské Й, Щ, Ы, Ө, В, в, ukrajinské І, і, Є, є, Ї, ї, běloruské Ў, ў, starobulharské Ж, ж, ІЖ, ѡж, srbské Ј, ј, Љ, љ, Њ, њ, Ћ, ћ, Ђ, ѓ.

V čistě ruských knihách se vyskytuje (velmi zřídka) pouze jedna akcentovaná samohláska — ò.

Písmo můžeme naložit do české kasy a ponechat — pokud je to možné — české rozdělení. (Viz plán ruské kasy.)

Starý ruský pravopis měl o čtyři písmena více. Bylo to ѣ, místo něho se nyní píše е, potom před samohláskami se psalo и, nyní se píše и, pak ө = ѣ a в = и. Poslední dvě písmena se psala pouze v několika slovech.

Budeme-li sázet podle předlohy tištěné starým pravopisem, budeme si počínat takto: především místo ѣ budeme všude sázet е, místo и — и a místo ө — ѣ, tvrdý znak na konci slov vynecháme a ponecháme jej pouze uprostřed slov. Dále místo koncovek přidavných jmen ž. a stř. rodu v množ. čís. -ья a -ія budeme sázet -ые (-ue), místo koncovky -аго budeme sázet -ого (по ж, ч, ш, щ -его) a místo -яго — -его: нѣжныя — нежные, свѣжия — свежие, нѣжнаго — нежного (свѣжаго — свежего), вечерняго — вечернего. Ostatní rozdíly už opraví korektor — nebude jich mnoho.

UKRAJINŠTINA

Ukrajinský jazyk je nám kromě polštiny nejbližší ze všech slovanských jazyků, neboť máme značné množství stejných nebo podobných slov a také skloňování i ča sování je dosti podobné.

Ukrajinská abeceda má 33 písmen. Srovnáme-li ji s ruskou azbukou, vidíme, že jí chybějí čtyři ruská písmena (ѐ, э, ы, ъ) a že má stejný počet písmen jiných, která v ruské abecedě nenajdeme. Jsou to і, є, і a ї. Také pořadí písmen v abecedě je poněkud změněno: і je za г, є za е, і a ї za и a měkký znak je až na konci za я.

Samohlásky jsou jako v ruštině: tvrdé а, е, и, о, у
a měkké я, є, і(ї), —, ю

Tvrdé samohlásky mají stejnou výslovnost jako v češtině a přízvukem ji nemění. Měkké samohlásky přenášejí svou měkkost na souhlásky a čtou se po nich jako samohlásky tvrdé. Tam, kde toto změkčení není žádoucí, zejména u předpon a u souhlásek б, в, м, п, ф a р, dává se mezi souhlásku a měkkou samohlásku (vyjímaje і) apostrof ('). Po apostrofu, samohlásce a na začátku slova nebo slabiky se měkké samohlásky čtou ja, je, ji, ju. Samohláska o nemá měkký protějšek — změkčuje se měkkým znakem (ксьондз, льон, льодолом, слюза, туберкульоза a j.), nebo se spojuje s ŷ (йод, мільйон, курйозний, серйозний a pod.).

a a e zní jako v češtině;

u zní jako české y a píše se nejen tam, kde má čeština y (бик, риба, син, ситий, язык, сир a pod.), ale velmi často i tam, kde má čeština і. Na př. v koncovkách neurč. zp. sloves: вимирати, вимивати, жити, заплатити, писати, чистити, сушити, шити a pod., dále v různých jiných slovech (і po ж, ч, ш, щ): жила, жито, чин, число, широчина, щир a j. Koncovka -uї u příd. jmen se rovná tvrdé české koncovce -ý: безпечний, веселий, заможний, пильний a pod. koncovka -iї odpovídá české měkké koncovce -í: верхній, вечірній, задній, крайній, ранній a pod. Samohláska u nikdy nemůže být na začátku slova nebo slabiky.

o v uzavřených slabikách, t. j. uprostřed souhlásek, často přehlasuje na і: гора — гір, слово — слів, школа — шкіл a pod.

y zní přibližně jako české u. Podobně se také vyslovuje є a proto na začátku některých slov se po samohlásce mění y ve є: був y мисті, ale була є мисті. Podrobněji o tom u souhlásky є.

я — Ukrajinci je zpravidla piší ѣ.

є zní jako je a bývá na začátku slova, slabiky, po samohláskách nebo po apostrofu: єдиний, має, думає, розуміє, з'єднати a pod.

і se vyslovuje jako české i. Bývá pouze na začátku slova nebo po souhlásce; nikdy nemůže být po samohlásce nebo po apostrofu (tam bývá ї). Píše se zejména ve většině slov, kde má čeština ů, o, ě nebo e. Nejčastěji to bývá v uzavřených slabikách, t. j. uprostřed souhlásek. V otevřených slabikách, t. j. na konci slabiky, se zpravidla mění v o nebo v e. Na př. se píše:

a) místo českého ů: віз (ale во/за), віл (во/ла), кінь (ко/ня), ніж (но/жа), сіль (со/лі), стіл (сто/ла); стій! (= stůj!): мій, твій, свій, ale моя, твоя, своя; передпона пів- (= půl-): піваркуш (půlarch), північ (půlnoc), півтон a pod.

b) místo českého o: бір (бо/ру), взір (взо/ру), грім (гро/му), кіс (ко/са), ніс (но/са), рід (ро/ду), ріг (ро/гу), рік (ро/ку), сокіл (со/ко/ла), твір (тво/ру) a j. V předponách від- (= od-) a під- (= pod-): віддалити, відпад, від'їзд, віддих, відліпити; підмазати, підпирати, підпис a pod.

c) místo českého ě (e): вечір, вінець, вірний, вічний, мід (ме/ду), мідь, місто, мітла, міх, освіта, пішак, стіна, хліб, ціна a mnoho jiných slov.

Jako spojka (= a nebo i) nebo na začátku slova se po samohlásce někdy mění v ї: він і я, ale вона ї я, лікар і професор — лікарі ї професори. Proto se některá slova piší dvojím způsobem — po souhlásce s і, po samohlásce s ї.

Samohláska і je nejužívanější, ale také nejzákladnější ukrajinské písmeno.

ї zní jako české ji a může být pouze na začátku slova, po samohlásce nebo po apostrofu — po souhlásce nikdy být nemůže. Zpravidla se píše v takových slovech, kde má čeština ji nebo je. Na př.: їде, їсти, їдальня, гноїти, роз'їзд, мої, Київ (ale в Києві), український a j.

Souhlásky

Většina souhlásek se vyslovuje stejně jako v češtině a proto si všimneme pouze těch, které mají nějaké zvláštnosti.

є zní buď jako české *у* (zejména před samohláskou), nebo (zpravidla před souhláskou) jako *у-и* v našem podkrkonošském dialektu: вік (vík) věk, дівка (diuka) dívka. Proto se v ukrajinštině často nedělá rozdíl mezi těmito dvěma písmeny. Na začátku některých slov se píše po samohlásce *є* a po souhlásce *у*. Na př.: Анна вмерла — Іван умер, наша вчителька — наш учитель, робив у лісі — робила в лісі.

V mužském rodě min. přičestí činného je *є* místo *л*: був, дав, робив, хвалив, брав a pod., ale u ostatních rodů a v množném čísle se mění v *л*: була, дала, робила, хвалила, брала.

з zní jako české *h*: ваги, гай, година, голота, голуб, грамофон.

г (psané *ґ*) se vyslovuje jako *g* a užívá se většinou jen v cizích slovech: гардероба, гарнітура, ґвардія, ґрош, ґрунт, ґума a pod. Dosti často bývá kolísání mezi *з* a *г*.

з — *с*. Předložka *з* bývá v ukrajinštině i v 7. pádě: з ціллю, з матір'ю, з сином a pod. Předpona *с* je pouze před souhláskami *к*, *п*, *т*, *х*: скінчити, спокоїти, стисатися, схитрити a pod.

дж a *дз* jsou dvě spřežky, které nejsou pojaty do abecedy. Vyslovují se jako jedna hláska: джерело pramen, зрідло, джміль čmel, čmelák, джентлмен, джію-джітсу, дзбан džbán, дзвін zvон, дзвонити, дзеркало zrcadlo, дзюб zobák.

ь (měkký znak) se píše pouze po souhláskách *д*, *з*, *л*, *н*, *с*, *т*, *ц*, které změkčuje, po *р* se nepíše (vyjímaje slovo трюх, kde patří *к о*).

Vždy se píše:

a) po *ц* na konci slova, na př.: борець, кінець, хлопець, українць;

b) v 3. os. jedn. i mn. č. ozn. zp. sloves: він біжить, вони біжать бєжі;

c) v rozk. zp. mn. č.: варіть! (vařte!), скажіть! (řekněte!), укажіть! (ukažte!) a pod.

d) v koncovkách -ський, -цький, -зький, -ськість, -цькість, -зькість, -сьцо. Na př.: близькість, низькість, чеський, казацький, французький, ленінський, марксистський a j.

Apostrof. Přichází-li některá z měkkých samohlásek (kromě *і*) po souhláskách *б*, *в*, *м*, *п*, *ф* a *р*, musí být oddělena apostrofem: пам'ятка, ім'я, слов'янський, м'ясо, кур'єр, кров'ю a j. Také předpony, zak ončené souhláskou, musí být od měkkých samohlásek odděleny apostrofem: з'єднати, під'їзд, під'єм, під'ючний, об'їхати, об'яснити a pod.

Zdvojení souhlásek. Některé souhlásky (kromě *б*, *в*, *м*, *п*, *р*, *ф*, *г*, *і*, *к*, *х*) se prodlužují a změkčují tím způsobem, že se zdvojují; bývá to především před měkkými samohláskami, před kterými má ruština *ь*. Na př.: браття, народження, ніччю, розкішню, представлення, поняття, стаття, сіллю, снідання a j.

Ve slovech cizího původu ukrajinština na rozdíl od ruštiny nemá zdvojených souhlásek. Výjimky jsou pouze u několika slov a u vlastních jmen, na př.: Отто, Марокко, Ницца, булла, вилла, ванна, барокко, брутто, нетто, мадонна, панна a j.

Cizí vlastní jména Ukrajinci píší tak, jak je vyslovují: Гібральтар, Чикаго, Чіле, Рів'єра, Флоріда, Сингапур a pod.

Řadové číslovky se píší s tečkou nebo s pádovou koncovkou.

Dělení slov. Skupinky *дж* a *дз* rozdělujeme pouze tenkrát, patří-li písmen *о д к* předponě від-, над- nebo під-, jinde je rozdělit nesmíme. Také nelze trhat *ю а ъо*, ani dělit slovo za apostrofem. Dělíme tedy správně ло-ю-вий, хо-джу, брин-дзя, від-ро-дження, роз-в'я-за-ти, жа-б'я-чий a pod. Jinak dělíme slova podle slabik jako v češtině.

Velká písmena píšeme jako v ruštině; jména národů a příslušníků národů začínají malým písmenem: русский, американец, англієць, чех, румун, поляк, словак, німець a pod.

Pravidla sazby se podstatně neliší od našich.

Akcentované litery potřebujeme pouze k sazbě učebnic a slovníků k označování přízvuku. Jsou dvojího druhu: *á, é, í, ó, ú, ý, я, ё, і, ї, ю* a také *à, è, ù, ò, ÿ, й, є, і, ї, ю*. Prvním druhem označujeme ostrý přízvuk, druhým těžký přízvuk, který není tak častý a proto jej můžeme vyznačit i jinak.

Zkratky: б. = бувший bývalý, в. = вік věk, století, вид. = видання vydání, вул. = вулиця ulice, г. nebo год. = година ho-

dina, гл. = гляді viz, див. = дивись viz, Др. = dr, зах. = західний západní, інж. = інженер inženýr, і т. д. (й т. д.) = і так далі a tak dále, і т. под. = і так подібно a tak podobně, кол. = колишній bývalý, м. = місто město, м. = місяць měsíc, м. і. = між іншим mimo jiné, напр. = наприклад na příklad, п. = пан pán, прим. = примірників exemplářů (výtisků), р. = рік (року) rok (roku), ст. nebo стор. = сторінка stránka, také століття století, с.-г. = сільсько-господарський zemědělský, т. = тона tuna, т. = nebo тов. = товариш soudruh, т. = том svazek, т. nebo тис. = тисяча tisíc, т. ін. = та інші a jiné, т. з. = так званий так zvaný, чол. = чоловік člověk, ч. = число číslo, také частина díl, ц. р. = цього року tohoto roku. № a jiné značky jako v ruštině.

Mimo to má ukrajinština značný počet zkratk, utvořených podobným způsobem jako v ruštině. Na př.: СРСР = Союз Радянських Соціалістичних Республік (SSSR), УРСР = Українська Соціалістична Радянська Республіка (USSR), ІНО = Інститут Народньої Освіти (Institut lidové osvěty), ДВУ = Державне видавництво України (státní nakladatelství Ukrajiny).

BĚLORUŠTINA

Běloruská abeceda má 33 písmen v tomto pořadí: а, б, в, г, д, е, ё, ж, з, і, й, к, л, м, н, о, п, р, с, т, у, ў, ф, х, ц, ч, ш, ы, ь, э, ю, я.

Z ruské abecedy běloruština nepoužívá и, щ a ъ, ale má jiná dvě písmena — і a ў; mimo to má dvě spřežky: *ѳ* a *ѳз*.

Samohlásek je jedenáct, a to šest tvrdých: а, э, о, ы, у, ў a pět jim odpovídajících měkkých: я, е, ё, і, ю.

Prvních pět samohlásek se vyslovuje jako v češtině (а, е, о, у, и), ў má více povahu souhlásky než samohlásky, protože se vyslovuje téměř jako *у* (podobně jako ukrajinské *у—ю*) a také se nejčastěji vyskytuje ve slovech, kde čeština a ruština mají *у*. Bývá to buď na začátku slova, anebo za samohláskou, na př.: даўно dávno, дзеўка dívka, дзяўчына dívčina, Кіеў Kyjev, крыўда křivda, креў krev, слаўны slavný, чароўны čarovný, ў сэрцы v srdci, ўнук vnuk, ўчора včera. Mimo to se píše v koncovce 2. pádu mn. č. podst. jmen (nejčastěji tam, kde má čeština -ů): дзядоў dědů, дубоў dubů, лугоў

luhů, сыноў synů, хлопцоў chlapců, часоў časů, a pod. Dále se ještě píše místo koncového -l v minulém čase sloves, avšak před samohláskou se mění v *л*: даў, ale дала, думаў — думала, знаў — знала, плакаў — плакала, спаў — спала, чытаў — читала, чыталі; i před zvratným -ся; напіўся (napílasя), заглядзеўся a pod. Na konci slova místo *у* bývá vždy *ў*: слова — слоў, ніва — ніў a pod.

Samohlásky *о* a *э* v nepřízvučných slabikách se mění v *а*, *е* a *ё* v *я*, ale na rozdíl od ruštiny se také tak píše, protože běloruština má fonetický pravopis. Na př.: ад = od, ня = ne, адвага, адважны, арол, Беларусь, вада, вялікі, вясна, мяккі, радасць, сьляпы, ў бягу (v běhu), v koncovkách př. jmen -ага (-яга) a *я*. Této změně se říká ákání.

Měkké samohlásky se vyslovují jako v ruštině, ale nikdy se nepíše po souhláskách *д, т, р, ж, ш* a *ч*. Tam budou vždy souhlásky tvrdé: вочы, история, рэпа, на стражы, тэхніка, шырокі, чэрві, чысты, чырвоны (červený) a pod. Po těchto souhláskách také nemůže býti měkký znak. Pamatujme si též, že po souhláskách *г, х, к* je vždy *і*, nikdy *ы*: вольхі (olše), высокі, юргіні (jřiny), хітры, ногі, сухі, лугі, рукі a pod.

І. Velké *І* je vždy s tečkou!

Souhlásky

з a *т* zní jako v ukrajinštině — *h* a *g*; *т* se vyskytuje velmi zřídka.

ѳ je tvrdá souhláska a nezměkčuje se spojením s měkkou samohláskou nebo měkkým znakem jako v ruštině, nýbrž tím, že (jako v polštině *d—dz*) přehlasuje na *дз* (vyslov *dž*): дзед, дзіравы, дзень, дзеці, лебедзь (labuť), людзі a pod.

Podobně přehlasuje *ц* na *цц* (ць): ветры (ale вецер), косьці, дзеці, на свеце, радасьці, маці, ціхі, песны, цяжкі a pod., nejčastěji v koncovce neurč. zp. sloves (místo českého -ti, -ti nebo ruského -ть): бераць, віць, выць, жыць, любіць, плакаць. Tomuto přehlasování se říká dzekání a čekání.

ц a *ць*. Je třeba rozlišovat původní *ц* tvrdé a *ц* (ць) měkké, vzniklé přehlasováním z *т*. Po prvním se nikdy nepíše měkké samohlásky ani měkký znak, kdežto po druhém se píše pouze měkké samohlásky a na konci slova měkký znak. Ve slově мяцеліца (metelice) jsou obě *ц*; první je měkké, druhé tvrdé. Tvrdé *ц* zpra-

vidla bývá všude, kde i v češtině je *c*, tak na př.: лекция, нация, цэлы, хлопец — хлопцы, ў серцы, месяц, ў танцу, пшаніца — пшаніцы, нарцыз а pod; měkké *ц* bývá tam, kde má polština *ć* nebo *ci*.

дж je spřežka, kterou známe z ukrajinštiny.

з, к а х jsou tvrdé souhlásky, ale nepíše se po nich nikdy *ы, нýбрž і*; *к* se někdy mění v *ц, г в з*: дзеўка — дзеўцы dívka — dívce, казка — казцы zkazka — kazace, стужка — стужцы stužka — stužce; дарога cesta — пры дарозе při cestě.

Místo ruského *щ* píší Bělorusové *шч*: сьвяшчэньнік kněz, шчодры štědrý, шчоки tváře, яшчэ ještě.

Měkký znak (*ь*) se v běloruštině vyskytuje mnohem častěji než v ruštině, zejména uprostřed slova mezi dvěma souhláskami. Na př.: зьбіраць, зьверы, міленькі, сьвет, сьмех, сьнег, сьлёзы, цьвет a pod. Dále v koncovkách neurč. zp. sloves (viz výše) a v 3. osobě jedn. i mn. č. většiny sloves (jako v ukrajinštině *-ть*): косіць kosí, носіць nosí, чытаюць čtou (ale чытае čte), крычаць křičí (mn. č.).

Zvratné *se* u sloves má dvě formy. V neurč. zp. a v 3. osobě jedn. i mn. čísla má běloruština *-ца (-цца)*: біцца bít se, мыцца mýt se, ўтаніцца utopit se, навіваецца navíjí se, родзіцца rodí se, сніцца sní se, хочыцца chce se, v ostatních osobách a v minulém čase má *-ся* nebo *-сь* jako ruština: мыюся, мыўся, мыліся, радзіўся, радзілася, радзіліся, рассыпаліся.

Přídavná jména mají v 1. p. mužského rodu koncovku *-ы* (tvrdé sklonění) nebo *-і* (měkké sklonění nebo po *г, к, х*): верны, мілы, родны, стары, сіні, летні, другі; ž. rod má koncovku *-ая* (*-яя*): верная, мілая, родная, старая, сіняя, летняя, другая; střední rod má koncovku *-ое (-яе)* nebo nepřízvučné *-ае*: мілое, старое, вернае, вялікае, беларускае, сіняе a pod. V mn. č. je koncovka *-ыя (-ія)* pro všechny rody: верныя, мілыя, родныя, старыя, другія, ціхія, вялікія, сінія, летнія a j.

Předpona *з (зь)* se píše i v 7. pádě (místo českého *s*): з хлебам i солью, з водою, зь вятрамі, зь якімі a pod.

Apostrof bývá nejčastěji uprostřed slova, kde odděluje měkkou samohlásku od tvrdé souhlásky, aby na ni nepřenesla svou měk-

kost. Na př.: аб'ехаць, б'е, зрэб'і, пад'ехаць, п'яныя. Mimo to někdy nahrazuje vynechanou písmenu ve slově.

Dělení slov. Zpravidla dělíme podle slabik, musíme však dávat pozor, abychom netrhali spřežky *дз а дж*. Dělíme tedy takto: го-ты-ка, пад-ко-ва-ны, рас-сыпа-лісь, на-дзе-я-ми, раз-бу-джа-ны. Nedělíme za apostrofem, ani *ў* nepřenesáme na novou řádku: пад'е-хаць, п'я-ні-ца, аб'е-хаць, пра-б'юць, дзяў-чына, траў-нямі. Zdvojené souhlásky lze rozdělit; je-li mezi nimi měkký znak, zůstane v první řádce: ка-хань-нем, па-бя-рэж-жам, брыль-лянты.

Zdvojené souhlásky se vyskytují dosti často, nikoli však ve slovech cizího původu jako v ruštině, nýbrž ve slovech běloruských. Zdvojení bývá zpravidla na konci slov. Z tvrdých souhlásek se zdvojují *ж, ч а ш*, na př.: аружжа, збожжа, аблічча, зацішша. Z měkkých se zdvojují *дзь, зь, ль, нь, сь, ць*, při čemž měkký znak zůstává uprostřed. Na př.: судзьдзя, гразьзю, маззьзю, на крыль-лях, сольлю, стальлю, выданьне, да сьвітаньня, раньнім, калосьсе, багацьце, брацьця a j.

Akcentovaných písmen používáme pouze v učebnicích a slovnících k označování přízvučných samohlásek (*á, é, í, ó, ý, ю, я*). Velké *І* však má tečku i v běžném textu.

Někdy bývá běloruština sázena latinkou, při čemž *ц = c*, *ць = ć*, *ч = č*, *дз = dź*, *г = g*, *г = h*, *й = j*, *ль = l*, *л = ł*, *нь = ñ*, *сь = ś*, *ш = ś*, *ў = ũ*, *в = w*, *зь = ź*, *ж = ż*.

Sázíme z ruské kasy a řídíme se českými pravidly sazby.

POLŠTINA

Polská abeceda má 39 písmen:

a, ą, b, c, cz, ć (ci), d, dz, dź (dzi), dż, e, ę, f, g, h, ch, i, j, k, l, ł, m, n, ń, o, ó, p, r, rz, s, sz, ś (si), t, u, w, y, z, ź (zi), ż.

Mimo to Poláci rozlišují tvrdé *b, f, m, p a w* a měkké *bi, fi, mi, pi a wi*. Souhlásky *q, v a x* se vyskytují pouze v cizích slovech.

U versálek mají akcenty *Ą, Ć, DŹ, DŻ, Ę, Ł, Ń, Ó, Ś, Ź, Ż.*

Mnoho polských písmen se čte jinak než v češtině a proto je třeba zmínit se aspoň o nejdůležitějších.

A (*q*) se vyslovuje jako *on*, před *b* a *p* zní jako *om* a na konci slova a před *l* a *l* jako prodloužené *ó*. Obyčejně bývá tam, kde má čeština *ou*, *a*, *u* nebo *í*: mądry, skąpy, ząb, dąb (2. pád zębu, dębu), jądro, pamiątka, miesiąc a pod. Bývá vždy: a) v koncovce 7. pádu podst. jm. rodu žen.: rybą, wodą, duszą, kością, myszą, panią atd.; b) v koncovce 4. a 7. pádu jedn. čís. příd. jmen, řad. číslovek a zájmen rodu žen.: dobrą (= dobrou), słodką; pierwszą, drugą; moją, twoją, swoją, naszą a pod.; c) v 3. os. množ. čís. přít. času sloves: biją, piją, piszą, kupują.

E (*e*) zní jako *en*, před *b* a *p* jako *em*, na konci slova a před *l* a *l* jako prodloužené *é*. Obyčejně bývá tam, kde má čeština *u*. Je to zejména v koncovkách 4. pádu jedn. čís. podst. jmen žen. rodu, končících na *-a*: duszę, burzę, matkę, rybę, wodę, ziemię a j. Také v 1. os. jedn. čís. přít. času většiny sloves: będę, biję, plynę, piszę, kupuję a pod. — a na konci všech podstatných jmen, která se v češtině skloňují podle vzoru kuře: jagnię, kurczę, kozłę, cielę, prosię, dziecię a j.

q a *e* se vyslovují více nosem než ústy a proto je nazýváme nosovkami.

ie se vyslovuje jako české *ě*. Vyskytuje se dosti často i v takových slovech, kde má čeština *e*. Na př. po *g* a *k* se píše téměř vždy *ie*, pouze v cizích slovech *e*, a také v slovech, která mají v češtině předponu *ne-*, bývá v polštině většinou *ie*: niepokój, nieprawda, niegodny, niedbały a mnoho jiných. Někdy též zní jako české *í*: wiem = vím, umie = umí a pod.

i zní jako v češtině a vždy změkčuje předcházející souhlásku, proto *dz*, *c*, *n*, *s*, *z* se před ním vyslovují jako *dź*, *ć*, *ń*, *ś*, *ź*; přichází-li po něm ještě jedna samohláska, už se *i* před ní nevyslovuje a znamená jen změkčení, na př. siostra se čte siostra, zielony — želony, ziobro — žobro, niańka — ňańka a pod. Nikdy nemůže být po některé akcentované souhlásce, ani po *cz*, *sz*, *rz*, *d*, *t*, *r* a *l*. Po *b*, *f*, *m*, *p* a *w* se vyslovuje jako *j*: wiara = wjara, piąty = pjonty, biada = bjada.

ó se čte jako české *ů*: Bóg = Bůh, król = krůl, róza a pod.

y se vyslovuje mnohem tvrději než české *y*; bude vždy po *cz*, *sz*, *rz*, *ź*, *d*, *l*, *r* a *l*, nikdy po *g*, *k*, *dź*, *ć*, *l*, *ń*, *ś* a *ź*. V 1. osobě mn. č. ozn. zp. je vždy místo našeho *e*: byśmy, kochamy, kupujemy, bawimy a j.

ć zní jako jemný zvuk mezi *c* a *č* a píše se většinou tam, kde má čeština *l* nebo *t* (*ti*), před *i* se však už píše bez čárky, na př.: nic = nit, nici = niti. Na *ć* končí neurč. způsob sloves (pisać, bawić, miłować a pod.)

dź se vyslovuje podobně jako české *d'* se slabým přídechem *ž* a bývá v takových slovech, kde je v češtině *d'*: miedź, odpowiedź, bądź! (bud!), bądźmy!

ń se rovná našemu *ň*.

ś zní jako změkčené *s* s přídechem *š* a bývá často místo našeho *s* nebo *š* (ślina, śliwa, ślizki); zejména v koncovkách sloves min. času *-eś*, *-aś*, *-oś*, *-śmy*, *-ście*: byłeś, byłaś, byłoś, byliśmy, byliście. Místo českého *st* má polština *śc*: kość, złość, radość, miłość a pod.

ź je změkčelý *z* s přídechem *ž* a bývá někdy místo *z*: źródło = zřídlo.

Před *i* se *ć*, *dź*, *ń*, *ś* i *ź* píší bez čárky (viz *i*).

cz vyslovujeme jako české *č*. Mezi *cz* a *ć* je velký rozdíl: bić = bít, bicz = bič, grać = hrát, gracz = hráč.

sz se vyslovuje jako *š*: szydło, szkoda, kosz.

rz zní podobně jako české *ř*: lekarz, jarzyna, krzyk, krzyż, krzywy.

ż (*ż*) = *ž*; abychom je nezaměňovali se *ż*, pamatujme, že se píše před všemi samohláskami (kromě *i*), kde *ż* nikdy být nemůže.

Po *cz*, *sz*, *rz* a *ż* se vždy píše *y*, nikdy *i*.

Místo polského *szcz* bývá v češtině *šť*: deszcz, płaszc, szczecina.

dz známe ze slovenštiny; píše se v některých slovech místo českého *z* (dzwon, w Pradze).

dź vyslovíme jako *dž* v českém slově džbán.

c, *s* a *z* zní jako v češtině, nesmí však být po *nich* *i*, neboť by je měnilo na *ć*, *ś* a *ź*. To je důležité zvláště při transkripci cizích slov do polštiny. Předložka *z* je také v 7. pádě (místo českého *s*).

l se vyslovuje jako *l*, *l* tvrdě, téměř jako *u*; po *l* jen *i*, po *l* — *y*. V minulých časech sloves je na konci vždy *l*, jen před *i* — *l*: był, była, było; byli, były.

g se píše místo našeho *h* (grzyb, noga, głowa) a proto se *h* v polských slovech vyskytuje dosti zřídka. Po *g* a *k* není nikdy *y*, vždy *i*, rovněž nikdy *e*, ale vždy *ie*: wysoki — wysokiego, drogi — drogiego.

Místo *v* má polština *w* a místo *x* se píše *ks*. Tam, kde má čeština slabikotvorné *l* a *r*, píší Poláci *il*, *el*, *ier*, *ar*: wilk, wełna, śmierć, kark.

Tvrdé souhlásky se při skloňování nebo časování často mění nebo změkčují. Tak na př. *k* se mění v *c* nebo *cz*, *l* v *l*, *g* v *dz* nebo v *ż*, *ch* v *ś* (*si*) nebo *sz*, *h* v *ź*, *t* v *ć* (*ci*), *d* v *dź* (*dzi*), *s* v *ś* (*si*) nebo *sz*, *z* v *ź* (*zi*) a pod. (Praga — w Pradze, Bóg — Bože, mnich — mnisi, mniszka, oko — oczy, kot — o kocie, bieda — biedzie, nos — na nosie, wóz — na wozie a pod.).

Řadové číslovky jsou bez tečky, často se však užívá pádových koncovek (1-szy, 2-gi, 3-ci, 4-ty, 7-my, 1-go, w 2-giej, w 3-ciej a pod.). Datum: W Pradze dnia 8-go kwietnia 1951 r., nebo zkráceně: 8. IV. 1951. V pořadové sazbě dáváme za ciframi tečky nebo zápornky, tisíce a miliony oddělujeme tečkami nebo čárkami, v novější době také pouze mezerou (14 000 000). Desetinné tečky jsou většinou dole, častěji však místo nich bývají čárky (28,5%). Při sázení všech prací se můžeme řídit našimi pravidly sazby.

Cizí slova píší Poláci svým vlastním pravopisem (po *c* *d*, *r*, *s*, *t*, *z*, *ż*, *cz*, vždy *y*, místo *v* — *w*, na konci místo *-us* — *-usz*). Na př.: fizyka, kryzys, dyrektor, dyplom, turystyka, aktywa, pasywa, gramatyka, oryginał a pod. Podle novějších gramatik se *i* nebo *y* před samohláskou mění v *j*: Czechosłowacja, galerja, Azja, Francja, litografja, radjo, memoriał, materiał, pensjonat a j. Podle původního pravopisu se píší pouze některá jména vlastní, některá z nich se však píší také pravopisem polským (Wolter, Szekspir a j.).

Dělení slov. Především oddělujeme předponu (prze-, bez-, nad-przy-, na-, od-, nie-, roz-, wy-, za-, ze- a j.), jinak dělíme tak, že na konci řádky zůstává samohláska a přenášíme slabiku začínající souhláskou, na př.: szcze-ście. Ko-ściusz-ko, chy-try, ró-wność a pod. Výjimka je u takových slabik, které se končí na souhlásky *j*, *l*, *t*, *r*, *rz*, *m*, *n*, *ń*: do-bro-dziej-stwo, czar-ny, War-sza-wa, wiel-kość, pryn-cy-pał a pod. Kde tohoto pravidla nemůžeme použít, musíme dbát, aby na novou řádku nebyla přenesena skupinka souhlásek, které lze jen s námahou vyslovit, a proto na př. nedělíme chłopczyk, pier-wszeń-stwo, ale chłop-czyk, pierw-szeń-stwo. Třeba však zvláště pamatovat, že nelze trhat spřežky (*cz*, *dz*, *dź*, *dż*, *rz*,

śc, *sz*, *szcz*). Na to by se nemělo zapomínat ani při dělení polských slov v češtině!

Velká písmena. Versálek se má správně užívat jako v češtině. V praxi se však velkých písmen užívá daleko častěji, zejména v různých titulech, názvech institucí a pod. Na př.: Pan Prezydent, Pan Profesor, Wielmożny (Szanowny) Panie! Towarzystwo Przyjaciół Nauk na Śląsku, Polskie Towarzystwo Lekarzy Weterynaryjnych, Instytut Naukowej Organizacji i Kierownictwa, Polski Słownik Biograficzny, Międzynarodowy Dzień Pokoju, Krajowa Konferencja Młodych Patryotów.

Zkratky v polštině se do značné míry shodují s českými zkratkami: b. m. (také bm.) = bieżącego miesiąca — t. m., b. r. (br.) — t. r., i t. d. (itd.) — atd., i t. p. (itp.) — a t. p., n. p. (np.) = na przykład — na př., t. j. (tj.) — t. j., t. zw. — tak zvaný, ob. = obacz — viz, p. str. = patrz str. — viz stránku, por. = porównaj, srovněj, p. = pan, Nr (nr) — číslo, T-wo = towarzystwo — společnost, družstvo, tow. = towarzysysz — soudruh, tow. tow. — soudruzi, S. A. nebo Sp. a. = spółka akcyjna — akc. spol., zł. (také bez tečky: zł) = złoty, gr. (gr) = grosz.

V polštině je také značný počet zkratk, které se tvoří podobným způsobem jako v ruštině; jsou to zejména zkrácené názvy různých organizací, institucí, továren a pod. Na př.: ZSRR = Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich (SSSR), KPP — Komunistyczna Partja Polski, PZPR = Polska Zjednoczona Partja Robotnicza, TPPR = Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej (Společnost polsko-sovětského přátelství), Pa-Fa-Wag = Państwowa Fabryka Wagonów.

BULHARŠTINA

Bulharská abeceda má třicet písmen v tomto pořadí: а, б, в, г, д, е, ж, з, и, й, к, л, м, н, о, п, р, с, т, у, ф, х, ц, ч, ш, щ, ъ, ѳ, ю, я.

Všechna tato písmena najdeme v ruské kase. Budeme-li však sázet texty starobulharské nebo díla jazykozpytná, musíme si opatřit ještě tři písmena: Ѣ (ě), Ѧ (à), Ѩ (jà).

K označování přízvuku při sázení mluvníc, učebnic a pod. potřebujeme též samohlásky akcentované: á, à, é, è, í, ï, ó, ò, ý, ÿ, ю, ю, ъ, ъ, ѣ, ѣ. Akcentované samohlásky se někdy vyskytují i v běžné sazbě. Používá se jich k rozlišování významu slov, která se stejně píší. Na př.: вълна — вълна (vlna ovčí, vlna mořská, vzdušná), и = i (spojka), ѣ = jí, její (zájmeno).

V bulharštině je devět samohlásek: а, е, и, о, у; ъ, ъ, ю, я. Samohlásky а, о, у zní tvrdě, е а u zní také tvrdě (u jako české y), ale změkčují souhlásky г, к, х — генерал = generál, кисел = kisel, хитар = čítar а pod. Na začátku slova а po samohlásce zní е jako je: езеро = jezero. Samohlásky ю а я na začátku slova nebo slabiky zní jako ju а ja, jinak slouží k změkčování předcházejících souhlásek (tak jako v ruštině). Měkký znak (ъ) rovněž slouží pouze k změkčování souhlásek а vyskytuje se zpravidla před samohláskou о: шофьор, монтьор, гьон, актьор, Недьо. Tvrdý znak (ъ) má v bulharštině jiný význam nežli v ruštině — píše se pouze uprostřed slov а zní jako temný zvuk á: България = Bálgarija. V některých slovech bývá pohybný (jako v češtině е): театър — театри, метър — метра, Петър — Петра.

Souhlásky. Souhlásek má bulharština 23, dvě z nich jsou však vyjádřeny spřežkou, takže počítáme pouze 21 písmen: б, в, г, д, ж, з, й, к, л, м, н, п, р, с, т, ф, х, ц, ч, ш, щ. Spřežkové souhlásky jsou дж а дз. Písmeno щ také není považováno за souhlásku, protože zní jasně jako spojené š а t: št; ж, ш, дж а ч jsou vždy tvrdé, й je vždy měkké а může být i na začátku slova а před samohláskou. Ostatní souhlásky mohou být, podobně jako v ruštině, buď měkké а nebo tvrdé, podle toho, jaká samohláska за nimi stojí. Ovšem bulharština není tak měkký jazyk jako ruština.

Bulharština se liší od všech slovanských jazyků; má zvláštní skloňování а užívá členu, podobně jako němčina, ale nestaví jej před slova, nýbrž за ně а spojuje jej s nimi. Ze staroslovanského skloňování zůstalo bulharštině pouze několik zbytků, hlavně 5. pád. Jinak slova při skloňování svou koncovku nemění а pád poznáme pouze podle předložky. Na př.: Министерство на народното просвещение — ministerstvo národní osvěty (на = 2. pád).

Člen bývá u všech slov, která lze v češtině skloňovat, tedy nejen u podstatných jmen, ale i u přídavných jmen, číslovek а zájmen.

Podstatná jména mužského rodu, končící tvrdou souhláskou, mají člen -ъм (орелъм, столъм, домъм), který má zkrácenou formu -а, po měkké souhlásce nebo po samohlásce je člen -ят (другарят, крайт, коларят) се zkrácenou formou -я (другаря, края). V zkráceném tvaru се čte а jako ъ (à), -ят jako jät, -я jako jà.

Ženský rod má člen -та: жената, книгата, земята, змията.

Střední rod má člen -то: селото, гнездото, името.

Množné číslo má dva členy: -те а -та. Člen -те mají všechna podst. jména ženského rodu а podst. jména mužského а středního rodu, která v množném čísle končí на -е nebo на -и: конете, жените, българите, часовите, реките. Člen -та mají některá podst. jména mužského а středního rodu, která v množném čísle končí на а nebo на -я, на př.: братята, рога, селата, книжата.

Přídavná jména, číslovky а zájmena přijímají člen od podst. jmen, на př.: младата жена, добрият човек, славната Комунистическа партия, двете книги, вашият народ, моята жена.

Mnoho podst. jmen се z různých gramatických důvodů píše bez členu.

Stupňování přídavných jmen се děje předponami, které od-
dělujeme spojovací čárkou (divisem): добър — dobrý, по-добър —
lepší, най-добър — nejlepší.

Bulhaři často užívají zkrácených tvarů zájmen, на př.: ми (můj, má, mé, mého), ти (tvůj, tvá, tvé, tvého), му (jeho), ѝ (její), ни (náš, naše, našeho), ви (váš, vaše, vašeho) а t. p.

Velká písmena píšeme jako v češtině, ale jména národů začínají malou písmenou: чехи, поляци, руси, славяни а pod.

Dělení slov má téměř stejná pravidla jako v češtině. Můžeme rozdělit до-клад nebo док-лад, ра-вно nebo рав-но, сес-тра, се-стра nebo сест-ра. Nebudeme však roztrhávat spřežky дж а дз, znamenají-li jedinou souhlásku, ale můžeme rozdělit над-живявам nebo над-зор, protože там д patří k předponě.

Pořadová sazba má též pravidla jako v češtině. Za pořadové číslice се дává tečka, nikoli závorka. Za řadové číslovky се tečka nedává: 28 октомври 1951 год., XX в., 389 стр. Je-li však měsíc udán číslicí, piší се tečky: 28. IX. 1951 год. Za řadové číslovky се

někdy dávají koncovky: 67-та годишнина на Георги Димитров, 1-ви, 2-ри а р. Тисíce а милиони оддѣлujeme čárkou: 112,590,000. Desetinné tečky, římské číslice, zlomky, uvozovky а j. пишеме jako v češtině.

Cizí vlastní jména пишеме так, jak se vyslovují: Чикаго, Клемент Готвалд, Д-р Зденек Неedly, В. Хьюго, Нью-Йорк, Шекспир а род. Ve slovech cizího původu se nikdy nepíše zdvojená souhláska.

Zkratky. Nejčastější zkratky v bulharštině jsou tyto: А. Д. (акц. д-во) = акционерно дружество — акс. spol., и Сие = и съ-дружие — а spol., г-н, г-на = господин, -а — pán, paná; г-жа = госпожа — paní; П. Г. = почитаеми господине! — vážený pane!; в. = век — století; г., год. = година — rok; ч. = час — hodina; м. г. = минала година — m. g.; т. г. = тая година — t. g.; н. г. = настояща година — t. g.; и т. н. = и тъй нататък — а t. d.; и пр. = и прочее — а další, а jiné; напр. = например — na př.; и др. = и други — а jiné; вм. = вместо — místo (čeho); гл. = глава — hlava, díl; № = čís., také бр. = брой; сл. пл. = след пладне — odpoledne; д-р — dr, Dr, др. = другар — soudruh, л., лв. = лева — lvů, ст. = стотинки — stotinky. Značky měř a vah (см = cm, м — m, клм — km, кв. м — m², гр. — g, кгр — kg а pod.) bývají také někdy latinkou, rovněž se užívá &, I-ma а j. Mimo to má bulharština značné množství zkratk, vzniklých ze začátečních písmen slov. Na př.: ОРПС — *Общ работнически професионален съюз* (Všeobecný dělnický odborový svaz); ОФ — *Отечествен Фронт* (Vlastenecká fronta); РСМС — *Работнически младежки съюз* (Dělnický svaz mládeže); ЗМС = *Земеделски младежки съюз* (Svaz zemědělské mládeže); РП = *Работническа партия*; БДЖ = *Български държавни железници* (Bulharské státní dráhy); БКП — *Българска Комунистическа партия*; ТКЗС — *Трудово кооперативно земеделско стопанство* (= hospodářství); ДСНМ — *Димитровски съюз на народната младеж*; МТС — *Машинно тракторна станция*; ДЗС — *Държавно (= státní) земеделско стопанство*; ЦК на БКП — *Централен комитет на Българската Комунистическа партия*; БЗНС — *Български земеделски народен съюз*; БАН — *Българска академия на науките*; БНБ — *Българска народна банка*; БТА — *Българска телеграфна агенция* а т. р.

Změny bulharského pravopisu. Před nedávnou dobou užívali Bulhaři ještě tři písmen, která už odstranili. Bylo to především ъ, místo kterého se nyní píše podle výslovnosti buď e nebo я. Dále používali písmen ж а ѣ. Nyní se místo ж píše ъ а místo ѣ — я. Tvrdý а měkký znak označovaly též tvrdost nebo měkkost koncových souhlásek. Nyní se na konci slov nepíše ani tvrdý, ani měkký znak.

SRBOCHARVÁTŠTINA

Srbocharvátský jazyk má dvě spisovná nářečí — východní, nazývané ekavským, а jižní, nazvané jekavským. Ekavsky mluví а piší Srbové, jekavsky Charváti.

Rozdíl mezi oběma dialekty vystihuje už jejich pojmenování. Tam, kde v nářečí východním piší -e- (je to hlavně v slovech, kde my máme ě nebo í), má nářečí jižní -je- nebo -ije-. Na př.: cena — cijena, dete — dijete, devojka — djevojka, ded — djed, гнездо — gnijezdo, mesto — mjesto, nevesta — nevjesta, pena — pjena, reka — rijeka, sneg — snijeg, smeh — smijeh, videti — vidjeti, vera — vjera, vreme — vrijeme а pod.

Další rozdíl mezi oběma dialekty je už celkem nepatrný. Je však třeba se zmíniti, že Srbové piší а tisknou cyrilicí, kdežto Charváti používají latinky.

Srbocharvátština má 30 písmen, v latince vlastně pouze 27, protože tři souhlásky (dž, lj, nj) jsou spřežky. Pořadí písmen v obou abecedách není stejné.

Latinka: а, b, c, č, é, d, dž, đ (dj, gj), e, f, g, h, i, j, k, l, lj, m, n, nj, o, p, r, s, š, t, u, v, z, ž.

Azbuka: а, б, в, г, д, ђ, е, ж, з, и, ј, к, л, љ, м, н, њ, о, п, р, с, т, ђ, у, ф, х, ц, ч, ц, ш.

Srbská azbuka nemá sedm ruských písmen (й, щ, ы, ь, э, ю, я), ale má šest souhlásek jiných (Ј ј, Љ љ, Њ њ, Ћ ћ, Ѓ ѓ, Ѕ ѕ), které se v rukopise piší takto: *Ј ј, Љ љ, Њ њ, Ћ ћ, Ѓ ѓ, Ѕ ѕ*. Tvrdý znak se vyskytuje jen zřídka, hlavně v srbských učebnicích, k označování slabikotvorného р, а proto ani v abecedě uveden není.

a bývá často pohybné (jako naše *e*, místo kterého se velmi často píše): članak — članka, pas — psa, starac — starca a pod. Jako spojka má význam spíše odporovací, jako české *ale*, avšak.

ć (*h*) zní jako české *t* se slabým přídechem *č*. Píše se na konci srbochorvátských příjmení (Karadžić, Jovanović, Strajnić a j.), dále v mnohých slovech, zejména těch, která v češtině mají koncovku *-tí* (cveće — kvítí, piće — pití, pruće — prouti), v koncovkách neurč. způs. některých sloves (moći, peći, teći, seći, žeći a j.) a přechodníku přít.: budući, pekući, tresući a pod. Vzniká také z *t* v 7. p. slov podle našeho vzoru „kost“ a při stupňování příd. jmen, na př.: žalost — žalošću, bolest — bolešću, radost — radošću; čest (častý) — češći — najčešći, gust (hustý) — gušći — najgušći. (Je-li před *t* *s*, přehlasuje na *š*). — Při sázení srbštiny je třeba pozorně rozlišovat *h* od starého ruského *h* a od srbského *h*, které je dole protaženo doleva.

dž (*y*) vyslovujeme jako české *dž* ve slovech džbán nebo džber. Píše se nejčastěji ve slovech tureckého původu: džamija — mešita, džep — kapsa, džin — obr a j. Sážíme-li cyrilici podle rukopisu psaného latinkou, nemůžeme místo skupinky *dž* sázeti *y* tam, kde *d* patří k předponě, a proto sážíme *дж*: nadživeti — надживети, podžeći — поджећи a pod.

Đ đ (*Ђ ђ*) se rovná našemu *d*, ale vyslovuje se se slabým přídechem *ž*, tedy skoro jako *dž*. V charvátštině se dosud místo *d* někdy užívá skupinky *dj* nebo *gj* (*gj* ve slovech cizího původu: angjel, jevangjelje a j.), správnější je však psát *đ*. Podobně jako *ć* z *t*, vzniká také *đ* přehlasováním z *d*: zapoved — zapoveđu, videti — viđen -a, -o, bled — bleđi, mlad — mlađi, tvrd — tvrđi — naj-tvrđi. Ve slovech, kde jižní nářečí má po *d* místo *-e-* *-je-* a tam, kde *d* patří k předponě, na př. odjahati, nadjačati, podjariti a pod., nesmíme místo *dj* sázet *đ* nebo *h*. Sážíme tedy: одjahати, надjaчати, подjaрити.

h (*x*) zní jako české *ch*: hvala, hmelj, muha. Na začátku slova se někdy vynechává (ladan — hladan, chladný, leb — hleb, chléb, istorija — хисторија, někdy se vyslovuje jako *v*: muva — muha, moucha.

g (*z*) se vyslovuje jako v češtině a píše se nejčastěji tam, kde my máme *h*.

i (*u*) je pouze jedno, vyslovuje se tvrdě a nezměkčuje; *di*, *ti*, *ni* = *dy*, *ty*, *ny*. Jako spojka se rovná českému *a*.

l (*a*) viz *o*. Místo *l* bývá někdy mezi souhláskami *u*: vuk — vlk, vuna — vlna a j.

lj (*u*) zní podobně jako slovenské *l*. Slova na *-tel* mají na konci vždy *-lj*: prijatelj, čitatelj, učitelj a pod.

nj (*u*) zní jako české *ň*: коњ, njegov, њива, pisanje, читање.

o (*o*) zní jako v češtině, ale často se píše místo *l*, zvláště na konci slov: kleo sam (klel jsem), govorio, hvalio, mio, žao (ale govorila, -o; -i, -e, -a, hvalila, mila, žala). Také u podstatných jmen: kotao, pepeo, posao — ale kotla, pepela, posla. Tam, kde by se sešla dvě *o*, zůstane jen jedno: so, soko, sto, vo, ale soli, sokola, vola, stola.

r (*p*) je souhláska tvrdá, ale někde si ještě zachovala povahu souhlásky měkké, hlavně tam, kde má čeština *ř*: car, lekar, pisar. Slabikotvorné *r* se od samohlásky odděluje apostrofem (*’r*).

Souhlásky *c*, *g*, *h* a *k* často přehlasují, podobně jako v češtině, na př.: Čeh — Česi, duh — dusi, drug — druzi — družé! junak — junaci — junače! Podobně se mění i jiné souhlásky; zejména v 7. pádě j. č. podst. jmen našeho vzoru kost, před *-u* a při stupňování příd. jmen před *-i* se mění *d* v *đ*, *t* v *ć*, *st* v *šč*, *l* v *lj*, *n* v *nj*, *sl* v *šlj*, *snj* v *šnj*, *p* v *plj*, *b* v *blj*, *v* v *vlj*.

t (*m*) často přehlasuje na *ć*; někdy se vynechává, zvláště mezi souhláskami: otac — oca; bolesna, žalosno a pod. Podobně se vynechává i *d*: sudac (soudce) — suca.

Srbocharvátský pravopis je fonetický.

Souhlásky rozdělujeme na znělé: *b*, *d*, *g*, *z*, *ž*, *đ*, *dž*
a neznělé: *p*, *t*, *k*, *s*, *š*, *ć*, *č*, *f*, *h*, *c*.

Ostatní souhlásky nejsou ani znělé, ani neznělé. Znělá souhláska s neznělou nemohou být vedle sebe. Musí být buď obě znělé, anebo obě neznělé, proto se před znělou souhláskou mění neznělá v příbuznou znělou, t. j. *p* v *b*, *t* v *d*, *k* v *g* atd. (viz jak jsou nad sebou) a před neznělou se zase obráceně mění znělá v neznělou. Píšeme tedy srpski, svadba, vrapci, slačko, potpora, nisko, teško, opkopati, zbor a pod. Výjimky jsou před koncovkami *-ski* a *-stvo*.

U složených slov, kde se setkávají dvě stejné nebo příbuzné souhlásky, se obvykle první vynechává, proto píšeme: bezakonje místo bezzakonje, odeliti místo oddeliti, rasipati místo razsipati, raširiti místo razširiti a pod.

Cizí slova latinkou sázíme jako v češtině: Vendée, Versailles, Champagne, Goethe, Molière, Hugo a pod. Sázíme-li cyrilicí, musíme cizí jména sázet podle výslovnosti; Вандеја, Берцај, Шампања, Молијер, Иго a pod.

Velká písmena píšeme jako v češtině, složená jména zeměpisná však píšeme s velkými písmeny v obou slovech: Balkansko Poluostrovo, Crno More, Jadransko More, Ohridsko Jezero, Skadarsko Jezero a pod. Také v titulech používáme versálek: Dragi Gospodine, Gospodine Professore, Poštovani Gospodine X. a pod.

Dělení slov. Dělíme obvykle podle slabik. Skupiny souhlásek přenášíme celé: a) když je na prvním místě skupinky souhlásky s, š, z nebo ž; na př.: la-skati, ple-sniv, ka-zniti; b) když na druhém místě skupinky je souhlásky l, lj, r nebo j: sve-tlost, oru-žje, paz-ljiv, sma-trati, go-rjeti. Výjimky jsou hlavně u slov dvouslabičných: hal-va, mar-va a j. Je samozřejmé, že nebudeme rozdělovat dj, nj, dž, lj, kde znamenají jednu souhlásku (ђ, њ, ђ, љ).

Pořadovou sazbu, číslice a číslovky sázíme jako v češtině, stejně také užíváme des. teček, uvozovek a jiných znamének. Za řadovou číslovku dáváme tečku. Apostrof (') sázíme obvykle tam, kde je vynechána samohlásky i. Rozdělovací znaménko před li nedáváme (jeste li čítali?).

Akcentovaných liter užíváme jen v sazbě slovníků, mluvníc a podobných děl. ' znamená stoupavý dlouhý přízvuk (gláva, rúka, vrábac), ` = stoupavý krátký přízvuk (gòra, zmìja, žèna), ^ = klesavý dlouhý přízvuk (glád, léd, můž, právdá), `` = klesavý krátký přízvuk (kāmēn, pāra, zvōno), ˇ znamená nepřízvučnou délku (hrvātskī, nōvā, děvōjka). Akcentem bývají označeny nejen všechny samohlásky, ale také slabikotvorné r: srna, křsta, křv, vřlo. Ve vědeckých spisech se někdy užívá místo souhlásek dž, lj, nj — ġ, ľ, ñ a místo vokálního r — ř. V cyrilici někdy píší vokální r — рѣ nebo ѡр.

Zdvojené souhlásky v slovech domácích se nevyskytují, nepíší se ani v slovech cizího původu.

Vyznačování. V cyrilici nejčastěji vyznačujeme kursivou, někdy také kapitálkami. Sázíme-li latinkou, počínáme si jako při sazbě češtiny.

Zkratky. Nejužívanější zkratky jsou tyto: i t. d., itd. (i tako dalje) — atd.; i sl. (i slično) — a pod.; i dr. (i drugo) — a jiné (za firmou = a spol.); i d. (i dalje) — a dále; na pr. (na primer) — na příklad; p. n. (punim naslovom) — plným titulem; g., gosp. (gospodin) — pán; gg. — pánové; gđa (gospoda) — paní; gđica (gospodi-ca) — slečna; dr. (drug, drugar) — soudruh, kamarád; Dr, Д-р — dr, Dr; br. (broj), № — číslo; op. (opaska) — poznámka; d. d. (dioničko društvo) — akc. spol.; z. s o. j. (zadruga s ograničenim jamstvom) — spol. s o. r.; g., god. (godina) — rok; o. g. (ove godine) — t. r.; o. m. (ovog meseca) — tohoto měsíce; D, din., Д. — dinara. Mnoho zkratek je jako v češtině, na př.: t. j., t. zv., str. a j.

SLOVINŠTINA

Slovinská abeceda má 25 písmen: a, b, c, č, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, š, t, u, v, z, ž. Mimo to za samostatné souhlásky můžeme považovat nj (= ñ), lj (= l) a rj.

Výslovnost samohlásek a souhlásek je jako v srbochorvatštině. i zní tvrdě jako naše y.

h se čte jako ch: Čehi, hitro, duh.

Naše spojka a je slovinsky in.

Předložka s se v 7. pádě před samohláskami a některými souhláskami (b, d, g, m, n, r, v) mění v z a před nj v ž. Proto se píše z oblaki, z menoj, z nožem, z Bogom, z duhom, z gradom, ž njive atd., ale s teboj, s klobukom, s pozdravom a pod.

Předložka k se před k mění v h: h komu, h klopi.

V některých slovech, kde má čeština z, je v slovinštině j, na př.: mejnik, saje, zahaja (= zachází); podobně místo našeho u bývá o (roka, mož) a místo y — e (ribe, pse).

Cizí slova nebo slova převzatá z jiných jazyků se v slovinštině píší slovinským pravopisem (místo x — ks, místo q — kv, ch = h

y = i, w = v atd.), pouze vlastní jména osobní a některá jiná jména vlastní píšeme pravopisem původním.

Versálek užíváme jako v češtině. Také i při ostatní sazbě se můžeme řídit našimi pravidly.

Dělení. Nerozdělujeme *lj, blj, plj, vlj, nj, rj, st, šč* a proto dělíme: kra-ljev-ski, tr-plje-nje, di-vja-kinja a pod. Ve složených slovech lze dělit na př.: ter-jati, pod-jetje a pod., protože *j* tu s předcházející souhláskou nesplývá.

K sázení mluvnic a slovníků (někdy i v básních) potřebujeme *akcentovaných samohlásek* á, é, í, ó, ú, à, è, ì, ò, ù; ê, ô. Také *r* bývá označeno čárkou (vrba).

Zkratky: i. t. d. = in tako dalje — atd., t. m. = tega meseca — t. m., t. l. = tega leta — tohoto roku, n. pr. = na primer — na příklad, gosp. = gospod — pán, gg. = pánové, gdč. = gospodična — slečna, ga. = gospa — paní, P. n. = polnim nasloyom — plným titulem, P. T., štev. = številka, število — číslo, tek. štev. = tekoče število — běžné číslo, pošt. hr. rač., poštne hranilnice račun — účet pošt. spoř., podr. = podružnica — filiálka, i. dr. = in drug — a spol., nebo in drugo — a jiné, del. dr. = delniška družba — akc. spol., r. z. z (n.) o. z. = registrovana zadruga z (neomejeno) omejeno zavezo — z. sp. s (ne)omezeným ručením, din. = dinár.

LUŽICKÁ SRBŠTINA

Lužičtí Srbové mají dvě spisovná nářečí: hornolužické a dolnolužické. O rozdílu mezi oběma nářečími, pokud je pro sazeče a korektory důležitý, se zmíníme dále.

Lužickosrbská abeceda má tato písmena:

a, b, b̌, c, č, č, d, dž, e, ě, f, g, h, ch, i, j, k, kh, l, ľ, m, m̌, n, ň, o, ó, p, p̌, r, ř, ř, s, š, š, t, u, w, w̌, y, z, ž, ž̌.

Písmena *dž, kh* a *ř* se vyskytují pouze v hornolužičtině, souhlásky *š* a *ž* má jen dolnolužičtina.

Souhlásky *dž, č, l, n, s, w* a *ž* se vyslovují téměř jako v polštině, ale ponechávají si akcent i před samohláskami (budzićel, dzeći, žišetka).

ś, m̌, p̌ a *w* vyslovíme měkce se slabým přídechem *j*, tedy skoro jako *bj, mj, pj* a *wj*; někdy se také tak piší. Rovněž *ř* zní téměř jako *rj* a bývá většinou na konci slova místo českého *ř* (farař, 2. p. fararja).

ř je jen v hornolužičtině po *k, p* a *t* (hlavně v předponách pře-, před- a při-), dolnolužičtina tam místo něho má *ś* (bratśi, kśidlo, śpiroda a pod.).

Po *c, d, l, s, ś, t, z* a *ž* je v dolnolužičtině vždy *y* (zyma w Łużycey, z bożym dychom, śłyśyś, kamsy a pod.), v hornolužičtině však po *ś* a *ž* musí být *i*.

Po *g, h* a *k* je vždy *i*.

Hornolužické *kh* vyslovíme jako německé *k*; píše se zpravidla v takových slovech, kde má čeština *ch* (khlěb, khlěw, khwila, pokhod a j.) — dolnolužičtina má místo něho *ch*. V hornolužičtině se *ch* vyskytuje pouze v několika slovech.

h zní jako české *h*, někdy jako *k* (hdyż, něhdy), nebo jako *ch*, často se však nevyslovuje, zvláště na začátku slova (hokno, haprył a j.), v dolnolužičtině místo *h* převládá *g* (jako v polštině).

w stojí často před samohláskami na začátku slova — jako v naší lidové mluvě: wohen, wobstarać, wopilstwo, wosoba, wuwědomić, wužiwać a pod.

Dolnolužické *ś* bývá místo hornolužického *ř*, anebo místo *ć*: tśeci (hluż. třeći = třetí), śma (ćma = tma), śišyna, w swěśe a pod. Souhlásky *ć* je sice v dolnolužičtině také, ale bývá téměř vždy jen po *s* a *ś* (tam, kde má čeština *st* nebo *šť*): śícíha, płodność, deść a j.

Místo hornolužického *dž* (české *d'*) má dolnolužičtina *ż*: żeń, żiśi, nażeja, wiżeł, nieżela (hornolužicky: dzeń, dźići, nadźija, widżeł, niedźela).

V dolnolužičtině je po *k, p* a *t* místo *r* — *ś*: pśosba, kśasna, pśawo; místo *č* bývá *c*: mucydło, płac, kócka a pod.

z (ze) jako předložka je i v 7. pádě (místo českého *s* (se)).

Dělení slov. Nelze rozdělovat *dž, dž, ść, ść, śż, sk, śl, bj, mj, pj* a *kh*, jinak můžeme dělit jako v češtině.

Pořadovou sazbu, zlomky, číslice, velká písmena a všechno ostatní sázíme tak jako v češtině.

Abeceda má 24 písmen, jichž pořadí je jiné než abecedy latinské:

Řecký znak	Zní	Jméno písmene	Řecký znak	Zní	Jméno písmene
A α	a	ἄλφα alfa	N ν	n	νῦ ní
B β	b	βῆτα beta	Ξ ξ	ks	ξῖ (ξεῖ) ksí
Γ γ	g	γάμμα gamma	O ο	o	ὀ μικρον o mikron
Δ δ	d	δέλτα delta	Π π	p	πῖ (πεῖ) pí
E ε	e	ἔψιλόν epsilon	Ρ ρ	r	ῥῶ ró
Z ζ	dz	ζῆτα dzéta	Σ σ ς	s	σίγμα sigma
H η	é	ἦτα éta	Τ τ	t	ταῦ tau
Θ θ	th	θῆτα théta	Υ υ	y	ὕ ψιλόν ypsilon
I ι	i	ἰῶτα iota	Φ φ	f	φῖ (φεῖ) fí
K κ	k	κάππα kappa	Χ χ	ch	χῖ (χεῖ) chí
Λ λ	l	λάμβδα lambda	Ψ ψ	ps	ψῖ (ψεῖ) psí
M μ	m	μῖ mí	Ω ω	ó	ὦ μεγα omega

U písmene Σ vidíme v malých literách dva znaky: z nich prvý σ píšeme na začátku a uprostřed slova, ς vždy jen na konci slova (na př. σταίς; někdy, zřídka, bývá užíváno také tvaru C c (= σταίς)).

Kromě těchto standardních písmen vyskytují se v citátech nejstarších textů řeckých ještě čtyři písmena další: 1. Ϝ = digamma; 2. Ϛ = stigma; (pozor na možnost záměny s koncovým Ϛ!); 3. ϙ = koppa; 4. Ϙ = sampi.

Slitky, kterých bývalo dříve velké množství, jsou v novější starořečtině již zcela vynechány.

Akcenty představují velmi složitou kapitolu, k níž by bylo nutno přidat výklad o výslovnosti a hlavně o mluvnici; pomůžeme si zde proto jen přehledem značek. 1. Přízvuk ostrý, akut (´), vyskytuje se prakticky na všech samohláskách: á é í ě ó ú ō; 2. přízvuk těžký, grav (˘), také: à è ì ò ù ð; 3. cirkumflex nepřichází nad e a o, je tedy jen nad ā ī ů ű; 4. přidech jemný: â ê ĭ ô û ô-ô; 5. přidech ostrý: â ê ĭ ô û ô-ô; 6. rozlučka: prakticky pouze nad ě a ů.

K těmto skutečným akcentům můžeme s hlediska typografického připočíst další akcent nepravý: *iota subscriptum* = maličké *iota*

připsané pod α η a $\omega = \alpha$ η a φ . Při versálkách se však sází jako normální i vedle versálky: $\alpha\Delta\eta\varsigma = \tilde{\alpha}\Delta\eta\varsigma$.

Všechny akcenty se mnohonásobně kombinují; i když ne vždy v praxi, theoreticky se může kterýkoli přízvuk sejít společně nad jednou samohláskou s kterýmkoli přídechem, s rozlučkou i s iota subscriptum. Při těchto kombinacích setká-li se přídech s přízvukem, klade se ostrý nebo těžký přízvuk za přídech, průtažný (= cirkumflex) nad něj; setkají-li se přízvuky s rozlučkou, kladou se ostrý a těžký mezi její dva body a průtažný zase nad ně. Dochází pak ke kombinacím: *ííííí ðððððííííí* a pod.

Versálek se používá pouze na počátku věty a v násloví jmen vlastních a jich přídavných.

Apostrof označuje vypuštění samohlásky tam, kde stykem více samohlásek vzniká v řeči nepříjemná přerwa. Sázíme za ním normální mezeru, na př. δ' οὖν, κατ' ἐξοχήν; při dělení nesmí přijít na konec řádky.

Dělení slov řídí tato pravidla:

1. ve slovech prostých jednoduchá souhláska se přidává ke slabice druhé: νέ-με-σις, βα-σι-λι-κος;
2. zdvojené souhlásky se dělí: Ἀχιλ-λεύς, σαβ-βατον;
3. rovněž obě γ v nosovkách se rozdělují: ἄγ-γελος, μαγ-γανος;
4. na začátku slabiky stojí a tedy se nedělí skupiny *bl, br, pl, pr, dr, tr, gl, kl, gr, kr* a pod. — i tam, kde nutno dělit skupinu tři souhlásek, dávají se tyto skupiny do druhé řádky;
5. ostatní skupiny souhlásek se dělí: ταρ-ταρος, Βακ-χος, Κόριν-θος, πρεσ-βύτες atd. — Vedle toho se však uplatňuje také požadavek, aby byla slova dělena podle skupin, které mohou současně tvořit začátek slova: *bd, mn, pt, sm, str, sp, sb, fth, kl* atd.: μο-λυ-βδαι-να, δα-κτυ-λος, δι-φθ-ε-ρι-νος atd.
6. dvě samohlásky mohou být od sebe odděleny jenom tehdy, netvoří-li dvojhlásku: κύ-ανος, Πειραι-ευς;
7. složená slova dělíme podle jejich složení: παρ-α-δοξος, περ-ί-οδος, αν-αρχία, φιλ-αδελφία.

Zkratky řečtina skorem nezná; jediná užívaná zkratka $\kappa. \tau. \lambda.$ ($\kappa\alpha\iota \tau\alpha \lambda\omicron\upsilon\pi\acute{\alpha}$ = a tak dále) bývá psána také bez teček $\kappa\lambda$.

Číslice. Za číslice užívali Řekové 24 písmena své abecedy a písmena zastaralá: ς na místě šestém, ϙ na osmnáctém a ϗ na dvacátém sedmém. K těmto 27 znakům přidávali buď čárku nahoře za písmenem (pozor! nelze užít písmen akcentovaných, čárka musí být za písmenem!), nebo dole před písmenem nebo též trému nad písmenem a značilo pak

9 prvních písmen α' — ϑ' jednotky 1—9
9 středních písmen ι' — ϙ' desítky 10—90
a 9 posledních písmen ϕ' — ϗ' stovky 100—900;

od tisíce počínaje opakovalo se prvních devět písmen obdobně, jenže s čárkou dole (α — ϑ), od deseti tisíc pak znovu s trémou (α̅ — ϑ̅). Mělo-li číslo více číslic, označoval se čárkou společnou vždy jen znak poslední: 47 = μζ', 475 = νοε', 1888 = ,αωπιη'.

Interpunkce: je celkem lehká a podobná naší. Tečka i čárka jsou užívány stejně a se stejným významem jako u nás. Dvojtečka a středník mají společný znak, tečku nad písmovou linkou (·) a sází se před ni slabý výplněk. Za otazník užívá řečtina našeho středníku (;), kdežto vykřičníku (!) jen výjimečně.

Pozor! Rozlišovací znaménko diastole nemá zvláštního znaku a užívá se pro ně obyčejné čárky vsazené bez mezer uprostřed slova: δ, π.

Orientaci v nejasném rukopise usnadní sazeči, zapamatuje-li si, že žádné řecké slovo nekončí jinou souhláskou než ν, ρ, ς, (ξ, ψ); všechny jiné souhlásky, jimiž by se slova končit měla, se odsouvají: παῖ místo παιδ; τό, τούτο místo τοδ, τουτοδ; γύναι místo γύναικ. Výjimka pouze: οὗκ a ἐκ (ἐξ).

Ve staré řečtině není rozdílu mezi písmem psaným a tištěným.

NOVOŘEČTINA

Abeceda má 24 písmen stejných jako řečtina stará (jen výslovnost je někde poněkud odlišná). Protože však písmo psané vykazuje leckde tvary jiné, než jsou tištěné, uvádíme zde tabulku abecedy ještě jednou, doplněnou tímto písmem psacím.

Písmeno		Zní	Jméno	Písmeno		Zní	Jméno
tištěné	psané			tištěné	psané		
Α α	Αα	a	alfa	Ν ν	Νν	n	ny
Β β	Ββ	v	víta	Ξ ξ	Ξξ	ks	ksí
Γ γ	Γγ	gh	ghamma	Ο ο	Οο	o	omikron
Δ δ	Δδ	dh(z)	dhelta	Π π	Ππ	p	pí
Ε ε	Εε	e	epsilon	Ρ ρ	Ρρ	r	rho
Ζ ζ	Ζζ	z	zíta	Σ σ ς	Σσ(ς)	s	sigma
Η η	Ηη	i	íta	Τ τ	Ττ	t	taf
Θ θ	Θθ	th(s)	thíta	Υ υ	Υυ	i	ipsilon
Ι ι	Ιι	i	iota	Φ φ	Φφ	f	fí
Κ κ	Κκ	k(kj)	káppa	Χ χ	Χχ	ch(š)	chi (ši)
Λ λ	Λλ	l	lámvdha	Ψ ψ	Ψψ	ps	psí
Μ μ	Μμ	m	mí	Ω ω	Ωω	o	omega

Akcenty zůstávají zhruba nezměněny jako v řečtině staré. Také diastole a diaeresis se užívají stejně, jen s tím rozdílem, že diaeresis se vyskytuje i v sazbě versáلكové (ostatní akcenty ne!). Iota subscriptum se ve versáلكové sazbě přisazuje z menšího stupně vedle: ΣΥΝΟΔΕΥΣΗ. Jinak všechny předpisy o sazbě akcentů platí stejně jako pro řečtinu starou.

Versáلكami začíná se věta, vlastní jména (a z nich utvořená jména přídavná), jména měsíců a dnů a s oblibou se z versálek sázejí titulky (při tom odpadají akcenty).

Apostrof se sází jako ve staré řečtině a nejen na konci slova, ale často i na začátku před souhláskami nebo uprostřed slova (μὴν πολέμασι) a rovněž u versálek: ΚΑΘ'.

Dělení slov je řízeno stejnými pravidly jako ve starořečtině, ač nejsou všechna přesně dodržována. Skupiny στ a στ se nedělí.

Zkratky se vyskytují častěji a tvoří se tečkou za zkratkou.

Číslice jsou v novořečtině užívány arabské. Jen tam, kde my jsme zvyklí psát číslice římské, udrželo se ještě psaní číslic starořeckých, a to versáلكami: ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ' (= kapitola III.), Αὐγουστος ὁ Α' (= Augustus I.). V knihách při samostatném číslování předmluvy se užívá malých písmen: α', β' atd., za šestku místo stigmaty se často dává στ'.

V arabských číslicích tisíce se oddělují nejčastěji tečkami: 150.245.300, ale stejně i čárkami: 150,245,300. — Desetinná místa se oddělují buď tečkou (3.5) nebo čárkou (3,5). — Zlomky jako u nás $\frac{1}{2}$; velmi často také 1)2, 1)3, 1)4 atd. — Procento: % nebo 0)0, 0)o. — V pořadové sazbě: 1), 2), 3) nebo 1.), 2.), 3.) nebo i 1ov), 2ov), 3ov). — Číslovky řadové bez tečky, ale protože se skloňují — často se jim přidává koncovka: 1ov; $\pi\epsilon\rho\iota\ \tau\eta\nu\ 10\eta\nu\ \acute{\omega}\rho\alpha\nu$; $\tau\eta\varsigma\ 21\eta\varsigma\ \tau\omicron$; $\tau\eta\nu\ 2\alpha\nu\ \text{Μαίον}$. — V datu jméno měsíce versálkou, číslici bez tečky: 12 Δεκέμβριος 1947; Έν Αθήναις, τῇ 10 Ἀπριλίου 1948; τοῦ Αὔγουστου 1946.

Interpunkce užívá všech značek a stejně jako v ostatních evropských jazycích sázených latinkou; jen \cdot = středník a $;$ je otazník. Před vykřičníkem, otazníkem a dvojtečkou se sází čtvrtina, třetina, ba i půlčtverčík; před a za pomlku obyčejnou mezeru mezi-slovní, stejně za apostrofem, je-li na konci slova. Uvozovky zpravidla po francouzsku « Δημοκρατία »; oddělují se od uvedeného slova třetinou až půlčtverčíkem. Opakování slov v sazbě pořadové jako u nás značí se uvozovkami: ».

Vyznačování v textu různými písmi polotučnými i tučnými; prostrkávání se neužívá (leda jako technická výpomoc při úzkém formátě). Nadpisy a titulky s oblibou versálkami — obyčejně bez tečky na konci.

Poznámky jsou v textu označovány buď (*) nebo (1), pod čarou pak (*) a (1).

Novořečtinu možno sázet stejným písmem ze stejné kasy jako starořečtinu, jen třeba naložit arabské číslice a interpunkci.

LATINA

Abeceda má 24 písmen: *a b c d e f g h i k l m n o p q r s t u v x y z*.

Písmeno *i* je znakem pro samohlásku *i* a pro souhlásku *j*. Podobně pro hlásky *u* a *v* existoval původně jen jeden znak: *v*; zato později často převládalo *u*. Písmeno *k* patří do latinské abecedy jen napolo; vyskytovalo se v latině starší, a to jen v některých slovech (*Kalendar*, *Kalumniator* a pod.). Litera *y* se vyskytuje skoro jen v prepisech slov řeckých; podobně i *ph*, *th*, *rh*, *ch*.

Slitky jsou dva: *æ* a *œ* = *lætitia*, *coeptus*, *Aeneas*, *Oedipus*, ale nemáme-li jich, můžeme docela dobře sázet jednotlivá písmena: *laetitia*, *coeptus*, *Aeneas*, *Oedipus*.

Akcentů původně latina neznala; i tečka nad *i* je pozdějšího data. Všechny akcenty dnes užívané jsou jen pomocnými znaky (v učebnicích!); jsou to označení krátkých: *ā ē ī ō ū* a dlouhých *ā ē ī ō ū* samohlásek. Také přízvuk bývá označován obyčejnou „českou“ čárkou *á é í ó ú*. Délka s přízvukem se pak kombinují: *á é í ó ú* — *á ě í ō ů*. Zřídka se užívá cirkomflexu $\hat{}$. Zato pravidelně se objevuje diereze: dvě tečky nad písmenem tehdy, mají-li se vyslovit odděleně dvě samohlásky, které by jinak tvořily dvojhlásku: *poëta*, *coëundi*.

Versálkou se v latině začínají vlastní jména. V původní latině velmi často stávalo i na začátku věty malé písmeno; versálkou se začíná obyčejně nový odstavec, ale v něm po tečce bývají už jen malé litery.

Dělení slov se řídí zhruba těmito pravidly:

1. Slabiky *tia*, *tio* a pod. se nikdy nedělí; dělíme tedy: *dispositio-nes*, *christia-nus*, *familia-ritas*. Pozor na *æ* a *œ*, které jakožto dvojhlásky se dělit nemohou.

2. Skupiny souhlásek se dělí podle libozvuku. Každá skupina souhlásek, která je obvyklá na začátku slova, může tvořit i počátek slabiky: *li-bris*, *mon-strator*, *mi-sceo*, *mole-stus*, *in-scriptio*, *an-dron*, *pu-blicus*, *tem-plum*. K těmto skupinám můžeme počítat i ty, jimiž se začínávají i slova řecká: *no-cturnus*, *a-ptus*, *la-psus*, *beni-gnus*, *Le-sbiae*, *Ara-chnoidea*; ale v tomto případě se obvykle řídíme uvedeným pravidlem, jen pokud ony skupiny souhlásek mohou stát i na začátku slov latinských a dělíme raději: *no-c-turnus*, *ap-tus*, *lap-sus*, *Les-biae* atd.

3. Složená slova dělíme podle jejich složení: *dis-cordia*, *con-cordia*, *abs-cido*, *red-igo*, *re-ductus*, *trans-fero*, *trans-itus*, *ex-acuo*, *ex-edo* a pod. — Jestliže se ve složeném slově setkávají dvě stejné souhlásky, z nichž jedna byla pak vypuštěna, přidává se zbylá souhlásky při dělení zpravidla ke druhé slabice: *tran-silio* (původně *trans-silio*), *tran-scribere* (*trans-scribere*), *su-spicio* (*sus-spicio*), ale i *su-spiro* (*sub-spiro*).

Číslice římské jsou známé; je pouze sedm základních znaků: I = 1, V = 5, X = 10, L = 50, C = 100, D (nebo též psáno IO) = 500, M (nebo CIO) = 1000. Z nich se skládají ostatní čísla tak, že vedle sebe stojící značky stejné hodnoty se sčítají: II = 2, III = 3, XX = 20. Sejdou-li se značky nestejně hodnoty, pak se číslice menší stojící vpravo připočítávají k číslicím větším: VI = 6, XI = 11, LI = 51; stojí-li znak číslice nižší hodnoty vlevo, odčítá se: IX = 9, XC = 90. To se zachovává důsledně i při komplikovaných složeninách: XLVII = (50 bez 10) a 5 a 1 a 1 = 47; MDCCCXCIV = 1000 a 500 a 100 a 100 a 100 a (100 bez 10) a (5 bez 1) = 1894. Vodorovná čárka nad číslicí násobí její hodnotu tisícem, na př. M = 1000, \overline{M} = 1 milion. — Kdysi bývalo číselných znaků více, na př. F = 40, G = 400, H = 200, K = 250, N = 900 (nebo také jen 90), Q = 500, R = 80, S = 90, T = 160, Y = 150 a Z = 2000.

Interpunkce byla velmi chudá; dnes užíváme hlavních značek interpunkčních stejně jako v češtině.

ITALŠTINA

Abeceda má 22 písmen: *a b c d e f g h i j l m n o p q r s t u v z*. — Písmena *k w x y* nepatří do italské abecedy a užívá se jich jen v cizích slovech.

Slitky v italštině nejsou; tam, kde byly v latině, užívá italština zpravidla jednoduchého *e*: *Cesare*, *preciso* (místo *Cæsar*, *præcis*) *economia*, *tragedia* (místo *œconomia*, *tragœdia*). Pokud se v italštině vyskytnou vedle sebe samohlásky *ae* a *oe*, jsou vždy samostatné.

Akcentů užívá italština celkem čtyř: l'accento grave (´), l'accento acuto (ˆ), l'accento circonflesso (ˆ) a la dieresi (¨). Nejvíce se užívá l'accento grave — přízvuku těžkého; musí se sázet i při versálkách. Přízvuku ostrého se užívá velmi málo, zato však l'accento circonflesso se objevuje častěji. Dieresa — tréma rozděluje od sebe dvě samohlásky, které by se jinak četly jednoslabičně.

Versálek se užívá v italštině celkem tak jako v češtině, u vlastních jmen osob, zemí, vrchů, řek a pod. V názvech časopisů, ústavů a jiných zařízení začíná versálkou i přídatné jméno. Jména měsíců bývají též s versálkou, kdežto jména dní již spíše jen s malou

literou, ačkoli i měsíce mohou začínat malou literou. Také pojmenování národů mívá sice někdy versálku, ale častěji minuskuli; ba i oslovení v dopisech možno napsat s malým písmenem.

Apostrof označuje vypuštění některé souhlásky: *l'oro* místo *lo oro*, *dell'anima* místo *della anima*. Pravidelně se objevuje: 1. když se střetnou stejné samohlásky; 2. když odpadne koncové *i* slůvek jako *dai*, *dei*, *bei*, *nei*, *pei*, *quei* atd., před souhláskou: *de'cieli*, místo *dei cieli*, *co'libri* místo *coi libri* a pod. — Často přichází ve výrazech básnických, kde nejde mnohdy jen o pravidelné vypuštění samohlásky, nýbrž o zkrácení verše o jednu slabiku; proto se tu apostrof objevuje i před souhláskami: *un po' lavorare* (= *poco*), *ne' suoi prim' anni*; docela někdy i na konci věty: *Piu la ragon, che 'l cor seguir si de'*. — Podle potřeby se sází těsně ke zkrácenému slovu, ale často po něm následuje mezislovní mezera: *de' cieli, co' libri*.

Dělení slov se řídí těmito pravidly:

1. Jednoduchá slova dělíme tak, že samotnou souhlásku mezi dvěma samohláskami přidáváme ke slabice druhé: *ca-de-re*, *de-si-na-re*.

2. Dvě nebo tři samohlásky uprostřed slova se nikdy netrhají od sebe a zůstávají obvykle při první slabice.

3. Zdvojené souhlásky se rozdělují: *ec-co*, *leg-go*, *spec-chio*, *ac-qua*, *del-l'anno*, *pub-blico* atd.

4. Skupiny: *ch*, *gn*, *gh*, *gl*, *sce*, *scia*, *scio*, *sciu* nesmějí se dělit; rovněž tak ne skupiny: *cia*, *cie*, *cio*, *ciu*, *ciuo*, *gie*, *gia*, *gio*, *giu*, *giuo*, *chia*, *chie*, *chio*, *chiu*, *ghia*, *ghie*, *ghio*, *ghiu*. Dělíme tedy: *po-chi*, *fi-glio*, *noc-ciuo-la*, *scio-cheg-giare*, *ac-quiè-scenza* a pod.

5. Někde je dělení lehce pochopitelné: *ascen-dere*, *cam-pagna* atd. — V rozpacích zkoumáme, zda skupina, o niž jde, je z těch, které v italštině (i ostatních románských jazycích) stávají na počátku slov: *bl*, *br*, *cl*, *cr*, *gl*, *gr*, *fl*, *fr*, *dr*, *tr*, *pl*, *pr* atd. Je-li tomu tak, dáme ji na začátek druhé řádky.

6. „Nečisté s“ — to je *s* ve spojení s jinou souhláskou (*sb*, *sc*, *sch*, *sd*, *sf*, *sg* a pod.) — dáváme do druhé slabiky: *pe-sca-gione*, *ve-scovo*, *fia-schino*, *indu-striale* atd.

7. Ale předpony *bis*, *cis*, *dis*, *mis*, *es*, *in*, *per*, *pos*, *sub*, *tras* jsou považovány za samostatné slabiky a proto oddělovány: *bis-avolo*, *cis-alpino*, *dis-onore*, *es-primere*, *sub-alterno*, *tras-mettere* a pod.

8. Co platí o předponách, končících na s, platí o složených slovech vůbec. Dělíme je podle jejich součástí: *auto-bio-grafia*, *ben-fatto*, *inter-calare* a pod.

9. Protože apostrof tam, kde byla vypuštěna pouze jedna samohláska, nemůže být na konci řádky, dělíme *del-l'anima*, *nel-l'aria*, *dal-l'osteria*. Slůvka *degl'*, *dagl'*, *negl'*, *agl'*, se nedělí a musí být dány do druhé řádky i se slovem, k němuž patří.

Zkratky. V itaštině se zkracuje jednak podobně jako u nás, to jest tečkou za začátečním písmenem nebo částí slova: *a. c.* = *anno corrente*, *cfr.* = *confronta* — jednak, že za tečkou stojí ještě nahoře maličké písmeno, jímž by slovo normálně končilo: *f.^o* = *foglio*, *M.^o* = *Maestro*. Zkratky měř a vah se píší s tečkou: *m.*, *cm.* (také *cent.*), *km.* (též *Km.*), *kg.* (*Kg.*), *g.* (*gram.*). V rukopisech se píše také zlomková čárka: *m/. = mio*, *n/. = nostro*, *v/. = vostro*, *c/. c/. = conto corrente* atd.

Číslice. Při vícemístných číslech oddělují se tisíce a miliony čárkami: 27,643,250. — Desetinné zlomky se označují tečkou dole: 6.25, 3.7415. — Při udávání času nebo ceny se však užívá čárky, na př.: *ore 10,15 a. m.* (též *ant.* = *antimeridiane* = 10 hodin 15 minut dopoledne), *ore 5,30 pom.* (*pomeridiane* = 5 hod. 30 min. odpol.); *L 16,50* (*16 Lire, 50 centesimi*). V označování cen však se sází také tečka nebo prostě malá mezera: *L 16.50* nebo *L 16 50*.

Má-li číslo s desetinným zlomkem ještě bližší označení (na př. stupeň, sází se značka mezi číslo celé a zlomek: 36.°5, 38.°75. — Zlomky obyčejné buď $\frac{1}{2}$ nebo $\frac{1}{2}$. — Procento je označováno buď ‰ nebo *p. ‰*, nebo slovy: *per cento*.

Číslice řadové se sázejí s tečkou a malým ^o či ^a, podle rodu (muž. či žen.): *atto 1.º* (= *primo*), *scena 2.^a* (= *seconda*); v pořadí odstavců různě: 1.º, 2.º, 3.º — 1°, 2°, 3° — 1., 2., 3. — nebo i 1), 2), 3).

Datum: jméno měsíce s malým písmenem, číslice bez tečky: *15 ottobre 1947*; výjimka u prvního dne měsíce: *1.º* (nebo *1°*) *giugno*. — Adresa se sází jako u nás, jen za jméno ulice se vsunuje čárka: *Via Sergia, 20*.

Číslice římské většinou jen u jmen panovníků (*Carlo IV*, *Enrico VIII*), při označení století (*secolo XX*) a ročníku (*anno V*); při tom zůstávají bez tečky, i když se čtou jako číslovky řadové.

Interpunkce. Za tečkou, pokud se jí končí věta, dává se stejná mezera jako jinde, ale při rozpalování se začíná zde. — Čárka se sází těsně ke slovu, ale při rozpalování můžeme mezi ni a slovo vložit slabý výplněk (šestinu), ale ne víc. Zato vykřičník, otazník, dvoutečku a středník oddělujeme slabým výplněkem právě tak jako u nás, ale při rozpalování můžeme jej nahradit i celou čtvrtinou nebo třetinou. Při širokém formátu a zvláště při rozpalování sázíme za apostrofem i půlčtverčík (*un' anno*, *dell' ora*), kdežto při úzkém formátu a při stahování můžeme tuto mezeru vynechat (*un'anno*, *dell'ora*).

Uvozovky se oddělují od uvedeného slova třetinou až půlčtverčíkem a stavějí se obvykle špičkami ven: « *verità* »; složeny z čárek mohou být jako u nás: „*verità*“, ale i obráceně „*verità*„. Uvozovek rohatých se užívá převážně i v sazbě podřadné. K označení přímé řeči se však zpravidla neužívá uvozovek, nýbrž pomlčky, kterou se přímá řeč začíná i uprostřed odstavce. Pomlčka se odděluje vpředu i vzadu mezerami. Nedokončená věta pak místo pomlčky se označuje několika tečkami těsně ke slovu sázenými. V sazbě podřadné či tabulkové se vytečkování provádí hustou řadou teček.

Poznámky pod čarou se označují zpravidla buď hořejší zlomkovou číslicí bez závorky: ¹ nebo číslicí v závorkách (1), při čemž je úprava stejná v textu i v poznámce; odděleny od textu bývají mezerou; linkou jen zřídka.

Živá záhlaví bývají nejčastěji z kapitálek; někdy také z kursivy a zpravidla jsou oddělena jemnou linkou od ostatního textu.

Vyznačování se provádí kursivou, jména se sázejí s oblibou z kapitálek; prostrkávání se neužívá vůbec.

Korektorské značky: nový odstavec, zatažení odstavce, zarovnání řádek, přehození slov nebo řádek, zmenšení nebo vynechání mezislovní mezery, chybějící proložení řádek nebo vypuštění proložky, odstranění bloků, ryb a j. se značí stejně jako u nás. — Zato falešná litera se píše na okraji do kroužku; na písmena obrácená upozorňuje značka podobná dvojité trojce nebo jiná, podobná devítce. Úzký stojatý křížek X značí hrotek, kdežto týž křížek položený × znamená deletur. Malá písmena, jež mají být podložena (u zkratk) nebo apostrof, jsou označována kolmou čárkou vespod: ¢ ¢. Zvětšení mezer mezi slovy chce značka ^; mezeru tam, kde

vůbec nebyla: 1. Omylem znamenáné věci, jež se nemají měnit, označují se na okraji slovem „vive“. „Viz rukopis!“ píše italský korektor: *vedi l'originale!*

FRANCOUZŠTINA

Abeceda má 26 písmen: *a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z*; z nich dvě jsou jen zřídka užívána = *k w*.

Slitky: pouze *œ*; též versálka *Œ*.

Akcenty: *ç; é; à, è, ù; â, ê, î, ô, û; ë, ï, ü*. Všechny jsou užívány též jako versálky, zvláště u sazby versáلكové nebo kapitáلكové; na-proti tomu začíná-li slovo sázené minuskulemi akcentovanou versáلكou, bývá akcent vynechán (nikdy však cédille u *ç*!). Užívání akcentů má pravidla vyrůstající přímo z mluvnice; podle gramatických proměn slova měnívá se i přízvuk ve slovech stejného kmene (*système — systématique, assidue — assidument* atp.). Přízvuk těžký na *è* snad nikdy nepřichází na začátku slova, zato velmi často je na předposlední psané slabice delších slov (*emblème, diadème*). Pokud neumíte dobře francouzsky, řiďte se rukopisem!

Versálky sázíme:

1. na začátku věty, ať už předešla se skončila tečkou, otazníkem nebo vykřičníkem; také při uvedené řeči po dvoutečce;
2. na začátku nového odstavce, i když to není také začátek věty;
3. na začátku verše;
4. při všech jménech vlastních;
5. v čestných titulech panovníků atd.;
6. ve zdvořilých osloveních v dopisech.

Naproti tomu se píše pravidelně malé písmeno na začátku všech podstatných jmen, která netvoří vlastní označení určité jednotlivé osoby nebo jednotlivé věci. Mezi jiným jména dní a měsíců.

Tato pravidla jsou však tu a tam porušována tím způsobem, že (po způsobu anglickém) jsou někdy „obyčejná“ podstatná jména vyzvednuta začáteční versáلكou.

Kromě malých a velkých písmen užívá francouzská typografie ještě kapitálek, a to nejčastěji a) sází se první slovo nebo část slova, nebo i část věty po (ozdobné) iniciále; b) ve slovech *Monsieur, Madame* atd. v záhlaví dopisu, oběžníku a pod.

Apostrof: staví se zpravidla na místo vypuštěné samohlásky. Stává se tak, setkají-li se dvě samohlásky na konci jednoho a na začátku druhého slova (i když se mezi nimi octne „němé“ *h*). Je to obvykle *a* ve členu *la: L'Afrique, l'épée, l'habitude* atd. Nejčastěji se však vypouští *e* nejen ve členu *le*, ale i ve slůvkách *je, me, te, ce, se, ne, que a de: j'ai, c'est, n'a, qu'il, d'un, d'ici, l'eau, l'homme* atd. Také *i* se někdy odsouvá: *s'il*. (Jsou-li číslovky vypisovány plnými slovy, tu se před nimi člen nezkracuje: *le onze*.) Apostrof se sází bez mezer po obou stranách: *l'entr'acte*.

Dělení slov: Vyskytují se sice mnohé nepravidelnosti a výjimky; ač má platit zásada, aby byla slova dělena podle francouzského slabikování, přece se některá slova dělí podle svého složení. Hlavní zásady však jsou tyto;

1. má být děleno podle francouzského slabikování: *ale-vi-nage, at-mos-phère, ma-nus-crit* atd.;

2. osamělá souhláska mezi samohláskami bývá připojována ke druhé slabice; *nou-veau-tés, pa-ro-tide*. Zdvojené souhlásky se dělí *com-mutateur, can-nelle*.

3. Skupiny souhlásek: *bl, br, pl, pr, cl, cr, gl, gr, dr, tr, fl, fr, vr, ph, th, ch, lh, gn* se nikdy nedělí: *no-blesse, se-crète, si-lhouette*. Sejdou-li se tyto skupiny ve slově s dalšími souhláskami, začínáme jimi druhou slabiku: *em-blème, pren-drant, lor-gner*. Při jiném složení větší skupiny souhlásek připojuje se ke druhé slabice pouze poslední: *punctuation, sculp-teur*. Jinak se dělí prostě mezi souhláskami: *chan-son, gar-der, ver-bal*.

4. Souhlásky *st* a *sp* mezi samohláskami se dělí: *tris-tesse, suspect, res-ter*; také se dělí po *s* skupiny jako *str, spr, scl, scr* pokud stojí mezi samohláskami: *es-trade, es-clave*. Je-li ve skupině tři nebo čtyř souhlásek jako druhá *s*, připojuje se ke druhé slabice: *in-stitut, con-science, mon-stre*.

5. Často se oddělují samostatné předpony a přípony: *en-rager, dés-espérance, probable-ment*; stejně některá slova se dělí podle složení: *aujourd'hui, gentil-homme, lors-que*.

6. Neoddělují se němé slabiky: *avai/ent, étai/ent**). Oddělení

*) Zlomková čára značí nepřipustné, hranatá závorka v případě potřeby dovolené dělení.

poloněmé slabiky je trpěno jen v případě naléhavé potřeby, na př. při zvláště úzkém formátě: *trem*[ple, *pren*[dre, *ren*[tre.

7. Tam, kde se ve složeném slově zachoval *divis*, dělí se ovšem především u něj: *état*-[major, *ci*-[dessous. Dělí se na hranici složených slov, i když tam *divis* už vymizel: *baise*[mains, *contre*[maître.

Není dovoleno dělit tak, aby 1. do východové řádky zbyla poslední slabika rozděleného slova. 2. Také nemá v první řádce zůstat slabika o jedné litere: *a/batage*, *é/tat*. 3. Nedělí se před nebo za hláskami *y* a *x*, když před nebo za nimi stojí samohláska: *Ale/x/andre*, *cro/y/ance*. 4. Nedělí se po apostrofu, je-li sledován vokálem: *presqu'/île*, *puisqu'/elle*. Apostrof nemůže být na konci řádky; výjimku tvoří jen několik slov, kdy je apostrof sledován souhláskou: *grand'*[mère, *grand'*[messe. Pak ovšem je apostrof sledován *divisem*: *grand'*-.

Ve třetí osobě mnohých sloves bývá vsunováno tak zvané eufonické *t*; v takovém případě je předepsáno dělit před ním, nikoli za ním: *aime*-[t-/il, *viendra*-[t-/on.

Zkratky *M.*, *Mme*, *Mlle*, *Dr* atd. se nemají trhat od příslušných jmen. Také se ovšem nemůže dělit mezi zkratkami: *S./A./R. le duc d'Aumale*, ani nelze roztrhnout od sebe výrazy vyjádřené jejich iniciálami: *P./T./T.*, *T./S./F.*

Pokud jde o číslice a slova, zkratky nebo značky k nim se vztahující, platí stejná pravidla jako u nás.

Zkratky. Zkracuje se různým způsobem. 1. vynechávají se poslední litery a nahrazují se tečkou = *chap.* místo *chapitre*; 2. vynechá se prostředek slova a k zachovanému prvnímu písmenu se poslední jedna nebo dvě litery buď podloží maličkě nahoru, nebo se nechají obyčejné bez tečky = *Mme* místo *Madame*, *Cie* místo *Compagnie*, *bd* místo *boulevard*, *fg* místo *faubourg*; 3. vyjme se z celého slova jen iniciála a jedna nebo dvě souhlásky vnitřní, doplněné tečkou nebo i bez ní = *ctg* místo *colangente*, *ms.* místo *manuscrit*; 4. nechá se jen počáteční versálka, která se někdy v plurálu zdvojí a k ní se přidá tečka = *M.* místo *Monsieur*, *MM.* místo *Messieurs*; 5. kombinují se číslice s podloženými písmeny = 1° místo *primo*, 1er místo *premier*; 6. některé pojmy se vyjádří místo slovem pouze značkou: ° = stupeň, § = paragraf, δ = dioptrie atd.

Při jménech panovníků je třeba sázet římské číslice bez tečky:

Charles IV, *Louis XIV*; pouze „první“ má u jedničky podložené *er*: *Napoléon Ier*.

Číslice. Tisíce se oddělují nejčastěji tečkou, někdy i čárkou: 16.321.000 nebo 16,321,000.

Desetinné zlomky se neoddělují od čísla celého desetinnou tečkou, nýbrž obyčejnou čárkou: 11,5 — 7,8 — 7,78. Je-li číslo doprovázeno zkratkou, její tečka zastupuje onu čárku: 10 fr. 50; 15 kg. 250; ke zlomkům se už nepřipojuje jejich označení: je tedy chybné sázet 10 fr. 50 c. nebo 15 kg. 250 g.

Zlomky obyčejné se zpravidla skládají z číslic písma textového: 4 1/2 0/0. V dílech matematických se však užívá k rozdělení zlomků od sebe linky vodorovné: 5 $\frac{3}{4}$, 2 $\frac{1}{2}$.

Římských číslic se užívá často a obvykle jsou bez tečky, nejvýše je u nich maličkě *e* nebo *er*. Označení roku mívají jednotlivé části odděleny asi třetinou: M D CCCC XXX VII. V textu bývá století sázeno kapitálkami: le *xv^{ie}* siècle.

Řadová číslovka *premier*, *première* bývá sázena číslicí s podloženými písmeny *er*, *re*, když za ní následuje příslušné slovo: *Ire partie*, *Ier arrondissement*. Výjimkou jsou řadové číslovky v datech: 2 décembre 1947. V datech vůbec se píše číslice bez tečky — pouze první den v měsíci má *er*: *Ier juin* — a jména měsíců s malou literou. Jako zvláštnost si poznamenejme, že se často setkáme se zkratkou na př.: 7bre = septembre, 8bre = octobre, 9bre = novembre, ale X^{bre} = décembre.

Procento a promille se píše dvojím způsobem: v dílech obyčejně nuly se zlomkovou čarou: 2 0/0, 5 0/00, kdežto v předpisech lékařnických a chemických se k obyčejným číslicím dává písmeno p.: 0,20 p. 100 = 20 gramů; 1 p. 1000 = 100 gramů.

Míry a váhy: k číslicím se přidávají zkratky malými písmeny s tečkou; tato tečka mizí, jsou-li zkratky doplněny indexem (km²): 10 g., 4 km., 12 l., ale 4 km². Mohou však být vysazeny také s podloženými malými písmeny: 1^m,50 = 1 metr, 50 centimetrů, 3 ^{mq},675 = 3·675 m², 4^{mc},288 = 4·288 m³; také 1 m. 50 nebo 1 m.1/2 — ale nikdy 20,50 m. nebo 20 1/2 m.

Označení času se udává obyčejným písmenem s tečkou: 7 h. 15, 20 h. 15 s.

Výrazy *primo*, *secundo*, *tertio* atd., vyskytující se v podřadě

sazbě, nahrazují se arabskými číslicemi doprovázenými maličkým ° (nikoli zlomkovou nulou!): 1°, 2°, 3° atd.

Hladká sazba se sází zpravidla na třetiny. Za větou jednoduchý výplněk. Středník, otazník a vykřičník se odděluje slabou spacíí; dvojtečka se staví doprostřed mezi dvě slova, jako by byla samostatným slovem. Na konci nedokončené věty se dávají tři tečky; pomlka se dává místo uvozovek na začátku uvedené věty nebo místo opakování slova v sazbě podřaděné, kde uvozovky neznamenaají opakování, nýbrž nulu. Uvedená věta se také uvádí uvozovkami, a to „francouzskými“ « » , které se stavějí svými hroty ven, tak jako závorky. Uvozovka od textu se odděluje aspoň třetinou.

Závorek se užívá ve francouzské sazbě skoro jako v naší. Závorek hranatých pak daleko méně.

Poznámky pod čarou se označují: buď číslicemi z písma textového, vloženými do závorek (1), nebo zlomkovými v závorkách (¹) i bez nich ¹; také se dávají někdy hvězdičky v závorkách (*) i bez nich * (hlavně v dílech matematických), anebo konečně malá kursivová písmena do závorek (^a). V textu se upozornění na poznámku sází před interpunkci těsně za slovem, k němuž patří; i při zkratce se tečka dává až za hvězdičku: etc(*).

Vyznačování obstarává ve francouzské sazbě hlavně kursiva. Polotučná písma jen řídce a prostrkávání se neužívá vůbec. Zato velmi oblíbené jsou kapitálky a někdy i versálky.

Francouzské korektorské značky se poněkud liší od našich. Výměna litery nebo slova se značí jako u nás přeškrtnutím a vypsáním na okraji, ale poškozená litera se nepodtrhává, nýbrž udělá se kolem ní půlkroužek. Chybí-li ve slově písmeno, udělá se svislá čárka nebo klínek tam, kde písmeno chybí a se stejnou značkou se napíše na okraji. Naší značky pro obrácení písmene se užívá pro upozornění na hrotek, kdežto naše značka hrotku (#) znamená rozšíření mezery mezi slovy. Obrátit písmeno se žádá značkou podobnou obrácené trojce. Falešná litera nebo i slovo, jež má být vysazeno jinými typy, jsou označeny na okraji buď různým podškrtnutím nebo poznámkou „ital.“ (kursiva), „p. c.“ (kapitálky), „gr. c.“ (versálky) nebo „rom.“ (antikva). „Viz rukopis“ se píše polozkratkou „voy. copie“.

ŠPANĚLŠTINA

Abeceda má 27 písmen: *a b c ch d e f g h i j l ll m n ñ o p q r s t u v x y z*. — Schází litery *k* a *w*, které se užívají jen v cizích slovech.

Akcenty má španělština tři: akut, tildu a trému: *á é í ó ú; ñ; i ü*. Užívá se jich i při versálcích.

Versálky: na začátku věty a u vlastních jmen — tak jako v češtině; jen pojmenování národů se ve španělštině sází s malou písmenou. — Kapitálkami se zpravidla sázejí osobní jména, zvláště v podpisech.

Apostrof ve španělštině neexistuje.

Dělení slov: Jedna souhláska mezi dvěma samohláskami patří ke druhé slabice: *ve-ci-no*. *Ch*, *ll*, *rr* jsou nedělitelné: *mu-cho*, *ca-ba-llo*, *pe-rro*. Jinak se dvě souhlásky rozdělují: *tiem-po*, *ac-cidente*, *al-haja*; také *ex-tracto*, *ex-plicito*.

Skupiny *bl*, *br*, *cl*, *cr*, *gl*, *gr*, *pl*, *pr*, *tr* se nedělí: *ha-blár*, *que-brar*, *ma-dre*, atd.; *sl*, *sr*, *tl* se však rozdělují: *is-la*, *al-lán-ti-co*, *es-labón*. Také *st*, *sp* atd. se dělí: *asis-tencia*, *cons-titución*, *es-pecial*, *ins-pírar* atd.

Sejdou-li se tři souhlásky, patří ke druhé slabice jen poslední: *cons-tar*, *pers-picar*; ale pozor! *hom-bre*, *men-dru-go*, *im-pre-so*, *es-crí-to* atd.

Složená slova, je-li složení patrné, dělí se podle svých částí; jde zde hlavně o předpony: *des-acordar*, *ab-uso*, *bis-annual*, *sub-alterno*, *nos-otros* atd.

Dvojhlasčky a trojhlasčky (*iu*, *ui*, *ia*, *ai*, *au*, *ua*, *ie*, *ei*, *ue*, *eu*, *io*, *oi*, *uo*, *ou* — *iai*, *iei*, *uai*, *uei*) se nesmí rozdělovat. Ale pozor na předpony *co-* a *re-*; stojí-li před slovem, které se začíná na *i*, nevzniká tu dvojhlasčka a proto se dělí: *co-incidencia*, *re-integrar* a pod.

Zkratky. Jednak se za první písmeno nebo za část slova dá tečka, jednak se za tuto tečku přisadí ještě jedno nebo více malých písmen nahoru. V rukopisech při tom bývá tečka vynechána; zato se u některých zkratk v rukopisech píše nad zkráceným slovem vodorovná čárka nebo vlnovka, která protíná horní dotažnice písmen. — Zdvorné oslovení *Usted* se zkracuje: *U.*, *Ud.*, *Uds.*; také *V.*, *Vm.*, *Vd.*, *VV.*, *Vs.*, *Vms.*, *Vds.*

Číslice. Při vícemístných číslech se tisíce a miliony oddělují tečkou: 23.735.000; desetinné zlomky se oddělují čárkou, a to buď 3,50, 3'50 nebo i 3'50. Mezi číslo celé a zlomek obyčejný se vkládá asi čtvrtina: 2 1/2. Procento: % nebo: *por 100*, či také jen slovy: *por ciento*.

Řadové číslovky se označují číslicí s tečkou a malým *o* nebo *a* podle mluvnického rodu příslušného podstatného jména: 2.º *edición*, 3.º *regimiento*. Římské číslice u jmen panovníků vždy versálkami: *Alfonso XII*, *Léon XIII*, mohou být jinak sázeny též kapitálkami a vždy bez teček: *el siglo XVIII*, *tomo II*, *cap. IV*.

V datech se píší číslovky základní — pouze „první“: *el primero*, se užívá řadové. Měsíce a dni mohou být s malým i velkým písmenem; měsíce bez členu, ale někdy se před ně dává: *el mes de — Madrid a 1.º de noviembre de 1947; Madrid y mayo 4 de 1948*. Adresa se nejčastěji píše na př.: *Gran Vía, 10*.

Peníze, míry, váhy, hodiny se udávají pomocí desetinných zlomků, oddělených čárkou; na př. *pes. 10,50* nebo *P.tas. 10,50*; také *10,50 ptas* znamená 10 peset a 50 céntimos; *metros 5,20* = 5 metrů 20 cm; *8,15 mañana*, *5,30 tarde* = čtvrt na devět dopoledne, půl šesté odpoledne.

Číslování odstavců buď 1.º, 2.º, 3.º nebo jen 1., 2., 3.

Interpunkce je ve španělské sazbě podobná jako v české. Před čárkou se nedává mezera žádná, před : ; ! ? jen tehdy, je-li řádka dlouhá; za větou, ať končí kterýmkoli znaménkem, mezera je jednoduchá. Otazník a vykřičník se sází nejen na konci, ale i na začátku tázací a rozkazovací věty; zde se však staví na hlavu: *¿Tienes tú mi libro?* *¡Qué día tan hermoso!*

Uvozovky rohaté se sázejí svými rohy ven. V hladké sazbě románové se přímá řeč uvádí pomlčkou. Jinak pravidla pro uvozovky stejné jako v češtině. Krom toho může být uvozovka i místo pauzy v čísle: 315.» (= 315.—).

Pomlka se velmi často sází těsně na předcházející i následující slovo; jen při širokých formátech se vkládá slabý výplněk. Za neukončenou větu se dávají tři tečky těsně k sobě.

V dopisech po oslovení místo našeho vykřičníku zpravidla dvojtečka: *Muy señor mío:* = Velectěný pane!

Vyznačuje se kursivou, versálkami, při osobních jménech kapitálkami — nikdy prostrkáváním (tím se jen vypomáhá při úzkých formátech). Titulové řádky s oblibou z versálek; na konci tečka se vynechává, ale akcenty nesmějí scházet.

Poznámky se označují shodně v textu i pod čarou nejčastěji obyčejnou číslicí vsazenou mezi závorky; také hoření zlomkovou číslicí bez závorek. Mezi textem a poznámkou prázdná řádka, bez linky.

KATALÁNŠTINA

Typografická pravidla jako španělština, jen s těmito odchylkami: Kromě akcentu ostrého: *á, é*, užívá se i těžkého: *à, è, ò*. Vyskytuje se i *ç*, ale chybí *ñ*.

Při krácení se užívá apostrofu: *l'estimo, jo'lo*.

PORTUGALŠTINA

Nejprve upozornění: Do nedávna byl v portugalském pravopise — a tedy i v typografických pravidlech s ním úzce souvisících — značný chaos. Každá provincie, každá kolonie, ba skoro každý spisovatel měl své odchylky, svá zvláštní pravidla. Od roku 1911 úředně zavedený nový pravopis — ač jej na př. *Brasilie* neuznává a i v Evropě je mnoho jeho odpůrců — se přece jen pomalu vžívá. Náš přehled se řídí tímto novým pravopisem — v praxi ovšem se, z důvodů shora uvedených, můžeme setkat i ještě s rozličnými odchylkami.

Abeceda má 25 písmen: *a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x z*. Z nich dvě, *k* a *w* se vyskytují jen v cizích slovech.

Slitky se nevyskytují, ze zvláštních písmen jen *ç*.

Akcenty jsou tři. Akut: *á, é, í, ó, ú* — mění často své umístění ve slově! — Druhý: cirkonflex je jen nad třemi samohláskami: *â, ê, ô*. Pozor: nezaměňte s akcentem třetím: tildou, která se nyní píše už jen nad *ã* a *õ*. Při dvojhláskách se tilda staví vždy nad první: *grão, limões*; při trojhláskách nad prostřední: *leão, leões*.

Kromě těchto akcentů, které patří do portugalštiny legálně, vyskytne se tu a tam zřídka i přízvuk těžký, a to nad *à* nebo *è* a spíše ještě nad *ù*. Nad *e*, *i*, *u* se také někdy objeví tréma: *ê*, *î*, *û*, ač ta do portugalštiny vlastně vůbec nepatří. Stejně bývají akcenty vynechávány u versálek, ač mají být sázeny všude!

Versálky se dávají na začátku věty, verše a u vlastních jmen; dále u jmen Boha, svatých a mluví-li se o vládnoucím panovníku tak také *el-Rei* (nebo *El-rei*), *o Rei*, *a Rainha*. Stát, *o Estado*, má také právo na versálku. Versálkou se začínají abstraktní pojmy personifikované: *a Verdade* (Pravda), *o Valor* (Statečnost); pak podstatná i přídavná jména 1. zeměpisná: *o Mar Negro*, *o Rio Grande*; 2. sloužící za přívlastek vlastního jména nebo titulu: *Dom Pedro o Justiciero* (Petr Spravedlivý), *Carlos Primeiro* (Karel První).

Naopak malými písmeny se začínají jména dní, měsíců a ročních dob: *domingo* (neděle), *janeiro* (leden), *primavera* (jaro). V datech se však měsíce píší s versálkou. Od vlastních jmen odvozená podstatná i přídavná jména mají malou literu.

Apostrofu se užívá málo, a to tam, kde při setkání dvou stejných samohlásek byla jedna vypuštěna. Často se však i v tomto případě vynechává a místo *de ella* = *d'ella* se píše rovnou *della* a pod.

Dělení slov. Každá samohláska může stát na konci slabiky. Ze souhlásek to mohou být jen *l m n r s z*; zřídka, a to jen ve vědeckých výrazech, také ještě *p c k b g*. — Spřežky *lh* a *nh* se nesmí dělit! Přidávají se vždy ke druhé slabice: *mi-nha*, *ve-lho*. — Dvojhlásky a trojhlásky a slabiky nosové *am*, *an* a pod. se rovněž nesmějí rozdělovat. Dále se nedělí skupiny: *pr br fr vr tr dr cr gr cl gl pl bl fl sc* a *mn* — dávají se na začátek druhé slabiky.

Skupiny *st sp sph spl spr* se vyskytují jen ve vědeckých nebo cizích slovech, v portugalských jim předchází *e*, jež se však ve výslovnosti ztrácí, jestliže se před ním octne samohláska: *cá está*. Tyto skupiny také nemohou být děleny.

Oddělují se známé předpony *in*, *ex*, *des*, *ab*, *ad*, *com*, *cor*, *pre*, *pro*: *in-herir*, *ex-cep-to*, *des-achar*, *ad-oração*, *pro-scripto*.

Jinak se obvykle dvě souhlásky dělí do dvou slabik; sejdou-li se tři či čtyři za sebou, dělí se po první. „Nečisté *s*“ se přidává obvykle k první části slova: *cons-tranger* (ale *con-seguir*!). Skupina *sc*, která je na začátku slova nedělitelná, dělí se uprostřed: *sciencia*, *cons-*

ciencia. Stejně dělíme-li složená slova, z nichž druhé začíná nečistým *s*, dává se toto *s* k předponě: *sobrescrito* (= *sobre*+*escrito*) — *sobres-crito*; *sobestar* (= *sob*+*estar*) — *sobes-tar*.

Při dělení složených slov, spojovaných *divisem*, opakuje se *divis* i na začátku druhé řádky: *mal-/afortunado*, *bem-/criado*.

Spojování slov: zvrtná zájmena *me*, *se* atd. se spojují *divisem* se slovesy: *levantar-se*, *enganei-me*. Nejsou řídkými případy jako: *te-las-hia pago*, *ter-lhe-hia proposto* atd.

Zkratky. V portugalštině se krátí dosti libovolně; někdy jen tečkou; jindy se dává za tuto tečku ještě koncová hláska nebo celá slabika malá nahoru, anebo se tato koncovka podkládá bez předchozí tečky: na př. *Senhor* se zkracuje: *Snr.*, *sr.*, *Sr.*, *Sr.* — Zkratky měř a vah se sázejí vždy s tečkou: *m.*, *cm.*, *km.*, *gr.*, *t.* atd.

Číslice. Tisíce se oddělují tečkami: 23.462.000. V datech jsou číslice bez tečky: *14 de Setembro de 1947*. Při udávání času se mezi celé číslo a zlomek vkládá asi čtvrtina: 6 1/2 nebo 6 1/2; také 6,30. — Zlomky buď 2/3 nebo 2/3; desetinné zlomky se oddělují čárkou: 7,54. — Řadové číslovky se píší obyčejnou číslicí s tečkou a malým ^a či ^o podle mluvnického rodu příslušného podstatného jména: 1.º, 1.^a. — Odstavce: 1.º, 2.º, 3.º nebo jen 1., 2., 3. — Poznámky pod čarou i odkaz na ně se značí obyčejnou číslicí v závorkách (1); poznámka se neodděluje od textu linkou, nýbrž jen volnou řádkou.

Při udávání cen se užívá pro *Milreis* značky \$, nebo jen její dolní polovičky ¢; pro *Reis* jen zkratky *rs*. Číslice se sázejí ke značce těsně: 50\$30 nebo se jménem peněz: 50\$30 *escudos*. Tak je to předepsáno v Portugalsku. V *Brasílii* je přípustno pouze psaní tří míst za značkou \$: 50\$300 nebo 50\$300 *reis*. — Procenta: %, 0/0 nebo též: *por cento*.

Římské číslice bez teček: *III Anno*, *Don Alfonso V* atd.

Interpunkce. Z dlouhého zmatku se nyní pomalu ustalují asi tato pravidla: Čárka jako u nás; za tečkou, vykřičníkem a otazníkem jen normální mezera. Před vykřičníkem, otazníkem, dvojtečkou a středníkem slabá spacie. Před a za pomlkou nejvýše vlasovka spíše však se sází pomlka po obou stranách těsně. Užívá se jí k označení skutečné pomlky; za nedokončenou větu tři tečky.

Sázení obráceného vykřičníku a otazníku na počátku zvolací a

tázací věty po způsobu španělském se rychle ujímá a může být již považováno za pravidlo.

Uvozovky nejčastěji «francouzské» se sázejí růžky ven a oddělují se slabou spacíí. Někdy však též naše uvozovky, ale obráceně «aspas,,. V sazbě podřaděné se opakovaná slova nahrazují uvozovkami » jako u nás. — Vytečkování buď tečkami na čtverčík nebo skupinami tří teček:

Vyznačování nejvíce kursivou, ale i kapitálkami nebo polotučným písmem. Nikdy prostrkáváním.

RUMUNŠTINA

Abeceda má 26 písmen: *a ă â b c d e f g h i î j l m n o p r s ș ț t ț u v z*. — Kromě toho v cizích slovech ještě: *k q w x y*.

Akcenty. Správně má rumunština pouze přízvuk těžký (˘), jenž stává na posledním přízvučném vokálu, dnešní spisovatelé jej však často vynechávají. Další dva: circumflex (ˆ) a semičerc (˘), jsou vlastně stálou součástí určitých liter. První se píše už jen na *â* a na *î*; dříve se psával i na *ê*. Druhý zbyl už jen na *ă*, ač dříve býval i na *ê î ũ*. — Mezi akcenty bývá též počítán sedil (˙), který se dnes píše jen pod *ș* a *ț* (dříve také ještě pod *đ*). Všechny tyto užívané akcenty nutno sázet i u versálek.

Versálky skoro podle stejných pravidel jako u nás: 1. na začátku věty a verše; 2. po dvojtečce u uvedené věty; 3. u vlastních jmen a označení hodností, úřadů a ústavů; 4. u zájmen zdvořilého oslovení; 5. v nadpisech a knižních titulech, které bývají zpravidla bez tečky na konci.

Apostrof se sází tam, kde při setkání dvou samohlásek některá z nich byla vypuštěna: *n'am* místo *nū am*; je-li při tom na jedné či obou stranách apostrofu jen jednoslabičné slovo, stahují se těsně k apostrofu, jsou-li obě strany víceslabičné, zůstane mezi nimi normální mezera: *fără 'ncetare* místo *fără încetare*.

Dělení slov se řídí skoro stejnými pravidly jako u ostatních románských řečí: nedělí se to, co podle pravopisu tvoří jednu hlásku. Tak *ch* a *gh*, kde je *h* pomocným znakem, se nedělí. Také *st* a *sp* ve spojení s jinými souhláskami se nedělí: *cape-stru*, *re-*

stringe. Dále: 1. Jednoslabičná slova se nedělí. 2. Dvě samohlásky, které tvoří dvojhlásku, se také nedělí: *poar-lă*. 3. Jedna souhláska mezi dvěma vokály se staví na začátek druhé slabiky: *re-gi-nă*. 4. Dvě souhlásky se dělí (s výjimkou shora uvedených případů): *câm-pie*, *mar-tor*. 5. Ze skupiny tří souhlásek se nechává první na konci první slabiky: *am-pli-fi-ca-re*. 6. Nepřízvučné koncovky nemohou být odděleny od svého kmenového slova.

Spojování slov divisem: Složená slova se píší dohromady (*bine-facere*, *totdeauna*), ale tam, kde nejde o slovo složené, nýbrž o vyjádření mluvnického vztahu dvou slov, užívá se divisu: *rogu-te* (prosím tě), *te-am văzut* (viděl jsem tě) a pod.

Zkratky se tvoří buď tečkami: *ș. c. l.* = *și cele-l-alte* (= atd.), nebo se užívá malých podložených písmenek: *D^{le}* = *domnule* (pane), *D^{lor}* = *domnilor* (pánové). Jindy se užívá divisu *D-le* = *domnule*, *D-ta* = *Domnia-ta*, *D-Voastră* = *Domniavoastră*. — Zkratky měř a vah z obyčejného písma s tečkou: *m.*, *cm.*, *kg.*, *t.* atd.

Číslice. Tisíce se oddělují tečkami: 32.643.000; desetinné zlomky buď tečkou dole: 16.40 nebo spíše čárkou: 16,40. — Obyčejné zlomky jako u nás: $\frac{1}{2}$. — Ceny s tečkou: *Lei 349.50* nebo *0.50 bani*, ale také s čárkou: *Lei 349,50*, *0,50 bani*. — Procento: ‰. — Údaje časové buď s čárkou: 10,30 nebo s tečkou 10.30. — Datum: jména měsíců versálkou, datum dne bez tečky: *20 Martie 1947*. — Adresa asi takto: *Ploiești, strada Smârdan, 23*. — Odstavce jako u nás: 1., 2., 3.

Interpunkce. Za tečkou, vykřičníkem a otazníkem normální mezera; před vykřičníkem, otazníkem, dvojtečkou a středníkem vlasová spacie. Pomlka se odděluje mezerami po obou stranách. Uvozovky „naše“ i «francouzské» hroty ven; obojích se stejně užívá místo opakovaných slov v sazbě podřaděné. Vytečkování se provádí tečkami na čtverčík.

Vyznačuje se kursivou nebo polotučným písmem; prostrkávání se užívá jen velmi zřídka.

Poznámky se označují shodně v textu i pod čarou obyčejnou číslicí v závorkách (1); poznámka se od textu odděluje obyčejně prázdnou řádkou — linkou jen zřídka; pak to bývá linka na celou širší strany.

ANGLIČTINA

Abeceda má 26 písmen: *a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z*.

Slitky nebo zvláštní litery se nevyskytují; je však dobře mít k dispozici alespoň značky £, \$ a pak &, kterého je často užíváno.

Akcenty jsou angličtině cizí; pokud se kdy nějakých užívá, je to pouze v cizích, dosud nepoangličtěných slovech. Výjimečně přichází někdy ve verších akcent těžký (').

Versálek je užíváno dosti volně; pravidla jsou asi tato:

1. na začátku věty a u jmen vlastních a jejich odvozenin,
2. v nadpisech u všech slov, kromě předložky, spojky a citoslovce,
3. na počátku všech slov, která chceme zdůraznit, zejména měsíce, dny, roční doby a pod.,

4. zájmeno „já“ = „I“ se píše vždy versálkou; všechna ostatní zájmena, i zdvořilé oslovení „Vy“ (*you*), se píše malým písmenem.

Apostrof je důležitá značka! Označuje především druhý pád: pozor na jeho umístění! Na př.: *Printer's Manual* = druhý pád jednotného čísla, *Printers' Home* = druhý pád množného čísla. Dále se apostrofem označuje výpustka, která je v angličtině velmi častá; slov výpustkou krácených nebo dvou v jedno stahovaných je veliké množství, na př.: *can't* = *cannot*, *don't* = *do not*, *it's* = *it is*, *w'n't* = *will not* atd. — Apostrof je vždy sázen těsně k písmu a zkratky nesmějí být děleny do dvou řádek.

Dělení slov. Základní zásada: co možno se dělení vyhnout; jinak:

1. Slova jednoslabičná — i když jsou psána dvouslabičně — se nikdy nedělí: *home*, *name*, *like*.

2. Némé koncovky se nemají oddělovat; může to být jen v opravdu nevyhnutelném případě: *trou-ble*, *strug-gle*, *sim-ple*. Kde je toto dělení nutné, hledíme němou koncovku posílit ještě samohláskou: *ab-ide*, *im-age*. Tato zásada pak vůbec platí pro slova s koncovkou *-cize*: *crit-icize*.

3. Nikdy se nedělí dvojhlásky: *ae*, *ai*, *au*, *aw*, *ay*, *ea*, *ee*, *ei*, *eo*, *eu*, *ew*, *ey*, *ie*, *oa*, *oe*, *oi*, *oo*, *ou*, *ow*, *oy*, *ue*, *ui*, *uy*; může se tak stát pouze ve složených slovech, kde tato písmena sousedí jen náhodou: *be-ing*, *be-ati-tude*, *move-able*.

4. Zdvojené souhlásky se dělí: *rob-bed*, *suc-cess*, *im-mediate*. Výjimku činí *ll* a *ss* pokud to jsou souhlásky kmenové: *call-ing*, *bless-ing*.

5. Jedna souhláska mezi samohláskami se a) přidá ke druhé slabice, je-li slabika první dlouhá: *fa-vour*, *rea-son*; b) je-li první slabika krátká, zůstane souhláska u ní: *an-imal*, *pol-icy*, *mod-ern*, *fin-ally* atd.

6. Při první slabice zůstane vždy *x*: *ex-amine*, *prox-imate*.

7. Sejde-li se více souhlásek pohromadě, dělí se podle složení slova: *your-self*, *teach-er*. Dále mají být dvě souhlásky rozděleny: *pas-sage*, *sol-dier*. Nedělí se však skupiny tvořené některou souhláskou + *l* nebo *r*: *gen-tle*, *peo-ple*, *pedan-try* (výjimka: *pub-lish*, *pub-lisher*). Tam, kde po *l m n* a *r* následují jiné souhlásky, dělí se tak, že *l m n r* zůstanou v první, další jdou ke druhé slabice: *am-ber*, *promul-gate*, *fin-ger*.

8. Skupina *st* po dlouhé slabice se nedělí: *pa-stry*, ale po krátké ano: *dis-tance*, *his-tory*. V koncovce *-ster* se *st* nedělí.

9. Skupiny souhlásek vzniklé spojením s *h* se zpravidla připojují k slabice druhé: *ba-chelor*, *ne-phew*, *bi-shop*, *de-throne* atd. Neplatí to však, jde-li o sousedství náhodné: *dis-honour*, *shep-herd*. I zde pozor na složení slova, na př.: *high-est*, nikoli *hi-ghest* a pod.!

10. Je vůbec pravidlem dosti důsledně dodržovaným, že se předpony a přípony oddělují od kmene: *al-though*, *an-other*, *be-tween* atd. a koncovky: *-ing*, *-est*, *-able*, *-ish*, *-cal*, *-ous* atd. — Koncovka *ing* se zpravidla odděluje sama; předchází-li ji však zdvojené souhlásky — s výjimkou *ll* a *ss* — jedna z nich se k ní přidává: *drip-ping*, *run-ning* — ale *call-ing*, *pass-ing*! — Pozor při tom na koncovku zdobňující: *-ling*, která se ovšem odděluje celá: *dar-ling*, *strip-ling* a pod. — Oddělování krátkých koncovek *-ed*, *-al* a pod. se hledme vyhnout. — Dále na př. dělíme *great-est*, předchází-li však této koncovce sykavka, přidáme ji k ní: *lar-gest*. — Mezi koncovku *-cal* a kmen bývá vsunuto *i*, to se při dělení dává ke koncovce: *analyt-ical*, *grammat-ical*. — Další koncovka *-ally*: *liter-ally*; pak *numer-ous*, *zeal-ous*. Vyhybejme se dělení slabiky *i-ous* (*curi-ous*); dělme tak, abychom dali do druhé řádky s koncovkou *-ous* i předcházející slabiku: *salu-brious*. — Je-li v naléhavém případě potřebí oddělit

koncovku *-ly*, jde do druhé řádky sama: *quick-ly, tender-ly*; předchází-li ji *b*, jde s ní: *poss-ibly, nebo prob-ably*.

11. Pravidlo o oddělování přípon od kmene bývá s oblibou pozměňováno tím, že spolu s příponou se odtrhují i předcházející samohlásky: *grat-itude, affirm-ative, nomin-ation*.

12. Tam, kde před koncovkou, která začíná samohláskou, stojí sykavka, přenáší se spolu s koncovkou do druhé řádky: *cur-sing, chan-ging, dan-cer*. I zde se v praxi s oblibou přidává ke koncovce předcházející samohláska: *ten-acious*, místo *tena-cious*. Koncovka *xion* se nikdy neodděluje sama, vždy s předcházející slabikou: *cruci-fixion, com-plexion*.

Zkratky jsou v angličtině zpravidla zakončovány tečkou; výjimku činívaly někdy označení světových stran *S, N, E, W*. Zkracování pomocí koncovek sázených malým písmem k hořejší lince písma se užívá jen u řadových číslovek (viz tam). Užívání šikmé čárky se omezuje jen na rukopisy, v sazbě snad už jen u dvou zkratk: *a/c. a c/o*. Hodně se užívá zkratky *&*; u versálek to bývá nahrazeno: *ETC.*, u kapitálek *ETC.*

Dále zkratka *lb.* je vždy stejná pro jednotné i množné číslo — tedy nikdy *lbs.* Stejně se nepřidává znaménko plurálu *-s* ke zkratkám *cm., cwt., dwt., gr., gm., in., min., mm., oz.*; naproti tomu se přisazuje ke značkám: *tons, yds., qrs.*

Skotská jména mívají tyto tvary: *M'Lean, M'Lean, McLean* nebo *MacLean*; irská jména jen: *O'Sullivan*.

Další zkratky viz u číslic.

Číslice. Čísla vicemístná dělíme čárkami: 7,514 — 6,345,758.

Desetinné zlomky oddělujeme tečkou při hoření lince písma: 16·26, 50·155, 0·5 můžeme napsat také takto: .5. — Zlomky obyčejné: se šikmou čarou 1/2, 3/4 méně; mnohem více s vodorovnou $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$. — Procento: 100 *per cent.*, 1 *per cent.*

K označení řadových číslovek se užívá zkrácené koncovky přisazené k hoření lince písma: 1. = 1st, 2. = 2nd, 3. = 3rd, 4., 5. = 4th, 5th atd. Při číslování odstavečů nebo jiném vypočítávání můžeme sázet také: (1), (2), (3); (1.), (2.), (3.); (a), (b), (c); (a.), (b.), (c.), ale i: 1., 2., 3. a ovšem 1st, 2nd, 3rd, 4th atd.

Římskými číslicemi s tečkou se označují jen řadové číslovky; často se sázejí také z minuskulí.

Datum jako v češtině číslovkou řadovou, ale měsíc vždy jménem, nikdy římským číslem! Delší jména měsíců zkratkou, kratší plným slovem a vždy s versálkou: *Jan. 25th, 1947*; nebo: *May 15, 1948*; *26th June 1910*; „tohoto měsíce“ = 8th *inst.*; „příštího měsíce“ = 9th *prox.* — Adresy: *51, Rathbone Place, London EC. 1*.

Udání času: 3 h. (těž hr., hrs.) 10 m. 5 s. (nebo sc.), může být sázeno také: 3^h 10^m 5^{se} nebo 3 h. 10'5". — Hodiny se počítají v Anglii dosud jen do 12; proto dopol. — *a. m.*, odpol. = *p. m.* — Udání zeměpisných stupňů: 10° 20'6" nebo deg. 10,20 min. 6 secs.

Značky měř a vah se vypisují někdy celým slovem, jindy zkratkou, a to písmem stojatým a s tečkou: 4 feet; 5 inches; 16 horse-power; 4 ft. 5 in.; 50 lb. of oats; 4 oz., 2 dwt., 19 gr.; 1 yd. 2 in. nebo 5 yds. 4 in.

Ceny: protože anglická měna se podstatně liší od naší, je na př. v podřaděné a tabulkové sazbě nutno počítat místo našich dvou na tři sloupečky: £ (= libra sterlinků), s. (= shilling) a d. (= penny). Jinak značku £ dáváme před číslici, s. a d. za ni, obojí bez výplňku, těsně; jsou-li značky kursivou, jsou bez teček, jinak s tečkami, s výjimkou £: £5 4s. 6d. nebo £5 4 6 — nebo £5 4/6. Označení 50/- = 50 šilinků; 2/6 = 2 šilinky 6 pencí.

Interpunkce. Tečka a čárka jako u nás těsně k poslednímu písmenu slova. Dvojtečka, středník, otazník a vykřičník mají před sebou slabou spacii. Uvozovky: přední jsou dvě obrácené čárky, zadní dva apostrofy: „*Inverted commas*“; od slova bývají odděleny vlasovkou a — s výjimkou závorek — všechna ostatní interpunkční znaménka se sázejí před uzavírací uvozovku. — Závorky oblé i hranaté jako u nás. — Pomlčky jsou dvě: krátká „*n-dash*“, t. j. pomlčka na půlčetverčík, obvykle nahrazuje slůvko „až“: 3-4; dlouhá „*m-dash*“, lité na celou šíři čtverčíku, užívá se k vyjádření pomlky ve větě nebo k oddělení věty vložené a sází se těsně s obou stran k textu: *The legislative power—that is, the power of making the laws—belongs to Parliament alone.*

Hlavní z rysů anglické typografie je výrazová ukázněnost a umírněnost. Titulky a podtitulky kapitol jsou obvykle z versálek

stejného stupně a typu nebo o stupeň větší, příp. kombinované kapitálkami. Normální vyznačování kursivou, nikdy prostrkáváním (to je jen pro výpomoc z nouze). Vyznačování polotučným nebo tučným dosti zřídka. Živá záhlaví někdy kursivou (versálkami), někdy latinkou kapitálkami s versálkou na začátku některých slov; často pod záhlavím jemná linka na celou šíři sazby.

Sazba s oblibou stahovaná; třeba-li stahovat, začíná se před versálkami. Za tečkou na konci věty rovnou dvojitá mezera a zde stahování končí. Také u znamének : ; ! ? , před nimiž se dává slabá spacie, nechává se mezera normální.

Poznámky pod čarou se označují v textu i pod čarou shodně, buď: (1), (2), (3) — nebo ¹, ², ³ atd. — Od textu se odděluje poznámka buď prázdnou řádkou nebo jemnou linkou na celou šíři sazby.

Vytečkování: buď jako u nás tečkami na čtverčík nebo skupinami tři teček, dvou teček pod sebou kolmo nebo v řadách šikmých; také někdy místo teček divisy. Při sazbě tabulek nejsou oblíbeny linky tučné a obrubné; hlavička se nesází odděleně a není od noh odříznuta vodorovnou linkou jako u nás, nýbrž pravidlo žádá, aby nebyly přerušovány linky svislé.

Korektury: Zarážka se značí jedním nebo více čtverečky; nový odstavec: “N. P.” nebo “new par.”; zatáhnout odstavec: “run on”. Obrácené písmeno se podtrhne a na okraji označí značkou podobnou spirále; falešná litera se škrtne a na okraji napíše “wf.”; poškozená litera = x. Deleatur jako u nás; chybí-li písmeno či interpunkce, udělá se tam klínek ^ nebo v a po straně se napíše žádaný typ; chybí-li mezera mezi slovy: na místě klínek a na okraji dvojitý křížek #; stažení dohromady: jako u nás svorkami C. Vsunutí prokladu označí se strany šipka se slůvkem “lead”; vyndání prokladu stejná šipka a u ní “ð lead”. Přehozená slova se buď obtáhnou smyčkou jako u nás, nebo očíslojí a na okraji se napíše “tr.” (= trans-pose). Omylem škrtnuté se podtečkuje a po straně označí “stet.” Hrotek = J. Postavení na střed se značí slovem “center”. Slova, jež mají být kursivou, versálkami, kapitálkami, malými písmeny, latinkou... se podtrhnou a na okraj se napíše: ital., caps., sm. caps. l. c. nebo rom. „Viz rukopis!” se značí slovy: “out: see copy”.

N Ě M Č I N A

Německá řeč užívá pro písemné vyjádření dvojího písma, jednak latinkového, jednak frakturového; protože se tato dvojitost promítá i do tisku, budeme některé předpisy probírat dvakrát: a) pro latinku, b) pro frakturu.

Abeceida má 31 písmen: a) a ä b c ch d e f g h i j k l m n o ö p qu r s (ß)*) sch t u ü v w x y z; b) a ä b c d d e f g h i j k l m n o ö p q u r ſ (ß)**) ſch t u ü v w x y z. — Z nich c (c) se v německých slovech prakticky vyskytuje pouze jako součást ch (ch) a sch (sch) nebo slitku ck (ck); na začátku slova se vyskytuje jenom u slov cizích do němčiny převzatých. Stejně i ch (ch), qu (qu), x (x), y (y).

Slitky: a) žádné; zvláštní písmeno ß a event. f; b) d, d, b, ff fl fi ll jf ft — pozor, možno jich použít jen tam, kde jsou součástí jedné slabiky, na př. *benutzen*, ne však *entzwei* a pod.; zvláštní písmena a znaky: ſ ß x — často též latinkový slitek „Dr”, latinkové psací M (Mark) a latinkové římské číslice I V X.

Akcenty: a) ä ö ü — i versálky; jiné jen v cizích slovech; b) ä ö ü — i versálky; jiné jen zřídka, neboť cizí slova, v nichž by jich bylo potřeba, se zhusta vsazují do fraktury latinkou.

Versálkou začínáme 1. první slovo věty po tečce, otazníku a vykřičníku, když jimi končí věta — a první slovo přímé řeči;

2. všechna skutečná podstatná jména (tedy nikoli tehdy, jsou-li užita v úloze předložky, předpony nebo příslovce = *mittels, zufolge, bergauf, achtgeben* a pod.);

3. přídavná jména v přívlastcích panovníků (*Friedrich der Zweite*);

4. zdvořilé oslovení (*Sie*) a k němu patřící zájmena (*Ihr* atd.), jakož i v dopisech zájmena, která se vztahují na adresáta;

5. přídavná jména a) v nadpisech a titulech (*das Tote Meer, die Allgemeine Zeitung*) — b) vzniklá z místních názvů nebo osobních jmen (*Schweizer Käse, die Grimmschen Märchen*).

*) Toto písmeno nemá versálkový tvar, pomáháme si proto ve versálkové sazbě složením SZ, na př.: *Straße* = STRASZE.

**) Dlouhé ſ se vyskytuje pouze na začátku nebo uprostřed slova, tvar s pouze na konci slova (pozor na slova složená!); kdy se píše ß (v latinice ß), kdy ff, kdy je možná kombinace ff... atd., viz v učebnici němčiny — sem nelze pro obšírnost zařadit o tom výklad.

Apostrof označuje výpustku a t. zv. saský genitiv — sází se těsně ke slovu; v případech jako „*aber 's kam anders*“ sázíme před ním pravidelnou mezislovní mezeru, ale často se vyskytující spojení jako: *sich's, geht's*, která jsou považována za jeden celek, sázíme těsně k sobě bez mezer.

Dělení slov se řídí 1. základním pravidlem, že víceslabičná slova se dělí podle výslovnosti, na př. *Wör-ter-ver-zeich-nis, Ge-schlech-ter, Über-lie-fe-rung* a pod.

2. Ve slovech nesložených jednoduché souhlásky se dávají do druhé slabiky: *tre-ten, nä-hen*. — Za jednoduché souhlásky jsou zde považovány i litery *ch, sch, ß, ph, th, x, z*: *Bü-cher, wa-schen, Bu-ße, So-phi-e, ka-tho-lisch, He-xe, rei-zen*.

3. Skupiny souhlásek se dělí tak, že poslední z nich jde do druhé řádky: *An-ker, tap-fer, Was-ser, Karp-fen, krat-zen*, při tom „*ck*“ se považuje za dvě „*k*“ a dělí se: *Hak-ke, Zuk-ker* a pod. — Nedělí se od sebe *st*: *La-sten, be-ste, Pfing-sten, sech-ste* — ale dělí se *sth* = *ästhetisch*.

4. Souhláskové skupiny tvořené písmeny *b p d t g k s* následujícím je *l* nebo *r* se dávají do druhé slabiky: *Pu-blikum, Me-trum, Ra-glan* a pod.

5. Složená slova dělíme na jejich části, i když to neodpovídá některému shora uvedenému pravidlu: *Dienſ-tag, Vor-aus-ſet-zung, her-ein, dar-über*; tam, kde místo dvou stejných souhlásek by vlastně měly být tři, dělíme, jako by skutečně tam tři byly: *Schiff-fahrt, Schnell-läufer* (normálně jen *Schiffahrt, Schnelläufer*); slova *dennoch, Dritteil, Mittag* dělíme: *den-noch, Drit-teil, Mit-tag*. — Tam, kde se koncovka *-heit* přidává ke kmeni končícímu na *h*, píše se — i při dělení — jen jedno *h*: *Roheit* (= *roh+heit*) a *Ro-heit*.

Rozdělíme-li složené slovo na jeho části, nezačíná se část přenesená do druhé řádky versálkou (*Gepäck-Annahme*), nýbrž nutno sázet malou literu: *Gepäck-annahme*.

(Ve složených slovech, kde první slovo se končí zdvojenou souhláskou a druhé touž souhláskou začíná, zpravidla nepíšeme všechny tři souhlásky (kromě při dělení slova do dvou řádek, jak bylo dříve uvedeno). Všechny tři souhlásky se vypisují pouze ve skupinách *ckk* a *tzz*: *Rückkehr, Schutzzoll*; jinak také tehdy, když za skupinou

tří stejných následuje ještě čtvrtá souhláska, na př.: *stickstofffrei, Taburettthron*.)

Spojování slov divisem je v němčině skorem složitější než dělení. Zde aspoň hlavní zásady:

1. Jestliže při setkání složených slov je některý, oběma společný, díl vynechán, dáváme na jeho místo divis: *Feld- und Gartenfrüchte, Jugendlust und -leid*.

2. Divis vkládáme do složek tvořených vlastními jmény nebo i přídavnými jmény: *Reuß-Greiz, Bergisch-Märkische Eisenbahn*; do zvláště nepřehledných složek: *Haftpflicht-Versicherungsgesellschaft* (nikoli však *Turnverein, Kirchenkasse* a pod.).

3. Složky více než tři slov dělíme divisem: *Arbeiter-Unfallversicherungsgesetz* (jsou-li však slova jednoslabičná nebo dvouslabičná, mohou být i čtyři slova bez divisu: *Eisenbahnfahrplan*). — Také když se sejdou tři stejná písmena: *Tee-Ernte, Kaffee-Ersatz*; když první slovo složky je příjmení a s dalším tvoří náhodné spojení: *Goethe-Band, Wagner-Oper* — anebo když po vlastním jménu následuje složené slovo: *Mozart-Konzertabend, Goethe-Gesamtausgabe*; a konečně tam, kde před hlavním slovem stojí dvě jména nebo z více slov složené jméno: *Peter-Paul-Kirche, Schiller-Goethe-Denkmal; die Ludwig-von-Hoffmann-Ausstellung*.

4. Užijeme divisu všude, kde by mohlo dojít k záměně, na př.: *Druck-Erzeugnis* (tiskařský výrobek) na rozdíl od *Druckerzeugnis* (tiskařovo vysvědčení), nebo *Grün-Dung, Mädchen-Handelskursus*. — Také cizojazyčné výrazy ve spojení s německým hlavním slovem spojujeme divisem, na př.: *Ex-lex-Zustand* — dále několikaslovní pojmy: *Ritter-und-Räuber-Romane, das In-den-Wind-Schlagen; La-Plata-Staaten* — a složky, v nichž hlavním slovem je „*Aktiengesellschaft*“: *Handels-Aktiengesellschaft* atd.

Zkratky jsou v němčině označovány nepochybně tečkou za začátečním písmenem nebo částí slova. Je odmítán i způsob, jímž tu a tam byla krácena jména měst, na př. *Köln a/Rh.* — správné je pouze *Köln a. Rh.* — Pro zkratku atd. je přípustný pouze tvar *usw.; etc.* je trpěno pouze v sazbě latinkové. Značka & pak pouze ve firmě; značka *z* ve fraktuře je v nových pravidlech odmítána a objevuje se už jen ve starších tiscích. — Slova *Seite, Band, Nummer* atd. s následujícím číslem mohou být zkrácena jen tehdy, jsou-li bez členu,

tedy: S. 8, Bd. 3 — ale *die Seite 8, der Band 3*; celé slovo rovněž musí být vypsáno, když číslo předchází: 8. *Seite, 3. Band!*

Je-li zkrácen genitiv jména, staví se genitivní „s“ za tečku (bez použití apostrofu!): *H.s Gedichte, des A. T.s* (= *Heines Gedichte, des Alten Testaments*).

Číslice. Pokud se čísla píší slovy, spojují se i sebedelší čísla v jedno slovo: *sechzigtausendsiebenhundertundachtundfünfzig*... — Vícemístná čísla se dělí na třímístné skupiny pouze slabou spacíí: 3 560 687. — Desetinná místa se oddělují čárkou 52,35; číslic menšího stupně se pro desetinná místa užívá jen výjimečně. — Obvyčejné zlomky jako u nás $\frac{3}{4}$; pojí-li se ke zlomku slovo, sází se těsně k němu: $\frac{1}{2}$ zöllig.

Radové číslovky jako u nás; buď arabské nebo římské číslice s tečkou. — Rovněž datum jako u nás: *Berlin, den 15. Mai; Montag den 1. Oktober; Leipzig, Freitag, den 6. Januar, vormittags 10 Uhr*; zkrácené datum číslicemi s tečkami vedle sebe: *am 1. 5. 10 geboren*. Dvouletí může být staženo: 1947/48; pozor, též 1903/04! — Adresa: *Berlin-Schöneberg, Sedanstraße 30*.

Míry a váhy jako u nás; zkratky bez teček se dávají až za celé číslo (i s event. zlomkem!): 5,25 m, 2,5 km². — Také udání času se sází stejně jako u nás. — Stupně (na př. teploty) tak, že mezi —, + a číslem se dá slabá spacie, mezi číslicí a stupněm nic, za stupněm jen asi čtvrtina: — 2° R, + 15° C. — Ceny se sázejí tak, že feniky od marek se oddělují čárkou, pro marku je zvláštní znak: 5,50 ₰. — Procento jako u nás: %.

Interpunkce. Tečka, čárka, dvojtečka, středník, otazník a vykřičník se sázejí stejně jako v češtině: první dvě těsně ke slovu, ostatní odděleny slabou spacíí. Rovněž závorky se řídí stejnými pravidly jako u nás. — Uvozovky v latince se doporučují „naše“, ve fraktuře »rohaté«; citáty z cizích řečí mají být uvedeny takovým způsobem, jaký je v oné řeči obvyklý! Při podřadění se užívá uvozovek jako u nás. — Paragraf je považován za samostatnou zkratku; nedoporučuje se opakovat jej po „až“ nebo „a“, na př. § 5—10 nebo § 5 až 10 (nikoli § 5 — § 10 nebo § 5 až § 10). — Pomlky se užívá k označení přestávky v řeči, oddělují se jí někdy vložené věty a často nahrazuje „až“ mezi číslicemi. Také se krátké pomlky užívá mezi jmény měst na určité trati: Praha—Plzeň—

Domažlice. — Divis slouží nejen k dělení slov, ale i k jejich spojování. Tam, kde dochází k míšení latinky do fraktury, užívá se obou druhů divisů, frakturového i latinkového, na př. *Spotttheater-Corps-de-ballet*. — Vytečkování tečkami na čtverčik.

Vyznačování se v latince užívá všech druhů: prostrkávání, kursivy — řidčeji polotučného, jména někdy bývají sázena kapitálkami; ve fraktuře hlavně prostrkáváním a polotučným. — Titulky jsou považovány za samostatné věty a mají být zakončeny tečkou — ač se to v moderní typografii zhusta přehlíží. — Poznámky jsou označovány shodně v textu i pod čarou nejčastěji zlomkovými číslicemi bez závorek; ale vyskytují se i jiné způsoby: zlomky se závorkou, normální číslice, hvězdičky, křížky a pod. se závorkami i bez nich. Od textu odděluje poznámku buď krátká linka nebo linka přes celou šíři strany — nebo i prázdná řádka.

Z toho, že němčina používá dvojího písma, vznikají tu a tam různé komplikace. Ačkoli je samozřejmé, že na př. kniha se sází *buď* latinkou, *nebo* frakturou, stává se, že cizí slova a výrazy nelze přesně reprodukovat ve fraktuře a proto se sázejí vždy latinkou, i když je ostatní text frakturový. Typografické pravidlo praví, že do frakturového textu možno kdykoli vložit citáty nebo jednotlivé výrazy latinkové; opačně — do latinky frakturu — však nelze míchat nikdy.

HOLANDŠTINA

Abeceda má 26 písmen: *a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z*. — Z nich *c q x y* se vyskytují vlastně jen v cizích slovech, *c* pak také jako součást ne příliš často přicházejícího *ch*. Další zvláštností je spřežka *ij*, která v holandských slovech nahrazuje vždy *y*; na začátku slova se píše versálkou obě její části: *IJperen*.

Akcenty holandština v zásadě nezná; ale nejen v cizích slovech, leckdy i v holandských přece jen bývá použito tři akcentů, a to akutu: *á é í ó ú*, gravu: *à è ì ò ù* a trémy *ä ë ï ö ü*.

Versálky. Kromě vlastních jmen a jmen měsíců a dní se sázejí versálkou: zdvořilé oslovení *Gij, U* a slova *Mijnheer, Heer, Mevrouw, Juffrouw*. Naproti tomu *'t* a *'s* zůstávají malé i na začátku věty.

Apostrofu se užívá ke zkrácení slov 't (=het), 's (=des), 'k (=ik), d' (=de) atd. Rovněž letopočet, pokud je samozřejmý, může být apostrofován: *in de jaren 1947 en '48*. Také s označující množné číslo a genitiv bývá někdy oddělováno apostrofem. Po apostrofu plná mezera: *in 't, voor 't, is 't*.

Dělení slov. 1. Hlavní zásadou je, dělit slova podle složení: *uit-spreken, konink-lijken, jaar-over-zicht*.

2. Zdvojené souhlásky se dělí: *som-mige, zwak-ker* atd.

3. Skupiny samohlásek se mohou dělit pouze podle složení: *fraai-er, lui-aard* atd. Při tom nutno dát pozor na dvojhlásky: *bloei-en, nieuw-est* atd.

4. Složená slova se dělí podle složení: *huis-heer, Me-vrouw, krijgs-lieden* atd.

Zkratky se tvoří zpravidla tečkou: *dr., ens., Mnr. — m., cm., km.* = také někdy *M., cM., kM.* Někdy též malými písmeny: *N^o., n^o., n^os.* — Jinak viz u apostrofu.

Číslice. Vicemístná čísla jsou dělena zpravidla tečkami: 245.326.000, ale někdy též čárkami: 245,326,000. — Desetinné zlomky vždy tečkou dole 5.50. — Obyčejné zlomky: 1/2. — Řadové číslovky zpravidla se tvoří koncovkami *ste* a *de*: 1ste, 2de, 3de; také jen 1e, 2e, 3e.

Datum: jména měsíců s versálkou, číslice bez tečky: *Zondag den 31ste Mei 1947; 's-Gravenhage 21ste September '47; den 10en von deze maand.* — Adresa: *Amsterdam, Prinsengracht 684.* — Čas: 12.30; *Voorm. 9.15* nebo *9.15 v. m., 4.30 n. m.* — Ceny: hol. měnová jednotka „*Gulden*“ se zpravidla vyjadřuje zkratkou *f* (kursivou bez tečky!) před číslem: *prijs: f 15.50* nebo řidčeji též místo *f 0.25* = 25 ct. nebo 0.25 cts. — Procento: ‰ nebo *pCt* nebo *pct.* — Odstavce: 1., 2., 3. — také: 1°, 2°, 3° nebo 1°, 2°, 3°. — též 1e., 2e., 3e.

Interpunkce. Celkem stejná jako v češtině. Uvozovky nejčastěji «francouzské», s vlasovkou oddělující uvozovky od slova. Také se dávají napřed dvě čárky a vzadu dva apostrofy „ — ”. Opakovaná slova pod sebou se nahrazují dvěma čárkami „,

Vyznačuje se nejvíce kursivou. Ale i prostrkávání se užívá — dokonce i v polotučném písmě. Přitom *ij* se považuje za jednu literu: *Nijmegen*. Vyznačuje se i versálkami. Tituly převážně versálkami.

Poznámky se značí stejně v textu i pod čarou, a to nejčastěji zlomkovou číslicí v závorkách i bez nich (1), (2), (3); 1, 2, 3; též (1), (2), (3); (*), * nebo (a), (b), atd. Poznámka se odděluje od textu buď prázdnou řádkou nebo krátkou linkou.

AFRIKÁNŠTINA

Afrikánština (afrikaansch) je kromě angličtiny úřední řečí v Jihoafrické Unii. Často se značně liší od holandštiny, jejíž je rodnou dcerou. Na příklad neuvžívá spřežky *ij* a místo ní dává všude *y*; holandské *sch* nahrazuje v násloví *sk*, na konci slova jen *s* a pod.

Jinak ji můžeme sázet stejně jako holandštinu.

Z abecedy odpadá *ij* a také *z* se nevyskytuje.

Akcenty jsou rozmnoženy o *é*, řidčeji ještě také *á í ó ú*.

Pak v dalším: udávání cen je ovlivněno anglickou měnou: £5 3/6 nebo £5:3:6.

DÁNŠTINA

Abeceda má 27 písmen: *a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v x y z æ ø*. — Z nich *c q x a z* mimo ně *w* vyskytují se jen v cizích slovech a cizích vlastních jménech.

Slitek je vlastně jen jeden: *æ*. Zvláštní písmeno: *ø*.

Akcenty se také mohou vyskytovat pouze v cizích slovech; bývají to nejčastěji *é è*. V rukopisech bývá psáno *ö* nebo *ó*, ale v sazbě se objeví vždy jen jako *ø*; rovněž rukopisné *ä* se sází slítkem *æ*. Vše platí i pro versálky.

Versálky. V dánských knihách a novinách se dosud pravidelně píší všechna podstatná jména s versálkou podobně jako v němčině. Kromě toho se versálek užívá ještě u zdvořilého oslovení *De, Deres* atd.

Apostrof se objevuje velmi zřídka, viz zkratky.

Dělení slov. 1. Nikdy se nedělí spřežky souhlásek: *hj, hv, gj, kj, sk, sl, kl, skj, sv: menne-sker, be-hjertet, be-gjere, for-klare*.

2. Složená slova se dělí podle složení: *mid-dag, fødsels-dag, penge-belob, fædre-land*.

3. Předpony a přípony se oddělují: *van-skelig, om-trent, be-staar, ad-skillige; opmærksom-hed, regn-skab, sande-lig, slun-dom*.

4. Když *sk* stojí na začátku slabiky, nesmí se dělit: *bog-skab, vad-skede*.

Zkratky se sázejí zpravidla jako u nás s tečkou: *Hr. (= Herre), Fru. (= Frue), Frk. (= Frøken), f. E. (= for Eksempel), o. s. v., osv. nebo etc. (= atd.)*. Značky & se užívá velmi často; ba i takto: *1, 2 & 3 Kr.* — Také „s“ označující genitiv se dává za zkratkovou tečku: *1ste Kl.s Vogne, 10,000 Kr.s Omsætning*. Další viz u číslic.

Číslice. Vícemístná čísla se dělí nejčastěji čárkami (21,531,500) nebo i tečkami (21.531.500). Desetinné zlomky se oddělují buď prostě čárkou 5,25, anebo se desetinná místa po čárce (nebo teče) vysadí z menšího písma: 5,²⁵ — 5.²⁵. — Zlomky se sázejí obyčejně jako u nás: $\frac{3}{4}$.

Radové číslice mají místo tečky často slabiku *de* — u jedničky *ste* — *1ste, 2den, 3dje (3die), 4de, 34de, 105de*; ale také jen tečku jako u nás: 1., 2., 3. atd. Za číslicemi římskými bývá jako koncovka v druhém pádě jen „s“: *Christian VII's Indtog*. — V datu se píše měsíc s versálkou, datum dne s tečkou, za jménem dne žádná čárka: *20. Januar 1948; také 25de Marts 1947; Mandag den 15 Maj 1946; København, 12te Juli 1947*. Adresa: *Herrerne* nebo *d'Herrer* (= firma) *N. N., Vendersgade 20, København*. — Udání času: *Kl. 8,15* nebo *8,¹⁵* nebo *8¹/₄*, (*Klokken* = hodin), *Min. (Minutter), Form. (Formiddag), Efterm. (Eftermiddag); i. A. (i Aaret = v roce), d. A. (dette Aar = t. r.)*. — Ceny: *25 Kr. 50 Øre*, též *Kr. 25,50* nebo *Kr. 14,50*. — Procento: $\frac{0}{100}$ nebo *pCt*; i celým slovem: *Procent*. — Míry a váhy: jako u nás; zkratky nejčastěji bez teček: m, cm, kg, g, l, t atd.

Interpunkce se valně neliší od naší. Na rozdíl od našich pravidel se někdy užívá divisu takto: *18-aarig* (= 18letý) a pod. Uvozovky buď »francouzské« hroty dovnitř, nebo „naše“ nebo „takto“. Přímá řeč (v románech) bývá však uváděna spíše pomlčkou. Jinak se u číslic místo pomlky na př. 5—6 sází 5 à 6. V sazbě podřaděné však mají pomlka a uvozovky prohozeny úlohy: opakování se značí

pomlčkou a „nula“ uvozovkami. Na př. to co bychom my vysadili takto:

120 Kr. 50 Ø	to vysadí Dán:	120 Kr. 50 Ø
— „ 50 „		„ — 50 —
150 „ — „		150 — „ —

Pravidla vyplňování souhlasí s našimi. Ačkoli při knižní i novinářské sazbě leckde se ještě užívá i fraktury, převládá latinka. Vyznačuje se převážně kursivou, jména se častěji sázejí kapitálkami. Prostrkávání jen zřídka. V titulcích se užívá nejvíce versálek, někdy kombinovaných kapitálkami; ale i kursiva se uplatňuje. — Poznámky: nejčastěji zlomková číslice nebo hvězdička v závorkách i bez nich. Od textu se oddělují buď linkou nebo volnou řádkou. — Vytečkování se provádí tečkami na půlčtverčík. — Odstavce se číslují buď: 1., 2., 3. nebo i 1), 2), 3).

NORŠTINA

Abeceda má, stejně jako dánština, 28 písmen: *a aa* (nebo *å*) *b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v x y z æ ø*. — Písmeno *w* nepatří do norské abecedy; stejně písmena *q x z* se vyskytují pouze v cizích slovech.

Slitek jako v dánštině: *æ*, zvláštní písmeno: *ø*.

Akcent je v norštině pouze jeden: *å*; místo něj se sází také *aa*. Jiné akcenty se mohou vyskytnout pouze v cizích slovech.

Versálek se užívá jako u nás: 1. na začátku věty (někdy též verše); 2. u vlastních jmen; 3. u zdvořilého oslovení *De, Deres, Dem*. — Podstatná jména — na rozdíl od dánštiny — i jména měsíců a dní se začínají malým písmenem.

Apostrof se takřka nevyskytuje.

Dělení slov se řídí podobnými pravidly jako v dánštině:

1. Souhláska mezi dvěma vokály jde do druhé slabiky: *bre-vet, si-den*.

2. Sejde-li se více souhlásek uprostřed slova, dělí se zpravidla podle nejsnadnější výslovnosti: *ef-ter, in-dre*.

3. Skupina *sk*, stojí-li na začátku slabiky, nesmí se dělit: *regn-skap*.

4. Složená slova se dělí podle složení: *skind-væske, fløiel-skjole, fødsels-dags-gaver.*

5. Předpony a přípony se oddělují: *be-skadiget, over-ordent-lig, forlegen-het.*

Zkratky se tvoří tečkou za zkráceným slovem: *o. s. v.* nebo *etc.* = atd., *hr.* (= herre, pan), *frk.* (= *frøken*, slečna), *dr., nr.* atd. Znaménka & se užívá častěji než u nás; i tam, kde my dáváme prostě spojku a. (Viz též dánštinu!) Zkratky měř a vah se sázejí zpravidla s tečkou: *m., km., kg., t.* atd.

Číslice. Vícemístná čísla se dělí většinou čárkami: 531,650,000, ale také jen asi čtvrtinami: 531 650 000. — Desetinné zlomky se oddělují buď tečkou 7.25 nebo se ještě po tečce vysadí drobnějším písmem: 7.²⁵. Zlomky obyčejné jako u nás: $\frac{2}{3}$. — Řadové číslovky se pravidelně značí koncovkou za číslicí: *1ste, 2den, nebo 2det, 3dje, nebo 3die, 4de, 5te* atd. — V datu se píše měsíc s malou literou, datum dne s tečkou nebo koncovkou, za jménem dne čárka není: *1ste mars 1948 — 1. mai 1947 — tirsdag 12te oktober 1946 — Oslo, 5te juli 1947.* — Adresa: *Hr. (Herrer = firma) N. N., Odinsgate 46, Oslo.* — Udání času: *kl. 12.30, nebo: kl. 12.³⁰ nebo i 12 $\frac{1}{2}$ (kl. = klokken = „na hodinách“).* — Ceny: *kr. 5.50, nebo kr. 5.⁵⁰ (kr. = krone).* — Procento: buď $\%$ nebo *pct. a procent.*

Interpunkce se celkem neliší od naší. Uvozovky většinou «francouzské» hroty ven, ale také hroty »dovnitř«; i náš způsob „—“ se vyskytuje. Opakování pod sebou: » . Vytečkování tečkami na půlčtverčík. Pomlka se vyskytuje velmi často místo uvozovek při uvádění přímé řeči na začátku odstavce (v románech). — Divisu se užívá často podobně jako v dánštině při spojování číslic a slov: *18-aarig.*

Norština se sází latinkou. Vyznačování s oblibou prostrkáváním, ale i kursivou. — Titulky versálkami, s tečkou na konci. — Poznámky se označují shodně v textu i pod čarou hořeními zlomkovými číslicemi bez závorky; od textu bývají odděleny krátkou linkou (někdy i přes celou šíři strany).

Nutno zde upozornit, že dodnes není v Norsku provedeno sjednocení pravopisu. Vyskytují se vedle sebe dvě řeči (obou se také užívá v tiskul), a to spisovná a úřední *riksmaal* a lidová *landsmaal*, které se dosti značně od sebe liší.

ŠVÉDŠTINA

Abeceda má 28 písmen: *a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v x y z å ä ö.* — Nevyskytuje se *w*; místo *qu* se zpravidla ve švédských slovech užívá *kv.*

Akcenty jsou švédštině vlastní jen tři: *å ä ö*; ostatní — nejčastěji *é* — jen v cizích slovech. (V psaném rukopise se velmi často *ä* a *ö* vyskytuje jako *ä* a *ö*.)

Versálek se užívá velmi strážlivě; podstatná jména vesměs se píše s minuskulemi, dokonce i oslovení „ni“ a „eder“ se píše s versálkou jen v dopisech. Jinak se versálky sázejí jen na začátku vlastních jmen a tehdy, má-li se některé slovo zvláště vyzvednout. Rovněž není zvykem dávat versálku na začátek verše.

Apostrof se vyskytuje jen zřídka jako označení výpustky, a to ještě hlavně v cizích slovech.

Dělení slov. Především se slova dělí tak, že se oddělují předpony a přípony: *af-skript, be-trygga, sär-skild; spel-are, mäter-tjulf, tvätt-erska.*

2. Písmeno „s“ s následující souhláskou tvoří začátek slabiky a neděli se — zvláště se nesmí v tomto případě dělit *sk: gran-ska, säll-skap, sy-ster, not-svaranda, bok-stäp-ver.* — Zde však pozor na t. zv. spojovací „s“: *slags-kämpe* a pod.

3. Zdvojené souhlásky — mezi ně se počítá také *ck* a ve starším pravopise *fv* — se dělí: *tryc-kare, legems-stör-relse; utgíf-varen, beskriř-ver, drif-ved.*

4. Sejde-li se více souhlásek, které netvoří plynulé spojení, dělí se, na př.: *morg-nare, obehag-ligare, färg-mängd.* Při tom skupiny *hv, lj, ng* se nikdy neděli: *krumtapps-hvarf, afdrag-ningar.*

Zkratky se velmi často tvoří tak, že mezi první a poslední písmeno kráceného slova se vsadí dvojtečka, na př.: *c:a (circa), d:r (doktor), n:o (numero), 4:to (quarto), A:B (Aktiebolag = akc. spol.).* — Kromě toho se zkracuje také podobně jako u nás tečkou: *kr. (krona), kl. (klockan), f. m. (förmiddagen), e. m. (eftermiddagen), d. ä. (det är), o. s. v. (och så vidare = atd.).* — Jestliže však zkratka končí posledním písmenem, tečka se nedává: *hr (herr), dr (doktor), nr (numer).* — V psaném rukopise bývá často zkrácení označeno vlnovkou nad zbývajícím literou: *ö = och (= spojka „a“).*

Číslice. Vicemístná čísla se nejčastěji dělí čárkami: 21,532,000; může se však užít i teček: (21.532.000) nebo slabých mezer (21 532 000). — Také desetinné zlomky se oddělují čárkou nebo tečkou dole: 5,50 — 5.50; často se desetinná místa sázejí menším stupněm: 5.⁵⁰. — Obyčejné zlomky jako u nás: $\frac{3}{4}$.

Radové číslovky se sázejí nyní zpravidla s koncovkou po dvojtečce: 1:sta, 2:dra (2:a), 3:dje (3:e) — před a za dvojtečkou vlovka. Také se vyskytuje jiný způsob: 1:0, 2:0, 3:0 atd. — Adjektivní tvar vyžaduje použití divisu: 18-åriga (18 letý).

V datu se píše jméno měsíce s malou literou, datum dne bez tečky a za místem či jménem dne se nedává tečka: Stockholm den 15 januari 1948 — Malmö 10 mars 1947 — Göteborg i juli 1946. — Adresa podobně: Stockholm, Arsenalsgatan 8.

Míry a váhy jako u nás; zkratky s tečkou: m., cm., kg. atd. — Udání času: kl. 10.30 nebo kl. 10.³⁰ f. m. — Ceny: kr. 5:25 nebo 5 kr. 25 öre; kr. 25:—; kr.—:50. — Procento buď % nebo celým slovem: procent.

Interpunkce se řídí pravidly celkem shodnými s našimi. Uvozovky jsou nejčastěji francouzské, ale obě jedním směrem: »tiden«. Kromě toho se však objevují všelike kombinace jiné: „tiden“, „tiden“, „tiden“. Opakování pod sebou se značí oběma druhy uvozovek: » i „. — Pomlky se užívá také k uvádění přímé řeči na začátku odstavce místo uvozovek. — Vytečkování tečkami na půlčtverčík.

Ačkoli se tu a tam ještě knížky náboženského obsahu sázejí frakturou, převážnou většinou užívají Švédové latinky. Přitom vyznačují kursivou a jen velmi zřídka prostrkáváním. Také kapitálky a polotučné se občas objeví. — Titulky mívají zpravidla tečku na konci. — Poznámky shodně v textu i pod čarou mají hoření zlomkovou číslici buď se závorkou nebo bez ní. Od textu je odděluje linka buď krátká nebo i na celou šíři strany.

Konečně nutno upozornit, že přechod ze starého pravopisu k novému není dosud plně proveden, ačkoli nový už zřetelně převládá. Nový pravopis nahrazuje na př. *f* literou *v*: místo *af*, *blef*, *Gustaf* nyní *av*, *blev*, *Gustav*; ze spřežky *fv* vynechává *f*: místo *öfver*, *blifvit*, *skrifva* nyní *över*, *blivit*, *skriva*; v násloví škrtá *h*: místo

hvita, *hvälfva*, *hvarför* nyní *vita*, *välva*, *varför*; konečně skupinu *dt* mění na *t* nebo *tt*: místo *sagdt*, *ondt*, *händt-midt*, *godt* nyní *sagt*, *ont*, *hant-mitt*, *gott*.

ISLANDŠTINA

Abeceda má 33 písmen: *a á b d ð e é f g h i y í ý j k l m n o ó p r s t u ú v x z þ æ ö*.

Akcenty: *á é í ó ú ý ö* — i ve versálkách.

Slitky a zvláštní litery: *æ* — *ð þ* — též versálky.

LOTYŠTINA

Abeceda má 21 písmen: *a b c d e g h i j k l m n o p r s t u v z*. — Scházejí *f q w x y* — některé z nich (jako *f*) se objevují ve slovech cizího původu (*kafija* = káva, *karafe* = karafa), jiné jsou opisovány: *q = kv*, *x = ks*, *y = i* atd. Také *h* se skoro neobjevuje; ve starém pravopise značilo prodloužení předchozí samohlásky jako v němčině, což se nyní označuje čárkou nad samohláskou.

Slitků se v lotyštině neužívá.

Akcenty: *ā ē ī ū ģ š ž ģ k l ņ r*; všechny se mohou objeviti také jako versálky.

Versálky. Lotyština užívá versálek tak jako čeština, t. j. hlavně na začátku věty, u vlastních jmen a zdvořilého oslovení *Jūs*.

Dělení slov. Slova se dělí především po slabikách: *sērko-ciņi*, *pa-pi-ros*. Neděli se skupiny samohlásek: *višlau-nākais*, *neie-spējams*; dvě souhlásky mezi samohláskami se dělí: *ap-kal-pošana*, *var-būt*; ale neděli se skupiny tvořené písmenem *s* a jinými souhláskami (*st*, *sp*, *sk*, *sl* atd.): *pulk-stens*, *aiz-slēgta*, *pārsēsties*. Kromě toho složená slova dělíme podle složení: *lab-dien*, *edam-istaba*, *jaun-kundz*, *lab-vakar*.

Zkratky jako u nás: tečka za zbytkem zkráceného slova; také někdy vložením divisu mezi první a poslední písmeno slova: *p-lei*.

Číslice. Vicemístná čísla dělíme tečkami: 531.000.000. — Desetinná místa se oddělují čárkou: 5,50. — Obyčejné zlomky jako u nás: $\frac{1}{2}$. — Radové číslovky také jako u nás: 1., 2., 3. — V datu

se píše jméno měsíce s malým písmenem, datum dne s tečkou: 15. maijā 1948. — Ceny: 1 lats = 100 santimi; Ls. 5,50. — Procento jako u nás: %.

Interpunkce celkem jako v sazbě české. Uvozovky jako „naše“, opakování v podřadě sazbě rovněž jako u nás: „„ — Poznámky se označují a upravují celkem stejně jako u nás.

Lotyština užívá v novém pravopise latinky; tu se vyznačuje kursivou nebo polotučným písmem; také někdy prostrkáváním. — Starý pravopis byl spojen s užíváním fraktury; zde akcenty vypadaly takto: â ê î û ģ ģ ģ ģ ģ ģ ģ a k nim někdy přistupovaly i i ū. V rukopise nebyly škrtnuté litery přeškrtnávány, nýbrž značeny háčkem vespod, jako nyní v latince ģ ģ ģ.

LITEVŠTINA

Abeceda má 22 písmen: a b c d e g i j k l m n o p r s t u v y z ž. — Písmena f h ch q w x scházejí a vyskytují se pouze v cizích vlastních jménech.

Slitky v litevštině nejsou.

Akcenty: a e i u ē ū č š ž — řidčeji (v polských tiscích) ještě také ė ĭ ū ž — v učebnicích bývá použito ještě ē a k označování správného přízvuku všech tří druhů přízvuků: akutu, gravu a cirkumflexu na všech samohláskách. — Všechny akcenty se vyskytují také na versálkách.

Versálek užívá litevština stejně jako čeština: jen na začátku věty a u vlastních jmen a u zdvořilého oslovení Jūs, Jūsų.

Dělení slov je celkem snadné, neboť se dělí obvykle podle slabik: ka-vi-nė, py-ra-gas; nedělí se od sebe skupiny samohlásek: ge-riau-sias, kiau-šinis; rovněž nelze dělit skupiny tvořené písmenem s (sk, sm, st, sp atd.) a dž a dáváme je do druhé řádky: są-skaita, svie-stas, ank-sti, kar-štas, rank-šluo-stis, drau-džiama; dvě souhlásky se obvykle dělí: deg-tukų, rak-tas.

Zkratky: jako u nás, tečka za zkratkou; i míry a váhy: m., cm., kg. atd.

Číslice. Vicemístná čísla se dělí na třímístné skupiny čárkou: 531,000,000. — Desetinná místa se oddělují tečkou dole: 5.50. —

Obyčejné zlomky jako u nás: $\frac{1}{2}$. — Řadové číslovky rovněž jako u nás prostě s tečkou: 1., 2., 3. — V datu jméno měsíce s malou literou, datum dne s tečkou: Kaunas, sekmadienis gegužio 15. dieną. — Ceny: 1 litas = 100 sents. — Procento: %.

Interpunkce se řídí stejnými pravidly jako v sazbě české. Uvozovky »francouzské« i „naše“; rovněž opakování v podřadě sazbě se značí oběma druhy uvozovek: » i „„ — Poznámky se označují shodně v textu i pod čarou ponejvíce hoření zlomkovou číslicí se závorkou i bez ní a od textu se oddělují tak jako u nás buď linkou nebo prázdnou řádkou.

Litevština se sází zpravidla latinkou; tu se vyznačuje prostrkáváním, polotučným písmem i kursivou. Na území bývalých Východních Prus se užívalo dosti fraktury a tu se některé akcentované litery nahrazovaly takto: c₃ místo č, β (β₃) místo š, ģ místo ž, ē (nebo ė) místo é a ū místo ů.

IRŠTINA

Abeceda má 32 písmen: a á b b c c d d e é f f g g h i i l m m n o ó p p r r s s t t u ú. — Chybějí písmena j k q v w y x z.

Akcenty: á é í ó ú b c d f g m p s t — vše i ve versálkách; tečka nad těmito souhláskami bývá nahrazována přidáním písmene h = bh, ch, dh atd.

Irština se sází latinkou, ale též vlastním písmem, odvozeným ze starého písma latinského.

ALBÁNŠTINA

Abeceda má 44 písmen: a á b c ç d d h e é ě f g g j h i l j k l ll m n nj ngj ó ô õ p q r rr s sh t th u ú y ŷ v z zh x xh.

Slitků albánština neužívá.

Akcenty: á ç ě ě í ô õ ŷ

Versálky přicházejí na začátku věty a u vlastních jmen.

Apostrof označuje jednak výpustku — tu se sází těsně k předcházejícímu písmenu a může stát i na konci řádky — jednak hiát uprostřed slova — pak je sázen rovněž těsně s obou stran k písmu.

Dělení slov se řídí [všeobecnými] pravidly: 1. dělí se obvykle po slabikách: *po-ro-si-tun*, *ta-ka-tu-ka*, 2. dvě souhlásky mezi samohláskami se dělí; při tom nutno dbát na to, že nelze dělit *dh*, *gj*, *ll*, *nj*, *ngj*, *rr*, *sh*, *th*, *zh*, a *xh*, zatím co *st* se může dělit: *per-shin*, *mën-gjes*, *ur-dhë-roni*, *nevoj-torja*; *pes-tën*.

Adresa se píše: *Zotni* nebo *Zotit X.* (pan), *Zonjes X.* (paní), *Zojushës X.* (slečna). — Ceny: 1 zlatý frank = 5 *leks* = 100 *quindar*.

Pokud jde o ostatní typografická pravidla, nelze je dosud zachytit, neboť podléhají cizím vlivům; rovněž pravopis není dosud dostatečně ustálen.

MAĎARŠTINA

Abeceda má 31 písmen: *a b c cs d e f g gy h i j k l ly m n ny o õ p r s sz t ty u ü v z zs*. — Ve starších tiscích místo *c* bývalo užíváno *cz*; spřežky *cs gy ly ny sz zs* a přehlásky *õ a ü* jsou považovány za samostatné litery; *y* se vyskytuje jen ve spojení *gl a n* — jinak jen v cizích slovech; *q w x* scházejí.

Slitků není.

Akcenty. Délku samohlásky označuje akut: *á é í ó ú*; ke krátkým přehláskám *õ ü* (jež nemohou být nikdy na konci slova!) jsou i dlouhé *õ ü*. Vše též ve versálkách. Jiné akcenty jen v cizích slovech — kterých se však v maďarštině vyskytuje velmi málo.

Versálek se užívá celkem stejně jako v češtině, t. j. na začátku věty, u vlastních jmen a u zdvořilého oslovení „*Ön*“.

Dělení slov. Předpony a přípony se oddělují — přípony dosti nepravidelně; stejně také složená slova se dělí podle složení. To však předpokládá hlubší znalost řeči — proto sazeči neznalému maďarštiny nezbude než se řídit jen povšechnými pravidly:

1. Spřežky *cs cz gy ly ny sz ty zs* se nesmějí nikdy dělit: *gyõgy-szertár*, *ala-csony*, *király-né* atd.

2. Když se v jednom slově sejdou dvě spřežky vedle sebe, píší se zkráceně, na př. *ccs*, *ggy*, *lly*, *nny*, *ssz*, *tty* místo *cscs*, *gygy*, *lyly*, *nyny*, *szsz*, *tyty*; jakmile je třeba slovo rozdělit, nutno vypsát obě naplno: *rosszak* = *rosz-szak*, *ébressen* = *ébresz-szen*, *hatlyu* = *haty-tyu*, *faggyu* = *fagy-gyu*.

3. *st* se rozděluje: *vas-tag*, *is-táló*.

4. Často se dělí prostě po slabikách: *ma-dár*, *ka-pi-tány*; *nök-nek*, *kér-nem*.

5. Předpony, které se zpravidla oddělují: *be-*, *el-*, *fel-*, *ki-*, *le-*, *meg-*, *vissza-*, *viszon-*.

6. Přípony, které při dělení jdou do druhé řádky: *-ba*, *-ban*, *-be*, *-ben*, *-bál*, *-böl*, *-ért*, *-nál*, *-nél*, *-hez*, *-höz*, *-hoz*, *-ra*, *-re*, *-ról*, *-röl*, *-től*; *-ság*, *-ség*.

Zkratky se označují tečkou: *dr.*, *pld.* (= na př.), *stb.* (= atd.), *sz.* (= čís.), *szl.* (= sv.), *t. i.* (= t. j.), *f. é.* (= t. r.). — Míry a váhy také s tečkou: *m.*, *cm.*, *mm.*, *kg.*, *km.* atd.

Číslice. Vícemístná čísla se rozdělují na třímístné skupiny nejčastěji pomocí čárky 531,000,000, ale i tečky 531.000.000. — Desetinná místa se od čísla celého oddělují tečkou dole: 7.50. — Obyčejné zlomky jako u nás: $\frac{1}{2}$. — Řadové číslovky jako u nás: obyčejné nebo římské číslice s tečkou.

V datu se píše jméno měsíce malou literou, za ním datum dne: 1948 *augusztus 25.* — Adresa: *Budapest, Rákoczy-utca 25.* — Udání času buď desetinným zlomkem: 5.30 nebo obyčejným zlomkem „po česku“: $\frac{1}{2}$ 6. — Ceny: 5 *pengő* 50 *fillér* nebo 5.50 *pengő*. — Procento jako u nás: %.

Interpunkce: Celkem jako v češtině; uvozovky také jako u nás: „*idő*“ — stejně i v opakování v podřaděné sazbě. Ve sloupcích číslic bývá místo scházejícího čísla pauza:

10 *pengő* — *fillér*

— „ 50 „

Maďarština se sází latinkou; vyplňování se řídí stejnými pravidly jako v češtině. Vyznačuje se hlavně kursivou; prostrkáváním jen zřídka. Titulky většinou bez tečky na konci. Poznámky shodně v textu i pod čarou mají nejčastěji hoření zlomkovou číslici buď se závorkou nebo bez ní. Od textu se poznámka odděluje buď krátkou nebo dlouhou linkou nebo i jen prázdnou řádkou.

Některé odchylky: Koncovky různého druhu se oddělují divisem, nikoli pausou! na př.: 27-*én*, *Andrássy-út*. Křestní jméno se staví vždy za příjmení: *Kovács Lajos*; jeho manželka užívá jména manželova s příponou „-né“ = *Kovács Lajosné* (i když sama se jmenuje třeba *Ilona*). V adrese se píše: *Nagyságós N. N. Úrnak* (= ctěný pan

N. N.), *Nagyságos N. Nné Úrasszony* (= ...paní N. N.), *Nagyságos N. N. Úrleány* (= ...slečna N. N.), *T. N. N.* (= Tit. pánové).

FINŠTINA

Abeceda má 21 písmen: *a d e g h i j k l m n o p r s t u v y ä ö*. — Ve finské abecedě scházejí písmena *b c f q w x z*; vyskytují se pouze v cizích slovech.

Slitků není.

Akcenty. Kromě *ä* a *ö*, které jsou považovány za samostatné litery a patří do abecedy, vyskytuje se ještě švédské *å*.

Versálek se užívá v celku stejně jako v češtině, t. j. na začátku věty a u vlastních jmen.

Apostrof se vyskytuje velmi zřídka, a to spíše jen v cizích slovech.

Dělení slov. Dělí se 1. po slabikách: *ta-ka-na, li-mo-na-di*; 2. skupiny samohlásek se nedělí: *vaa-ra, pa-kaa-siin, pi-lää-kö*; 3. dvě souhlásky mezi samohláskami se dělí, i když to je *st* nebo *sk*: *las-ku, os-taa, sisäl-tyykö*; 4. zdvojené souhlásky se rovněž dělí: *tulitik-kuja, vasem-malle, saip-puaa*; 5. ze tří souhlásek zůstanou dvě v první slabice, třetí jde do druhé: *kont-tori, postimerk-kejä*; 6. složená slova se dělí podle složení: *posti-konttori, kirkko-isa*.

Zkratky: nejčastěji po švédském způsobu, ale těsně k sobě sázeno: *d:r, n:o, p:nä, v:na 1948, 5:s ääni*. Míry a váhy s tečkami: m., cm., km., kg. atd.

Číslice. Vicemístná čísla se dělí na trojmístné skupiny hlavními čárkami. — Desetinná místa se oddělují buď čárkou 25,5 nebo tečkou: 25.5. — Obyčejné zlomky jako u nás $\frac{1}{2}$; mezi číslem celým a zlomkem asi třetina $25\frac{1}{2}$. — Řadové číslovky: 1:0, 2:0, 3:0 atd.

V datu se jméno měsíce píše s minuskulí, datum dne bez tečky: *15 toukokuu 1947* nebo *15 t:u 1947; Helsinki 1 kesäkuu 1946*. — Adresa: *Helsinki, Rauhankatu 23*. — Udání času: *klo 6,30* nebo *klo 6.30*. — Ceny: *1 markka = 100 penniä; 1:50 mk* nebo *1:50 markkaa*; také *Smk 5:—, —:75*. — Procento: buď % nebo celým slovem: *prosenttiin*.

Interpunkce. Za tečkou, otazníkem a vykřičníkem normální mezera; před otazníkem, vykřičníkem, dvojtečkou a středníkem vlasovka; před a za pomlčkou mezera. — Uvozovky nejčastěji po švédském způsobu: *»aika«*; ale také „aika“ nebo „aika“ — ale vždy těsně ke slovu. Při podřadění značí se opakování jako u nás uvozovkou: » nebo „.

Finština se sází latinkou; vyznačuje se buď kursivou nebo prostrkáváním. Titulky zpravidla s tečkou na konci. Poznámky shodně v textu i pod čarou obvykle mají hoření zlomkovou číslici.

Pro finštinu jsou charakteristickými dva znaky. První — shoda samohlásek čili vokální harmonie — je společná všem jazykům skupiny ugrofinské. Znamená to, že má-li kmen slova samohlásku „tvrdou“ (*a o u*), mohou mít všechny přípony také jen „tvrdou“ samohlásku — a má-li „měkkou“ (*ä ö y*), mohou být přípony také jen měkké: *kanta-vat*, ale *kyntä-vät, majatalo — myöhäinen*. (Samohlásky *e i* jsou „lehké“, t. j. neutrální, mohou být ve spojení s tvrdými i měkkými.)

Druhým znakem je velmi časté zdvojování samohlásek (*hyvää päivää, pyydän anteeksi, olkaa, saarnaavan*) i souhlásek (*ymmärrä, jyrkkä, piipputapakkaa*). Zdvojená samohláska je vlastně dlouhá a rovněž souhláska se zdvojením poněkud prodlouží. Souhlásky *d g h j v* se však nezdvojují.

ESTONŠTINA

Abeceda má 20 písmen: *a b d e f g h i j k l m n o p r s t u v*. — Písmena *c q w y x z* scházejí; vyskytují se jen v cizích slovech.

Slitků estonština neužívá.

Akcenty. Pravidelně přicházejí *ä ö ü*, řidčeji pak ještě také *š ž*.

Versálky tak jako v češtině, t. j. na začátku věty a u vlastních jmen.

Apostrof se objevuje hlavně u cizích vlastních jmen a u cizích slov při oddělování genitivní koncovky (*pudel brandy't*) a sází se těsně k písmu. Jinak se objevuje také na př. v básních na konci slov — a pak za ním je normální mezera.

Dělení slov podobně jako ve finštině; dělí se většinou podle

slovních slabik. Zdvojené samohlásky a skupiny samohlásek nesmějí být děleny.

Zkratky se zakončují tečkami jako u nás, na př.: *v. a.* (= *vāga austatud* — velectěný), *hra.* (= *härä* — pán), *pr.* (= *proua* — paní), *prl.* (= *preili* — slečna).

Číslice. Vícemístná čísla se dělí na skupiny tečkami: 21.531.000. — Desetinná místa se odděluje čárkou: 5,50. — Obyčejné zlomky jako u nás: $\frac{1}{2}$. — Řadové číslovky: obyčejné číslice s tečkou: 1., 2., 3.; také se vyskytuje koncovka s divisem: *nr. 19-a varastati*. — Datum se píše asi takto: *Tallinn, 15. juulil 1948*. — Ceny: *1 kroon = 100 sents*. — Procento jako u nás: %.

Interpunkce se sází zcela stejně jako v češtině. Uvozovky také jako u nás: „*aeg*“; při opakování v podřadě sazbe: ».

Estonština se sází latinkou. Vyznačuje se většinou prostrkáváním. Jako svéráznost je sázení neestonských citátů v estonském textu kursivou. Titulky zpravidla se ukončují tečkou. — Poznámky shodně v textu i pod čarou mají hoření zlomkové číslice se závorkou i bez ní. — Estonština má s finštinou společné časté zdvojování samohlásek i souhlásek (*ooteruum, sissepäas, söögikaart* a pod.).

TUREČTINA

Turečtina až do roku 1928 užívala výhradně písma arabského; toho roku byla zavedena abeceda latinská, která postupně proniká a zvolna se uplatňuje.

Abeceda latinková má 28 písmen: *a b c ç d e f g h i j k l m n o ö p r s ş t u ü v y z*. — Schází *q a x*.

Slitků se neužívá. Pozor, neužívejte ani v latince běžných slitků *fi a fl*!

Akcenty: *â î û ö ü ğ ç ş* — kromě toho má turečtina *ı* bez tečky (versálka = *I*) a *k i* s tečkou má *i* versálku *İ*.

Versálky se vyskytují celkem střízlivě: na začátku věty, uvedené řeči, u vlastních jmen, u titulů a oslovení.

Apostrofu užívá turečtina často uprostřed slova k označení hiatus: *i'dama, sen'atin*; sází se těsně k písmu s obou stran.

Dělení slov. Dělíme především po slabikách — k tomu poznámku: písmeno *y* zastupuje českou hlásku *j*! — *cere-yani, gidi-yormu, kiy-meli; bu-gün*. Dvě souhlásky mezi samohláskami se dělí: *ol-duğu, müm-kün* — také dvě stejné souhlásky: *sih-hatıniza, teşek-kür*.

Zkratky jako u nás, s tečkou na konci: *B.* (*bej* = pán), *E.f.* (*efendi* = pán), *Bf.* (*bej efendi*), *H.* (*hanum* = slečna), *Hm.* (*hanum* = paní), *Pş.* (*paşa*), *H.z.* (*hazret* = excelence); tyto tituly se píše až za jménem.

Číslice. Vícemístná čísla se dělí čárkami: 42,531,000. — Desetinná místa se odděluje tečkou dole: 5,50. — Obyčejné zlomky jako u nás: $\frac{1}{2}$. — Také řadové číslovky jako u nás, s tečkou: 1., 2., 3. Rovněž odstavce se tak číslují — nebo též 1), 2), 3) či 1-, 2-, 3-.

V datu se píše jméno měsíce s velkou literou, datum dne bez tečky: *Istanbul, 1 Eylül 1948*. — Ceny : *1 kuruş* (též piaster) = 40 para. — Procento většinou jako u nás: %.

Interpunkce v celku táž jako v češtině. Uvozovky většinou «francouzské» hroty ven a bez mezery sázené těsně k slovu; též “*zaman*„. V podřadě sazbe: » nebo „. — Poznámky shodně v textu i pod čarou mají hoření zlomkové číslice se závorkou i bez závorky; od textu se odděluje jemnou linkou přes celou širší strany.

Vyznačuje se hlavně kursivou; titulky obyčejně bez tečky na konci.

ESPERANTO

Abeceda má 28 písmen: *a b c ĉ d e f g ĝ ĥ ħ i j ĵ k l m n o p r s ŝ t u ŭ v z*. — Schází *q w x y*.

Slitků se neužívá.

Akcenty: *ĉ ĝ ĥ ĵ ŝ ŭ*.

Dělení slov řídí několik hlavních zásad: 1. dělí se po slabikách, nejlépe za samohláskou: *so-no-ri-lo, bo-te-lo*; 2. dvě souhlásky mezi samohláskami se nejčastěji dělí od sebe: *kan-delo, mon-teto*; 3. přitom třeba dbát na zásadu „muta cum liquida“: *pro-blemo, kom-*

preni; 4. *sl* a *sp* uprostřed slova se dělí: *fenes-tro, ves-pero*; 5. velmi četná složená slova se dělí podle složení: *čef-maŋgo, pošt-oficejo, mal-alla, pra-avo*.

Zkratky se doporučuje tvořit prvním písmenem, divisem a koncovkou slova: *D-ro (doktoro), S-ro (Sinjoro), S-ino (Sinjorino), F-ino (Fraŭlino)*; užívá se však také tečky: *ekz. (ekzemplo), k. t. p. nebo ktp. (kai tiel plu = atd.)*.

Ostatní typografická pravidla nejsou předepsána a podléhají vlivu typografie té země, v níž ten který tiskopis je tištěn.

PŘEHLED AKCENTOVANÝCH A SPECIÁLNÍCH PÍSMEN V EVROPSKÝCH JAZYCÍCH

Předpokládaná standardní abeceda latinková obsahuje tato písmena: *a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z*; standardní abeceda azbuková: *а б в г д е ж з и у ъ к л м н о п р с т у ф х ц ч ш щ ъ ы ь э ю я*.

Písmena v závorkách se vyskytují zřídka, ale přece.

Afrikanština: á é í ó ú â è ì ò ù ä ë ï ö ü (â ê î ô û)

Albánština: â ê î ô û ŷ ç ë ö

Angličtina: —; £ \$

Běloruština: r ë i ŷ

Bulharština: — (starý pravopis: Ѣ Ж БЖ)

Čeština: á é í ó ú ý č ď ě ň ř š ť ž ů

Dánština: —; æ ø

Esperanto: ĉ ĝ ĥ ĵ ŝ ŭ

Estonština: ä ö ü š ž

Finština: ä ö

Francouzština: é â è ù â ê î ô û ë ï ç; œ

Holandština: á é í ó ú â è ì ò ù ä ë ï ö ü

Chorvatština: č š ž ć đ ñ

Irština: á é í ó ú (v gaelském písmě ještě: b c d f g m p s t = v latince místo toho bh ch dh atd.)

Islandština: á é í ó ú ý ö; æ ð þ

Italština: â è ì ò ù

Katalánština: á é í ó ú â è ò ç

Latina: —; v učebnicích: ā ē ī ō ū á é í ó ú ā ē ī ō ū ä ë ï ö ü ä é í ó ū (ā ē ī ō ū)

Litevština: a e i u e e ū ū č š ž l

Lotyština: ā ē ī ū ģ ķ ļ ņ ţ š ž

Lužičtina: b c m n o p r w z č ě ř š ž l

Maďarština: á é í ó ú ä ö ü ő ű

Němčina: (v latince) ö ä ü; ß

Norština: å; æ ø

Polština: é ó a e c n s z z l

Portugalština: á é í ó ú â ê ô ã õ ë ï ü ç (à è)

Rumunština: â â î ş ţ (î ŷ ë ê é ó đ)

Ruština: — (starý pravopis: Ѣ i o v)

Slovenština: kromě českých ještě ä ô í l í

Slovinština: á é í ó ú â è ì ò ù č ě š ž ê ô

Srbština: j љ њ h ѣ ѱ

Španělština: á é í ó ú ñ (ï ü); ¡ ¿

Švédština: å (é à ä ö)

Turečtina: â î û ö ü ç ş ğ ı İ

Ukrajínština: r e i i

Až na malé výjimky se všech těchto akcentovaných i speciálních písmen užívá i ve versálkách.

Suleová M.

SVAZEK TŘIASEDMDESÁTÝ

Autor	Jaroslav Fingl - František Zahálka
Název	Sazba cizích řečí
Vydalo	Vydavatelstvo ROH - PRÁCE vydavatelství knih
Šéfredaktorka	Věra Macháčková
Sbírka	Technické příručky Práce
Svazek	73.
Redaktor knižnice	Bohumil Dobrovůlný
Redaktor svazku	Alois Bartoš
Obálku navrhl	Jiří Novák
Technický redaktor	Cyril Mika
Korigoval	Miloš Švácha
Plánovací skupina	301 05/353
Číslo povolení	44015/51/6,III/1
Číslo publikace	1275
Sazba	30. V. 1951
Tisk	10. 8. 1951
Vydání	1.
Náklad	1.500
Plánovacích archů	6
Autorských archů	5.34
Vydavatelských archů	5.49
Skupina papíru	23223
Formát archu a váha	61×86 cm, 80g
Vytiskla	Práce 01 v Praze ze sazby
Všeobecná daň	1%
Cena brož.	70 Kčs
DT	655.26.4

581